

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

* ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων)	233
* ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ (Γεωργίου Β. Μελέτη)	242
* ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ (Β΄) (Β. Κ. Σταθάκη)	245
* Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ (Καθηγ. Άφροδ. Χρ. Ραγιᾶ)	250
* ΑΓΩΝΕΣ ΙΕΡΑΡΧΩΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ (Γεωργίου Άχ. Παπαδημητρίου)	256
* ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΟΝ Ν. 2472/97 (Δημ. Α. Βαλληνδρά)	262
* ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ	265
* ΣΧΟΛΙΑ (Β. Κ. Στ.)	266
* ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομέως Μέσων Ένημερώσεως τῆς Χ.Ε.Ε.)	266
* ΕΚΔΡΟΜΗ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε. ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ (Ι.Γ.Κ.)	269
* ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ (Ποίημα Α. Σταυρίτη)	270
* ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	271

ΕΤΟΣ 63ον

ΙΟΥΛΙΟΣ 2000

ΑΡΙΘ. 613

ΔΡΧ. 200

«ΑΚΤΙΝΕΣ»
Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997

Επιμέλεια
ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 63ον

ΙΟΥΛΙΟΣ 2000

Άριθ. 613

ΣΧΕΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Μία διαμαρτυρία Έλλήνων Χριστιανών Έπιστημόνων

Ἡ Χριστιανική Ἐνωση Ἐπιστημόνων μετὰ τὴν ἀναταραχὴ πού ἐπῆλθε στὸν Ἑλληνικὸ Λαὸ μὲ τὸν αἰφνιδιαστικὸ τρόπο, μὲ τὸν ὁποῖο ἡ Κυβέρνηση ἔλαβε τὴν ἀπόφασή της νὰ ἀπαλειφθῇ τὸ θρήσκευμα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ταυτότητος τοῦ Ἑλλήνα Πολίτη, θεωρεῖ ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτρεπτὸ νὰ παραμείνῃ σιωπηλὴ καὶ ἀμέτοχη σ' αὐτὴ τὴν κρίσιμη συγκυρία. Πολὺ περισσότερο, τὴν στιγμή πού εἰδικοί καὶ μὴ, ἐπώνυμοι καὶ μὴ ἐπώνυμοι, ἐκφράζουν τὶς γνώμες τους καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐπηρεάσουν μὲ τὸν τρόπο τους τὸν ἀπληροφόρητο λαὸ μας.

Διότι τὸ θέμα δὲν εἶναι ΜΟΝΟ ἡ ἀναγραφή ἢ ὄχι τοῦ θρησκευάματος στὴν ταυτότητά μας. Ὅπως ἔχει γίνεῖ ἤδη σαφὲς αὐτὸ εἶναι ...*«ἡ αἰχμὴ τοῦ δόρατος»*. Εἶναι ἡ ἀρχὴ μιᾶς συστηματικῆς ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Χριστιανικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Μιᾶς προσπαθείας πού μὲ τὴν προϊούσα τάση *«ἀποκαθηλώσεως»* ἐπὶ μέρους χριστιανικῶν ἀξιῶν καὶ ἱερῶν συμβόλων ἀποσκοπεῖ εἰς τὸν τελικὸν ΑΠΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΝ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας, στὸν *«ἐξωστρακισμόν»* τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Πίστεως ἀπὸ κάθε Ἑλληνικὴ ψυχὴ!

Ἦδη ἔχει γίνεῖ φανερὸ ὅτι μιὰ ομάδα

διανοουμένων θέτει τὸ ζήτημα σειρᾶς *«ἀναγκαίων»* δῆθεν τροποποιήσεων, ὄχι μόνον κοινῶν νομοθετημάτων ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Συντάγματος τῆς Χώρας, χωρὶς κανένα λόγον ἢ δικαιολογούμενην ἀφορμὴν. Μὲ τίς *«ἀναγκαῖες»* αὐτὲς τροποποιήσεις στοχεύουν στὸ νὰ *«κόψουν»* κάθε δεσμὸν τοῦ Ἑλλήνα πρὸς τὴν πατροπαράδοτον Χριστιανικὴν Πίστιν καὶ τὶς Παραδόσεις πού μᾶς ἐκληροδότησαν οἱ ἑνδοξοὶ πρόγονοί μας!

Οἱ ἐπιδιώξεις τῆς ομάδας αὐτῆς ἐκφράζονται στὸ ἄρθρο τοῦ καθηγητοῦ κ. Σταθοπούλου, Ὑπουργοῦ Δικαιοσύνης τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως, πού δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ *«Ποινικὴ Δικαιοσύνη»*, στὸ τεῦχος Μαΐου 2000.

Ἄς ἐξετάσουμε προσεκτικὰ καὶ ἀμερόληπτα καθένα ἀπὸ τὰ ζητήματα, μὲ τὴν σειρὰ πού τὰ καταγράφει στὸ ἄρθρο του:

Α. - Τὸ ἄρθρο ἀρχίζει μὲ τὴν Οἰκουμένην Διακήρυξιν τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, στὴν ὁποία μὲ τὸ ἄρθρο 18 κατοχυρώνεται ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ θρησκείας.

Ἐπικαλεῖται ἀκόμη καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Σύμβαση γιὰ τὰ Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου, καθὼς καὶ τὸ ἄρθρο 13 παρ. 1 τοῦ

Ἑλληνικοῦ Συντάγματος, γιὰ τὸν σεβασμὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Νὰ σημειωθῆ ὅτι ἡ μὲν Οἰκουμενικὴ Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου ἔγινε στὶς 10 Δεκεμβρίου τοῦ 1948, υἱοθετηθεῖσα ἀπὸ τὰ Κράτη-μέλη τοῦ Ο.Η.Ε. Ἡ δὲ Εὐρωπαϊκὴ Σύμβαση γιὰ τὰ Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου ἀνάγει τὴν ἀρχὴν τῆς στὶς 4 Νοεμβρίου τοῦ 1950. Τὸ δὲ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος εἶναι τὸ τοῦ 1975/1986, ὅπως ἰσχύει σήμερα. Αὐτὲς τὶς χρονολογίες ποὺ δὲν ἀναγράφονται εἰς τὸ σχολιαζόμενο ἄρθρο, χρειάζεται νὰ τὶς ἐνθυμούμεθα γιὰ ὅσα θὰ ἐκτεθοῦν ἀκολούθως. Καὶ συνεχίζει στὴν ἐπόμενη παράγραφο γράφοντας:

*«Οἱ σχέσεις Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας πρέπει **συνεπῶς** νὰ στηρίζονται στὸν σεβασμὸ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ Κράτος, ὡς πρὸς τὶς κρατικὲς λειτουργίες, ποὺ ἀπευθύνονται σὲ ὅλους τοὺς πολίτες, πρέπει νὰ εἶναι θρησκευτικὰ οὐδέτερο, δηλ. δὲν πρέπει νὰ θρησκευεῖται καὶ μάλιστα πρὸς μία μόνο κατεύθυνση... γιατί ἄλλιῶς δείχνει ἔλλειψη σεβασμοῦ στὰ ἀτομικὰ δικαιώματα τῶν μειονοτήτων ἢ τῶν πολιτῶν ποὺ δὲν θέλουν νὰ ἀκολουθοῦν τὶς κρατοῦσες θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις. Τὸ Κράτος ἐκπροσωπεῖ ἐξ ἴσου καὶ αὐτοὺς τοὺς πολίτες».* Καὶ τελειώνει τὸ «προοίμιο» τοῦ ἄρθρου μὲ τὰ ἐξῆς:

*«Υπάρχουν στὴν Ἑλληνικὴ ἔννομη τάξη διατάξεις ποὺ βρίσκονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς παραπάνω ἀρχὲς ἢ κενὰ νόμου. Πρὸς ἀποκατάσταση τῆς πλήρους ἐφαρμογῆς τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων ὅλων τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν **προτείνουμε τὶς παρακάτω ρυθμίσεις...**»* Μετὰ τὸ «προοίμιο» αὐτὸ ἀκολουθοῦν οἱ «προτάσεις» του, σχετικὰ μὲ τὸ «ποιέξ» διατάξεις νόμου πρέπει, κατὰ τὴν γνώμη τοῦ κ. Σταθοπούλου, νὰ καταργηθοῦν, γιὰ νὰ γίνουμε «σύγχρονο Κράτος»!

Πρὶν ἐξετάσουμε τὰ ἐπὶ μέρους ζητήματα, ποὺ θίγει ὁ συγγραφέας στὸ ἄρθρο του, θεωροῦμε ἀναγκαῖο νὰ κάνουμε ὀρισμένες ἐπισημάνσεις στοὺς «προοιμιακοὺς» ἰσχυρισμοὺς του.

1ον. Ἡ Οἰκουμενικὴ Διακήρυξις τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου καὶ ἡ Εὐρωπαϊκὴ Σύμβαση γιὰ τὰ Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου ἔχουν ζοῆν... πλέον τῶν 50 ἐτῶν! Τὸ Σύνταγμα τῶν Ἑλλήνων ἐτροποποιήθηκε τελευταῖα τὸ 1986!

Οἱ πληρεξούσιοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ **δὲν ἀγνοοῦσαν** τὸ 1975 καὶ 1986 (ἀλλὰ καὶ οἱ ἀναθεωρήσαντες τὸ Σύνταγμα τοῦ 1952) τὶς διεθνεῖς αὐτὲς Διακηρύξεις, τὶς ὁποῖες ἄλλως τε ἔχει μεταξὺ τῶν πρώτων ὑπογράψει καὶ ἡ Ἑλλάς.

Ὁ κ. Σταθοπούλος θὰ **ἐδικαιολογεῖτο** νὰ ἐπικαλεῖται τὶς Διεθνεῖς αὐτὲς Διακηρύξεις καὶ νὰ ἐπιζητεῖ τὸν **ἐκσυγχρονισμόν** τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν Νόμων τῆς Ἑλλάδος, ἐὰν τὸ Σύνταγμα μας ἦταν παλαιὸ καὶ οἱ Διακηρύξεις **πρόσφατες!**

Εἶναι «ἀστεῖο» τουλάχιστο, νὰ ἐξυπονοεῖ ὁ κ. Σταθοπούλος ὅτι οἱ ψηφίσαντες τὰ τρία τελευταῖα Συντάγματα τῆς Ἑλλάδος (1952, 1975 καὶ 1986) δὲν ἦσαν **ἐνημερωμένοι** γιὰ τὶς Διακηρύξεις ποὺ ἐπικαλεῖται.

Κανένας σῶφρων καὶ ἀμερόληπτος Ἑλληνας, ἐπαῖων καὶ μὴ, ἐπώνυμος καὶ μὴ, νομικός-συνταγματολόγος ἢ ἀπλὸς πολίτης ΔΕΝ πιστεύει ὅτι τὸ Ἑλληνικὸ Κοινοβούλιο στὴν συντριπτικὴ του πλειοψηφία ψηφίζοντας τὰ τρία τελευταῖα Συντάγματα, **ἀγνόησε ἢ ἐπιδεικτικὰ ἐψήφισε** στερώντας τὴν ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς θρησκείας ἀπὸ μειονότητες Ἑλλήνων πολιτῶν του!

Τόσο στὴν Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη, ὅσο καὶ στὴν Πρωτεύουσα καὶ σὲ ἄλλες πόλεις τῆς Πατρίδος μας οἱ ἀλλόθρησκοι καὶ οἱ ἀλλόδοξοι **ἀπολαύουν πλήρους ἐλευθερίας καὶ προστασίας** ὑπὸ τὴν σκέπη τοῦ

Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τῶν νόμων κατὰ ρητὴν ἐπιταγὴν τοῦ Συντάγματος μας, πού στο ἄρθρο 13 παρ. 1 διακηρύσσει «*Ἡ ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως εἶναι ἀπαραβίαστος*», ἐνῶ στίς ἄλλες παραγράφους ρητῶς προστατεύει «*πᾶσαν γνωστὴν θρησκείαν*»!

2ον. -Εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος καὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος οἱ ἀρχές αὐτές τοῦ σεβασμοῦ τῆς ἐλευθερίας συνειδήσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκείας εἶναι **γνωστές καὶ σεβαστές** ἐπὶ αἰῶνα καὶ πλέον **πρὸ** τῶν Διακηρύξεων τοῦ 1948 καὶ τοῦ 1950! Ἦδη ἀπὸ τὸ πρῶτο Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου τοῦ 1822, πού ἔγινε καὶ ἡ Διακήρυξη τῆς Ἀνεξαρτησίας, οἱ πρόγονοί μας διεκήρυξαν τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν μὲ τὴν διατύπωση τοῦ ἄρθρου «α»:

«Ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν εἶναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Ἀνέχεται ὅμως ἡ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος - πᾶσαν ἄλλην θρησκείαν καὶ αἱ τελεταὶ καὶ ἱεροπραγαίαι ἐκάστης αὐτῶν ἐκτελοῦνται ἀκωλύτως».

Ἡ συνταγματικὴ αὐτὴ προστασία τῶν ἐτεροθρήσκων, τῶν ἐτεροδόξων καὶ τῶν ἀθέων συνεχίζεται καθόλην τὴν διαδρομὴν τῆς συνταγματικῆς πορείας τῶν Ἑλλήνων, μὲ τὰ 11 περίπου Σύνταγματα, πού ἔκτοτε ἀκολούθησαν!

3ον. Σὲ καμμιά φάση τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς, ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ 1821 μέχρι σήμερα δὲν ἐδημιουργήθη ζήτημα μεροληψίας τοῦ Κράτους εἰς δάρος μειονοτικῶν θρησκευτικῶν Κοινοτήτων, διὰ τῆς θεσμοθετήσεως νόμων πού κάνουν «**διακρίσεις**» εἰς δάρος μὴ ὀρθοδόξων Ἑλλήνων πολιτῶν, ἔτσι ὥστε ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Σταθοπούλου «ὅτι τάχα «τὸ Κράτος θρησκευεῖται!» εἶναι ἐντελῶς **αὐθαίρετος** καὶ ἀνιστόρητος τουλάχιστον!

II. Ἐρχόμαστε τώρα στίς «**προτάσεις**» τοῦ κ. Σταθοπούλου, πού τίς κάνει «**γιά**

ἀποκατάσταση τῆς πλήρους ἐφαρμογῆς τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας».

A. Ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Σύνταγμα καὶ σχετικούς νόμους. Γράφει:

1. Νὰ καταργηθῆ τὸ προοίμιο τοῦ Συντάγματος, μὲ τὴν ἐπίκληση στοῦ **Θεοῦ** («**εἰς τὸ Ὄνομα τῆς Ἀγίας καὶ Ὁμοουσίου καὶ Ἀδιαιρέτου Τριάδος**»). **Γιατί;**

Διότι, λέγει «*Ἡ ἐπίκληση συνηθιζόταν σὲ παλαιότερες ἐποχές, ὅταν τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶχαν τὴν σημερινὴ παγκόσμια ἀναγνώριση καὶ κατοχύρωση. Σήμερα ἡ ἐπίκληση θυμίζει ἱεροκρατικὴ κοινωνία*»!

Τώρα **τί σχέση** ἔχουν τὰ «*παγκοσμίως ἀναγνωρισμένα ἀνθρώπινα δικαιώματα*» μὲ τὴν «*ἐπίκληση τοῦ Θεοῦ*» εἶναι **ἄκρως περιέργον** καὶ ὁ συγγραφέας καμμιά ἐξήγηση δὲν δίνει. Ἀφήνει μόνον τὴν ἐντύπωση ὅτι «ἅμα ὡς κατοχυρωθοῦν τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα»... **δὲν χρειάζεται ἡ πίστις καὶ ἡ ἐπίκληση τοῦ Θεοῦ!** Ἡ πίστις εἶναι γιὰ τοὺς... ἀδύνατους! Γιὰ τοὺς «δυνατούς» εἶναι ἀρκετὰ τὰ «ἀναγνωρισμένα δικαιώματα»!

Πρὶν σχολιάσουμε τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον στὰ ἱστορικὰ πλαίσια τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος, πού κατὰ τὸν κ. Σταθόπουλο, διατηρεῖ... «**προοίμιον**» πού θυμίζει παλαιότερες ἐποχές καί... «**ἱεροκρατικὴ κοινωνία**», ἐπικαλούμεθα τὴν καλοπροαίρετη προσοχὴ κάθε ἀντικειμενικοῦ Ἑλλήνα πολίτη, στὰ Σύνταγματα Εὐρωπαϊκῶν Χωρῶν, πού πιστεύουμε πὼς καὶ ὁ κ. Σταθόπουλος δὲν θὰ ἐχαρακτήριζε ὅτι «**θυμίζουν ἱεροκρατικὴ κοινωνία**».

α) Τὸ Ἑλβετικὸ Σύνταγμα.

Ὁ Ἑλβετικὸς λαὸς ὀμόθυμα -καίτοι ὡς γνωστὸν συναπαρτιζέται ἀπὸ πολλὰς ἐθνότητες καὶ μὲ διαφορετικὰ δόγματα- ἐψήφισε τὸ Σύνταγμά του, πού ἀρχίζει:

«**Στὸ Ὄνομα τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ**».

Δὲν ἔχει ἀκουσθῆ ἢ δὲν ἔχει γραφῆ ἀπὸ

Ἐλβετὸ καθηγητὴ τῆς Νομικῆς ὅτι τὸ Σύνταγμα τῆς χώρας του «θυμίζει ἱεροκρατική κοινωνία» ἐπειδὴ ἐπικαλεῖται τὸ Θεῖο!

β) Ἡ Ἀγγλία θεωρεῖται ἡ κοιτίδα τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ. Ὁ Χάρτης τῶν Ἐλευθεριῶν, γνωστὸς ὡς MAGNA CARTA, ποὺ μὲ ὑπερηφάνεια ἐπικαλοῦνται οἱ Ἀγγλοὶ μέχρι καὶ σήμερα ἀρχίζει ὡς ἑξῆς:

«Ὁ Ἰωάννης ἐλέω Θεοῦ Βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἀπευθίνει χαιρετισμὸν στοὺς... Ἄς γνωρίζετε ὅτι μὲ τὴν θεία ἔμπνευση καὶ γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς μας καὶ τὴ σωτηρία ὄλων τῶν προγόνων καὶ τῶν κληρονόμων μας, πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ ἐξύψωση τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας καὶ γιὰ τὴν ἀνόρθωση τοῦ Βασιλείου...»

Στὸ Σύνταγμα ἔχουν γίνει κατὰ καιροὺς τροποποιήσεις καὶ συμπληρώσεις, ἐπιβαλλόμενες ἀπὸ τὸν ροῦν τῆς ζωῆς καὶ τῶν κοινωνικο-πολιτικῶν ἐξελίξεων, ἡ τελευταία τῶν ὁποίων ἔγινε τὸ 1949. Ὅμως οὐδὲ ἓς Ἀγγλὸς ἐσκέφθηκε νὰ θίξει τὸ «προοίμιον» τοῦ Συντάγματός του, γιὰ νὰ μὴ «θυμίζει ἱεροκρατική κοινωνία»!

γ) Τὸ Σύνταγμα τῶν Η.Π.Α.

Εἰς τὸ προοίμιον τῆς Διακηρύξεως τῆς Ἀνεξαρτησίας τοῦ 1776 διαβάζουμε:

«Ἐμεῖς οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ΗΠΑ, ἔχοντας συνέλθει σὲ Γενικὴ Συνέλευση... Γεμάτοι ἐμπιστοσύνη στὴν προστασία τῆς Θεῆς Προνοίας θέτομε ἀμοιβαίᾳ τὴν ζωὴ μας, τὴν περιουσία μας καὶ τὸ πῶ ἱερό ἀγαθό, τὴν τιμὴ μας, στὴν ὑπηρεσία τῆς παρούσης Διακηρύξεως...»

Εἰς τὸ Σύνταγμα τοῦτο ἔχουν γίνει ἕκτοτε εἴκοσι ἕξι (26) τροποποιήσεις, μὲ τελευταία ἐκείνη τοῦ 1971. Οὐδεὶς πολίτης ἢ πολιτικὸς ἢ καθηγητὴς Πανεπιστημίου διενόηθηκε τὴν «ἀπάλειψη τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Θεοῦ» ἀπὸ αὐτό, γιὰ νὰ μὴ θεωρηθῆ ἢ Ἀμερικανικὴ κοινωνία... «ἱεροκρατική» καὶ «ἀναχρονιστική»!

δ) Τὸ Γαλλικὸ Σύνταγμα.

Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ Γάλλοι «διαφωτι-

στές» ποὺ ἔγραψαν καὶ ἐξέδωσαν τὴν Διακήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τοῦ Πολίτη τὸ 1789, εἰς τὸ προοίμιον αὐτῆς διακηρύσσουσιν ἄφοβα καὶ χωρὶς τόν... φόβον νὰ θεωρηθοῦν «ἀναχρονιστές»... **Ἡ Ἐθνοσυνέλευση ἀναγνωρίζει καὶ διακηρύσσει παρουσίαν τοῦ Ὑπερτάτου Ὀντος καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα Του τὰ ἀκόλουθα δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τοῦ Πολίτη...**

Νὰ σημειωθῆ ὅτι τὸ τελευταῖο Σύνταγμα τῆς Γαλλίας τοῦ 1958 ἀναφέρεται ρητῶς στὸ προοίμιον τῆς Διακηρύξεως τοῦ 1789.

Ἀπὸ τὰ ἐκτεθέντα γίνεται πρόδηλον ὅτι ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ κ. Σταθοπούλου ὅτι τάχα *«Ἡ ἐπίκληση τοῦ Θεοῦ συνηθίζοταν σὲ παλαιότερες ἐποχές, ὁπότεν τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶχαν τὴ σημερινὴ παγκόσμια ἀναγνώριση καὶ κατοχύρωση»* εἶναι ἱστορικῶς καὶ πραγματικῶς ἀβάσιμος. Ἡ ἀποστροφὴ του δὲ ὅτι ἡ «ἐπίκληση» αὐτῆ τοῦ Θεοῦ στὸ Σύνταγμα τῆς Πατρίδος μας *«θυμίζει ἱεροκρατικὴν κοινωνία»* εἶναι ὄχι μόνον ἱστορικῶς ἀβάσιμη ἀλλὰ μαρτυρεῖ καὶ ἀσύγγνωστη προκατάληψη ἔναντι τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Πίσσεως!

Διότι, εἶναι εἰς ὅλους γνωστό, ὅτι ἡ παγκόσμια ἀναγνώριση καὶ κατοχύρωση τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου, δὲν εἶναι παρὰ τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Διδασκαλίας του ποὺ διεπότισε τὸν Εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ!

Ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος, πρὶν εἴκοσι περίπου αἰῶνες, διακηρύσσοντας τὴν περὶ ἰσότητος τῶν ἀνθρώπων διδασκαλίαν τοῦ Θεανθρώπου ὅτι δηλαδή: *«Οὐκ ἐν Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἕλληνι, οὐκ ἐν δούλῳ οὐδὲ ἐλεύθερῳ, οὐκ ἐν ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»* ἔθετε τὰ θεμέλια τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Χριστιανικῆς Εὐρώπης, μὲ τὰ παναν-

θρώπινα ιδανικά τῆς ἐλευθερίας τῆς ἀνθρώπινης προσωπικότητας, ὡς «ἀνεπιανάληπτου δημιουργήματος» τοῦ Θεοῦ.

Ἴσως σὲ ἄλλους λαοὺς καὶ σὲ ἄλλα μὴ ὀρθόδοξα κράτη ἢ ἐκεῖ θρησκευτικὴ ἡγεσία νὰ ἐπέβαλε «ιεροκρατικὸ πολίτευμα», καταδυναστεῖον τὴν κοινωνίαν.

Ὅμως, εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἑλλάδα ΠΟΤΕ ἢ Ἐκκλησία ΔΕΝ ἀναμείχθηκε εἰς τὰ τῆς Πολιτείας ἔργα, «ἐχόμενη στερεῶς τῆς Διακηρύξεως τοῦ ἰδρυτοῦ της ὅτι: **“Ἡ Βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου”**».

Καὶ ὅταν στὴν περίοδον τῆς πικροτάτης δουλείας Ἐθναρχοῦσε, σὰν στοργικὴ Μάνα ἔθαλπε καὶ ἐπροστάτευε τοὺς δυστυχισμένους ραγιαδες καὶ διετήρησε στὶς ψυχὰς τοὺς ἄσβεστον τὴν φλόγα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ τὴν Ἐλευθερίαν!

Αὐτὴν ἄλλως τε τὴν ἀλήθεια «συνομολογεῖ» καὶ ὁ κ. Σταθόπουλος στὸ ὑπὸ σχολιασμὸ κείμενό του, κάνοντας λόγο *«γὰ τὴν ἀναγνώριση τῆς ἱστορικῆς συμβολῆς τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας στὴν ἐπιδίωξη τοῦ Ἑλληνισμοῦ»*.

Ποιὰ ἢ ποιὲς ἐνέργειες ἢ δραστηριότητες τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας τωρινὲς ἢ παρελθούσες ἔχει ὑπόψιν τοῦ ὁ κ. Σταθόπουλος, νὰ δικαιολογοῦν τὴν ἄποψιν ὅτι «ἡ ἐπίκληση τοῦ Θεοῦ θυμίζει ἱεροκρατικὴν κοινωνίαν»;

Καὶ κάτι ἄλλο τελευταῖο γιὰ τὸ θέμα αὐτό:

Ἄν οἱ ἄλλοι Χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς αἰσθάνωνται τὴν ἀνάγκη νὰ *«ἐπικαλοῦνται τὸ Θεῖο»* στὰ Συντάγματά τους, γιὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν τοῦτο **ἦταν καὶ εἶναι ἰδιαίτερη ἐσωτερικὴ ἀνάγκη! Ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑλληνα εἶναι ψυχὴ τοῦ «Ἑλληνα-Ὁρθόδοξου»**.

Ἄς προχωρήσουμε στὶς ἐπόμενες «προτάσεις» τοῦ κ. Σταθόπουλου. Λέγει:

2. «Νὰ καταργηθῇ τὸ ἄρθρον 3 τοῦ Συντάγματος». Θὰ ἐρωτήσετε. **Γιατί;** Διότι λέ-

γει: *«τὸ περιεχόμενό του εἶτε εἶναι ἀπλῶς διαπιστωτικὸ καὶ ὄχι κανονιστικὸ εἶτε ἀφορᾷ ἐσωτερικὰ θέματα τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ τὰ ὁποῖα αὐτὴ καὶ ὄχι ἡ Πολιτεία πρέπει νὰ ἔχει τὴ σχετικὴ ρυθμιστικὴ ἀρμοδιότητα»*.

Ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς τοῦ κ. Σταθόπουλου, θὰ ἦτο βάσιμος ἂν εἶχε ἤδη πραγματοποιηθῇ ὁ χωρισμὸς Ἐκκλησίας-Πολιτείας! Μόνο τότε θὰ ἤμπορούσε κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι εἶναι «ἐσωτερικὰ θέματα τῆς Ἐκκλησίας ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸ ἄρθρον 3 τοῦ Συντάγματος καὶ ἀφοροῦν στὰ ζητήματα, πού ἔχουν σχέση μετὰ τὸν Πατριαρχικὸν Τόμον τοῦ 1850 καὶ τὴν Συνοδικὴν Πράξιν τοῦ 1928» κ.λ.π. Ἄλλὰ μὴν ὁ «χωρισμὸς», τὸ γε νῦν ἔχον, δὲν ἔχει ἐπέλθει. Εἶναι δὲ τοῦτο ζήτημα μεγίστης ἐθνικῆς σπουδαιότητος, εἰς τρόπον ὥστε ἡ συναφῆς «πρόταση» περὶ διαγραφῆς τῆς μνείας τοῦ ἄρθρου 3 ἀπὸ τὸ ἄρθρον 72 παρ. 1 τοῦ Συντάγματος, ἐκτὸς πού εἶναι *«ἐκ τοῦ πονηροῦ»* εἶναι καὶ **ἐπικίνδυνη!**

«Προτείνει», δηλαδή, ὁ κ. Σταθόπουλος τὸ ζήτημα τῆς καταργήσεως τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ Συντάγματος νὰ «ἀποφασισθεῖ» ἀπὸ ...ἓνα Τμῆμα τῆς Βουλῆς καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν Ὀλομέλεια, ἔτσι ὥστε μέ... τὴν παρουσία 10-15 παρόντων Βουλευτῶν νὰ «ἐπιτευχθεῖ»... τὸ «ποθητόν» εἰς τὸν κ. Σταθόπουλον καὶ τοὺς ὁμοίους του «ὁμοιδεάτες»! «Πλανῶνται πλάνην οἰκτρὰν». Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς δὲν θὰ ἐπιτρέψει ἓνα τέτοιο «κοινοβουλευτικὸ ἀτόπημα»!

Ἄλλὰ πέραν τούτου, διατὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ Συντάγματος εἶναι *«διαπιστωτικὸ»* καὶ ὄχι *«κανονιστικὸ»*;

Τί σημαίνει «Ἐπικρατούσα θρησκεία ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθόδοξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας»; Δὲν σημαίνει ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Πολιτείας; Τὸ ὅτι εἶναι ἀναποσπαστῶς συνδεδεμένη μετὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ

Ἐκκλησίαν... Ὅτι εἶναι αὐτοκέφαλος καὶ διοικεῖται ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου... «*τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ Πατριαρχικοῦ Τόμου τοῦ 1850 καὶ τῆς Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ 1928*», δὲν σημαίνει ὅτι τὰ σχετικὰ καὶ συναφῆ ζητήματα ἐρυθμίσθησαν εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἐξακολουθοῦν καὶ πρέπει νὰ ἐξακολουθοῦν ρυθμιζόμενα ἀπὸ «*κανόνες δικαίου*»; Ὅλοι αὐτοὶ οἱ «*κανόνες δικαίου*» εἶναι ἀδόκιμοι νὰ προσδώσουν τὸν «*κανονιστικὸ χαρακτήρα*» στὸ περιεχόμενο τοῦ ἀρθροῦ 3 τοῦ Συντάγματος;

3. Προτείνει νὰ «*διαγραφῆ τὸ τελευταῖο ἐδάφιο τῆς παρ. 2 τοῦ ἀρθροῦ 13 τοῦ Συντάγματος. (ὁ προσηλυτισμὸς ἀπαγορεύεται)*». **Διατί;** Διότι, λέγει: «*Ἡ ἀπαγόρευση στὴν πράξιν λειτουργεῖ μόνο κατὰ μικρῶν δογμάτων καὶ δοξασιῶν. Καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱ ρυθμίσεις αὐτὲς εἶναι ἀδικαιολόγητες σὲ μία ἐλεύθερη κοινωνία, ἐλεύθερη καὶ γιὰ τὴ διάδοση ἰδεῶν μὲ θεμιτὰ μέσα*». Ἐρωτᾶται, ὁ «*προσηλυτισμὸς*» εἶναι «*διάδοση ἰδεῶν καὶ δοξασιῶν μὲ θεμιτὰ μέσα*»; Ὅποιος ἀγνοεῖ τὴν ἔννοια τῆς λέξεως «*προσηλυτισμὸς*», ἄς ἀνοίξει τὸ ὁποιοδήποτε Λεξικὸ Ἑλληνικῆς Γλώσσης διὰ νὰ διαβάσει. **Προσηλυτισμὸς:**

«*Ἡ ἄμεση ἢ ἔμμεση προσπάθεια κάμψεως τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος κάποιου καὶ μεταστροφή τῆς πίστεώς του μὲ ἀποδοχὴ ἄλλου δόγματος. Ἡ προπαγανδιστικὴ προσπάθεια ἐπηρεασμοῦ... μὲ χρηματισμὸ ἢ ἀπάτη, γιὰ νὰ προσχωρήσει κάποιος στὶς δικές μου ἰδέες*!». Αὐτὰ τὰ «*μέσα*» εἶναι «*θεμιτὰ*»; Ὁχι, φυσικά. Τότε πρὸς τί ἢ ἐνόχληση γιὰ τὸν προσηλυτισμό! Καὶ συνεχίζει:

4. Νὰ διαγραφῆ «*ἡ ἀνάπτυξη θρησκευτικῆς συνείδησης*» ὡς ἀποστολὴ τῆς παιδείας ἀπὸ τὸ ἀρθρο 16 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος. Ἐπίσης νὰ διαγραφῆ ἀπὸ τὸ ἀρθρο 1 παρ. α' τοῦ Ν. 1566/1985 ἢ πρόβλε-

ψη γιὰ τὴν μετάδοση «*τῶν γνησίων στοιχείων τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς παράδοσης, ὡς στόχος τῆς πρωτοβάθμιας καὶ δευτεροβάθμιας ἐκπαίδευσης*». Ὁ κ. Σταθόπουλος «*προτείνει*» στὸν Ἑλληνικὸ λαὸν «*τὸν ἀποφασιστικὸν καὶ τελικὸν ἀποχριστιανισμὸν*» τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας! Ἐκ θεμελιῶν δηλαδὴ νὰ ἀνατραποῦν οἱ ἀξίες!

5. Νὰ τροποποιηθῆ τὸ ἀρθρο 33 παρ. 2 τοῦ Συντάγματος ποῦ προβλέπει θρησκευτικὸν ὄρκον γιὰ τὸν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, νὰ προβλεφθῆ καὶ ἄλλος τύπος ὄρκου, γιὰ τοὺς βουλευτὲς καὶ πολιτικὸς τύπος ὄρκου κ.λ.π.

Ὡς γνωστὸν, κατὰ τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν τὸ παράγγελμα εἶναι «*Μὴ ὁμῶσαι ὅλως*». Ἡ Πολιτεία ἦταν καὶ εἶναι ἐκεῖνη ποῦ ἐπεξήτησε διὰ τοῦ Ὁρκου νὰ ἐπιτύχη τὴν ἀνεύρεση τῆς ἀληθείας καὶ τὴν «*συνειδησιακὴν δέσμευσιν*», προκειμένου περὶ ὑποσχετικὸ Ὁρκου. Ἄλλο τὸ ζήτημα ὅτι ὁ συγγραφέας, ἀπὸ ἄλλα ἐλατήρια κινούμενος, ἐπιζητεῖ τὴν κατάργησιν τοῦ Ὁρκου τοῦ Ἀνωτάτου Ἀρχοντος τῆς Χώρας. Δὲν ἀνέχονται τὸν... «*Χριστιανικὸν*» τύπον!

Β. -Εἰδικοί Νόμοι

Νὰ καταργηθῆ ἡ (ὑποχρεωτικὴ ἢ προαιρετικὴ) ἀναγραφή τοῦ θρησκευόμενου στὰ δελτία ταυτότητος... **Διατί;**

Διότι, λέγει, «*ἡ ἀναγραφή αὐτὴ δημιουργεῖ ἐμμέσως διακρίσεις μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ βέβαια σὲ βάρος τῶν μελῶν θρησκευτικῶν μειονοτήτων*».

Τὸ θέμα τοῦτο ἔχει, ὅπως ἐλέχθη στὴν ἀρχή, δημιουργήσει ἀναταραχὴ στὴν Ἑλληνικὴ Κοινωνία. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἐχειρίσθηκε τὸ θέμα τόσοσὸ ὁ Ὑπουργὸς Δικαιοσύνης, συνεπικουρούμενος ἀπὸ τὸν κ. Κ. Δαφέρμο, Πρόεδρο τῆς κατὰ τὸ ἀρθρο 15 τοῦ Ν. 2472 «*Ἀρχῆς Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτήρα*», ὅσο

και ο ιδιος ο Πρωθυπουργος ηταν οχι μονο αιφνιδιαστικος αλλα και εντελως απυχο-λογητος και απαράδεκτος! Η δε επαναλαμ-βανομενη σε καθε ε κ κ λ η σ η για επιδει-ξη πνευματος συνδιαλλαγης επωδος «το θεμα εκλεισε για την κυβερνηση, δεν συγ-κυβεροουμε», θυμιζει αλλες εποχες...

Το προκειμενο ζητημα εχει δυο οψεις: **Την τυπικη-νομικη** αφ' ενος, και αφ' ετε-ρου **την ουσιαστικη και πολιτικη**. Θα εξε-τασουμε και τις δυο.

1ον. Η τυπικη - νομικη αποψη.

Το θρησκευμα καθε Έλληνα Πολιτη αναγραφεται στην ταυτοτητα του τωρα και σαραντα πεντε χρονια τουλαχιστον. Ουδε-ποτε εδημιουργηθηκε προδλημα, ειτε νο-μικο ειτε στην πρaxe απο πλευρας πολι-των ανηκοντων σε αλλο θρησκευμα η και αθρησκων. Το Δημοκρατικο μας Πολιτευ-μα και οι δημοκρατικες ελευθεριες των Έλ-ληνων εξ αλλων λογων επληγησαν οχι απο την αναγραφη του θρησκευματος! Να ση-μειωθη οτι η αναγραφη του θρησκευματος απο το 1945 ητο υποχρεωτικη. Η υπο-χρεωτικη αναγραφη διατηρηθηκε και μετα την μεταπολιτευση του 1974 με την υπ' αριθ. 8200/6-7-1981 αποφαση του υπουργου Δ. Τάξεως, καθως και με τους Νομους 1599 / 1986, 1832 / 1989 και 1988 / 1991. Ο τελευταιος τουτος Νομος ως ειδικος εξακολουθει να ισχυη μεχρι σημερα, γιατι δεν εχει καταργηθη συννομως.

Έν παση όμως περιπτώσει και το 'Ανώ-τατο 'Ακυρωτικο, το Συμβούλιο της Έπι-κρατειας, με σχετικα τελευταίες αποφάσεις του, τις υπ' αριθ. 3356 / 95, 2176 / 98 και 2601 / 98 δέχθηκε ομοφώνως οτι η δήλω-ση του θρησκευματος δια νόμιμον λόγον δεν παραβιάζει το άρθρο 13 του Συντάγμα-τος.

Τί συνέθη, λοιπόν, και εδημιουργήθηκε ο σάλος που ακόμη δεν εχει κοπάσει; Έγι-ναν οι εξής μελετημένες και σκόπιμες κι-νήσεις:

Για λόγους που εμεις δεν γνωρίζουμε στις 15/5/2000 ο εξωκοινοβουλευτικος ύπουργος Δικαιοσύνης (συγγραφέας του σχολιαζομένου άρθρου στην «Ποινικη Δι-καιοσύνη») έστειλε στην ως άνω 'Αρχη του Ν.2472/1997, που υπάγεται στο ύπουργειο Δικαιοσύνης, την υπό ιδιαν ημεροχρονο-λογιαν επιστολήν του, με την οποια εξήτη-σε τα εξής: 'Η 'Αρχη να απευθύνει έγγρα-φο στο ύπουργειο Δημοσίας Τάξεως, ώστε να παραγγελθη ο υπεύθυνος του ύπουρ-γειου τουτου (σύμφωνα με το άρθρο 19 του Ν. 2472/1997) στο εξής να μη συλλέγει και να μη επεξεργάζεται, εκτός των άλλων, και τα στοιχεια του επωνύμου και ονόματος συ-ζύγου, της ιθαγενειας και του θρησεύμα-τος, κατά την εκδοση των ταυτοτήτων η την αντικατάσταση των παλαιών! Και εγένετο ο λόγος έργον ευθύς! Και ερωτάται, με ποιο σκεπτικο διετάχθησαν τέτοιες ενέργειες;

Η αιτιολογια ηταν οτι: «**Η επεξεργα-σία των ως άνω δεδομένων δεν είναι θεμι-τη και όταν ακόμη το υποκειμενο παρέχει προς τουτο τη ρητη συγκατάθεσή του**». Ο πρόεδρος της ως άνω 'Αρχης κ. Δαφέρμος, πριν ακόμη συνέλθη η 'Επιτροπή, της οποιας προεδρεύει και «συσκεφθει»... εβ-γηκε στα μέσα μαζικης ενημερώσεως και «**ανήγγειλε**» την απόφασή της...

Δεδομένου οτι κατά την κρατούσα νο-μικη τάξη, «**ένas νόμος γενικός δεν ήμπο-ρει να καταργησει ένα νόμο ειδικό**». Δε-δομένου οτι ο νόμος 1988 / 1991 εξακολου-θει να ισχυει, αφού δεν εχει καταργηθη από αλλον νόμον ειδικόν, ε ρ ω τ ā τ α ι :

Πρώτον. Ο νόμος 2472/1997 κατήρ-γησε τον ν. 1988/1991;

Δεύτερον. Εάν τον κατήρησε, το θρησκευμα είναι απο τα στοιχεια «Προ-σωπικών Δεδομένων», που απαγορεύεται να αναγραφη στην ταυτοτητα **ακόμη και αν υπάρχει γραπτη συγκατάθεση του έν-διαφερομένου υποκειμένου;**

Οι απαντήσεις είναι οι εξής:

Ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐρωτήματος. Ὁ νόμος 2472/1997 εἶναι μὲν μεταγενέστερος τοῦ νόμου 1988/1991, ὅμως ἐναντι τοῦ τελευταίου εἶναι γενικὸς καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἔμπορεῖ νὰ τὸν καταργήσῃ, σύμφωνα μὲ τὸ ἀνωτέρω νομικὸ ἀξίωμα. Μόνον ἓνας ἄλλος νόμος εἰδικὸς ἔμπορεῖ νὰ τὸν καταργήσῃ.

Θὰ ἔπρεπε, λοιπόν, ἡ κυβέρνησῃς νὰ ἤθελε νὰ μὴν ἐπιτραπῇ ἡ ἀναγραφὴ τοῦ Ἐθνησκευάματος στὶς ταυτότητες, νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν Βουλὴν καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν διὰ νέου νόμου κατάργησιν τοῦ ν. 1988 / 1991. Ἐπιθυμοῦσα, δι' ἀνεξηγήτους λόγους ὅπωςδήποτε τὴν μὴ ἀναγραφὴν τοῦ Ἐθνησκευάματος στὶς ταυτότητες καὶ αἰσθανομένη καὶ προβλέπουσα ἀδυναμίαν... νὰ ἐξασφαλίσῃ ὑπερψήφισιν ἀπὸ τὴ Βουλὴ τέτοιου νόμου, κατέφυγε στὴν χρησιμοποίησιν τῆς «Ἀρχῆς Προσωπικῶν Δεδομένων»! Αὐτὴ ἡ ἐνέργεια, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἐπιδεικνυομένη ἀδιαλλαξίαν καὶ ἐπιμονὴν τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, ἀρνούμενου καὶ συνάντησιν μὲ τὸν Προκαθήμενον τῆς Ὁρθοδοξοῦ Ἐκκλησίας, ἔχει προκαλέσει σάλον καὶ ἀναστάτωση στὴν Κοινωνία μας.

Ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἐρωτήματος.

Ὁ νόμος 2472/1997 ἐξεδόθη κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἀπὸ 24-10-1995 Ὁδηγίας τῆς ΕΟΚ ὑπ' ἀριθ. 95/46 (Λ. 281.31). Ἡ Ὁδηγία αὐτὴ οὐδαμῶς ὑπαγορεύει περὶ τοῦ «ποιῶ» στοιχεῖα πρέπει ἢ δὲν πρέπει νὰ ἀναγράφωνται στὶς ταυτότητες τῶν πολιτῶν κάθε Χώρας μέλους. Ἡ Ὁδηγία σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως διὰ τοῦ ἀρθροῦ 8 αὐτῆς καὶ στὴν παρ. 7 αὐτοῦ ὀρίζει ὅτι τὰ κράτη μέλη καθορίζουν τοὺς ὅρους ἐπεξεργασίας τῶν γενικωτέρων στοιχείων τῆς ταυτότητος τῶν πολιτῶν τους.

Τώρα κατ' ὅσον ἀφορᾷ «τὴν ἐπεξεργασία» τῶν δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα τὸ ἀρθρο 2 παρ. α' καὶ β' διακρίνει τὰ δεδομένα αὐτὰ σὲ «ἀπλά» καὶ σὲ «εὐαίσθητα». Μὲ τὸ ἀρθρο 5 θεσπίζει τὸν κανόνα

ὅτι ἡ «ἐπεξεργασία» τῶν «ἀπλῶν» ἐπιτρέπεται μόνον ὅταν τὸ ὑποκείμενον ἔχει δώσει τὴν συγκατάθεσίν του, ρητῶς ἢ σιωπηρῶς. Ἐνῶ γιὰ τὰ «εὐαίσθητα» δεδομένα μὲ τὸ ἀρθρο 7 παρ. 1 θεσπίζει ἀπαγορευτικὸν κανόνα συλλογῆς καὶ ἐπεξεργασίας αὐτῶν, καὶ μόνον κατ' ἐξαιρέσιν ἐπιτρέπεται ἡ συλλογὴ καὶ ἐπεξεργασία, ὅταν συντρέχει μία ἀπὸ τὶς περιπτώσεις α ἕως καὶ ζ τῆς παρ. 2 αὐτοῦ. Σύμφωνα δὲ μὲ τὴν περίπτωσιν (α) ἡ συλλογὴ καὶ ἐπεξεργασία ἐπιτρέπεται ὅταν τὸ ὑποκείμενον, δηλ. ὁ συγκεκριμένος πολίτης, «ἔδωκε τὴν γραπτὴν συγκατάθεσίν του».

Γίνεται, λοιπόν, πρόδηλον ὅτι ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν κ.κ. Σταθοπούλου καὶ Δαφέρμου εἶναι, ὅπως λένε οἱ νομικοὶ (συμβαίνει νὰ εἶναι καὶ νομικοί!), νόμω ἀβάσιμος! Δὲν ἔμποροῦν οἱ κυβερνῶντες νὰ «χρησιμοποιοῦν» τὴν Ὁδηγίαν τῆς ΕΟΚ σὰν «δεκανίκον» στὴν παράνομη ἀπαγόρευσιν ἀναγραφῆς τοῦ Ἐθνησκευάματος στὶς ταυτότητες, ὅταν οἱ ἐνδιαφερόμενοι τὸ ζητήσουν!

Ὁ κ. Σταθόπουλος «συνομολογεῖ» ὅτι πράγματι εἶναι νόμω ἀβάσιμη ἡ θέση τοῦ κ. Δαφέρμου καὶ τῆς κυβερνήσεως ποὺ νομίζουν ὅτι «τὸ θέμα ἔκλεισε...»

Στὸ ὑπὸ σχολιασμὸν ἀρθρο τοῦ γράφει (προτείνουμε...) β) Νὰ καταργηθῇ ἡ (ὑποχρεωτικὴ ἢ προαιρετικὴ) ἀναγραφὴ τοῦ Ἐθνησκευάματος στὰ δελτία ταυτότητος. «Ἄρα...» μέχρις ὅτου καταργηθῇ «ἰσχύει ὁ νόμος 1988/1991!

2ον. Ἡ οὐσιαστικὴ - πολιτικὴ ἄποψη.

Ὁ οὐσιαστικὸς δικαιολογητικὸς λόγος ποὺ ἐπικαλεῖται ὁ κ. Σταθόπουλος γιὰ τὴν μὴ ἀναγραφὴν τοῦ Ἐθνησκευάματος στὶς ταυτότητες εἶναι ὅτι «Ἡ ἀναγραφὴ αὐτὴ δημιουργεῖ ἐμμέσως διακρίσεις μεταξὺ τῶν πολιτῶν καὶ βέβαια σὲ βάρος τῶν μελῶν θρησκευτικῶν μειονοτήτων».

Είναι γνωστόν ότι ο Νόμος είναι ή έκφραση τῆς γενικῆς θελήσεως (ἄρθρο 6 τῆς Διακηρύξεως τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου 1789). Μὲ «ποιά» Λογική ἢ θέληση τῶν ὀλίγων θὰ κατισχύσει τῆς θελήσεως τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας ἐνὸς Λαοῦ; Εἶναι ἓνα τέτοιο δίκαιο «ὕγιες Δίκαιον», γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν ἀείμνηστο καθηγητὴ Μαριδάκη. Θέλει, λέγει, νὰ προστατεύσει τὶς μειονότητες. Μὰ μπορεῖ νὰ φαντασθῆ κανεὶς νόμο καὶ πολὺ περισσότερο τὸ Σύνταγμα, ποὺ νὰ ἀπαγορεύει στοὺς πολλοὺς αὐτὸ ποὺ προστατεύει στοὺς ὀλίγους; Ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία δὲν δικαιούται νὰ καθομολογήσει ἀκόμη καὶ τὰ «εὐαίσθητα» προσωπικὰ δεδομένα;

Στὴ συνέχεια τοῦ ἄρθρου προτείνει τὴν κατάργηση τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅ,τι ἀναφέρεται σήμερα στὰ τῆς Ἐκκλησίας ὡς Ὄργανισμοῦ.

Προτείνει ἀκόμη τὸν ὑποχρεωτικὸ πολιτικὸ γάμο! Εἶναι ἀπορίας ἄξιο καὶ διερωτᾶται κανεὶς, μὰ ἀφοῦ ἰσχύει ἤδη ἀπὸ ἐτῶν ὁ πολιτικὸς γάμος (προαιρετικὸς), ποία εἶναι ἡ σκοπιμότης καθιερώσεώς του ὡς ὑποχρεωτικοῦ;

Κάνει κι ἄλλες προτάσεις στὸ ἄρθρο του ὁ κ. Ὑπουργός, ὅπως π.χ. γιὰ τὴν ρύθμιση τοῦ κοσμικοῦ ἀποχαιρετισμοῦ τῶν νεκρῶν κ.λ.π. Μὰ τὸ θέμα αὐτὸ δὲν εἶναι νομικόν. Αὐτὸ ἐγκεῖται εἰς τὴν ἐπιθυμίαν κάθε πολίτη νὰ διατυπώνη τὸν τρόπο τῆς κηδεΐας του, μετὰ τὸν θάνατο του. Ποιὸς ἐμπόδισε τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἐπιθυμίας τῆς Μαρίας Κάλας τὸ λείψανό της νὰ ἀποτεφρωθῆ; Καὶ ποιὸς ὑποχρέωσε τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἐπιθυμίας τοῦ Κώστα Κολιγιάν-

νη (Γραμματέα τοῦ Κ.Κ.Ε.) νὰ ταφῆ μὲ θρησκευτικὴ κηδεΐα;

Φαίνεται ὅμως ὅτι μὲ ὅσα ἀναφέρει στὸ σχολιαζόμενον ἄρθρο ὁ κ. Σταθόπουλος δὲν ἐξαντλεῖ τὶς «μεταρρυθμιστικὰς» του ἐπιδιώξεις. Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ τὴν τελευταία παράγραφο τοῦ «προοιμίου» ὅπου γράφει «...προτείνουμε τὶς παρακάτω νομοθετικὰς ρυθμίσεις, ποὺ δὲν ἐξαντλοῦν πάντως τὶς δυνατότητες βελτίωσης τῆς νομοθεσίας μας πρὸς πλήρη ἐναρμόνιση μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας».

Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω ἢ Χριστιανικῆ Ἑνώσει Ἐπιστημόνων μὲ ἐπίγνωση τῶν εὐθυνῶν της καὶ τῆς ἀποστολῆς της διαμαρτύρεται διὰ τὴν ἀνεπίτρεπτη συμπεριφορὰ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἰδίως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ, νὰ αἰφνιδιάσουν τὸν Ἑλληνικὸν Λαὸν σὲ ἓνα ζήτημα ποὺ τὸ θεωρεῖ «καίριο» ὡς «Ζήτημα Ὁμολογίας» τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Πίστεως, ὅπως εἶναι ἡ ἀπαγόρευση τῆς «προαιρετικῆς» ἀναγραφῆς τοῦ Θεοσκεύματος στὶς ταυτότητες, χωρὶς νόμιμο λόγο! Συμπαρίσταται στὴν Διοίκησιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μας καὶ στὸν Μακαριώτατο Προκαθήμενον, διαδηλοῦσα ὅτι τὸ Δ.Σ. καὶ ΟΛΟΙ οἱ Χριστιανοὶ Ἐπιστήμονες εὐρίσκονται δίπλα στὴν Ποιμάνουσα Ἐκκλησία καὶ στὸν Πιστὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, ποὺ στὴν συντριπτικὴ πλειοψηφία του ἀπορρίπτει καὶ ἀντίσταται σὲ κάθε μορφὴ «διασμοῦ» τῆς θελήσεώς του!

Ἡ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Μερικοί δὲν ἐννοοῦν νὰ ἀφήσουν τὴν ἐπιστήμη ἢ οὐχὶ τὴν ἀποστολή της. Θέλουν, εὐκαίρως-ἀκαίρως, νὰ τὴν ἀνακατεύουν σὲ θέματα μεταφυσικά. Τὴν χρησιμοποιοῦν γιὰ νὰ πολεμήσουν τὴν πίστη. Δὲν θέλουν νὰ καταλάβουν, ὅτι ἡ ἐπιστήμη ἔχει τὸ δικό της πεδίο ἐρεύνης καὶ δράσεως καὶ δὲν ἀναμειγνύεται στὰ θρησκευτικὰ ζητήματα. Πολὺ περισσότερο δὲν ἀντιστρατεύεται τὴν θρησκεία. Τὶς ἀπλὲς αὐτὲς ἀλήθειες δὲν θέλουν νὰ τὶς καταλάβουν ἢ κάνουν πὼς δὲν τὶς καταλαβαίνουν καὶ γι' αὐτὸ ξιφουλκοῦν ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης, γιὰ νὰ πολεμήσουν τὴν πίστη. Ἡ παντοδυναμία τῆς ἐπιστήμης, μᾶς λένε, βάζει στὸ περιθώριο τὴν πίστη.

Καὶ πράγματι ἡ ἐπιστήμη δὲν προσέφερε καὶ λίγα, μάλιστα στὸν αἰῶνα μας. Τί νὰ πρωτοαναφέρῃ κανεὶς; Καὶ μόνο νὰ σκεφθῇ ὅτι ἓνα παιδί πού γεννιόταν στὶς ἀρχὲς τοῦ εικοστοῦ αἰῶνα, σὲ μιὰ χώρα τῆς Δύσεως, μπορούσε νὰ ἐλπίζῃ ὅτι θὰ ζήσῃ 43 περίπου χρόνια, ἐνῶ σήμερα μὲ τὴν πρόοδο τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἰατρικῆς τὸ ὄριο αὐτὸ ἐγγίζει τὰ 80 χρόνια, ἀρκεῖ. Εἶναι ἓνα παράδειγμα χαρακτηριστικό. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἡ ἄλλη πλευρά, πού μᾶς ὑπογραμμίζει τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ πνευματικοῦ παράγοντα. Χωρὶς αὐτὸν ἡ πρόοδος τῆς τεχνολογίας δὲν παρατείνει τὸ ὄριο τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς. Ἀπειλεῖ αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν ζωὴ μὲ ὀλοκληρωτικὴ ἐξαφάνιση.

Ἡ ἐπιστήμη παρατείνει τὸ ὄριο τῆς ζωῆς. Ἀλλὰ ἡ ἴδια ἡ ἐπιστήμη προσφέρει καὶ τὸν ὀμαδικὸ θάνατο μὲ τρομακτικὰ μέσα μαζικῆς καταστροφῆς. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι πού ὑπηρετοῦν τὴν ἐπιστήμη θέτουν τὶς ἰκανότητές τους στὴν ὑπηρεσία τοῦ ὀλέθρου, μπορούμε νὰ μιλάμε γιὰ ἐπιστήμη καὶ γιὰ πρόοδο;

Ἀνταπόκριση ἀπὸ τὴν Οὐάσιγκτον ἀναφέρει: «*Ἡ ζωὴ στὴ γῆ μᾶς σκοτώνει*». Αὐτὸ εἶναι τὸ συμπέρασμα ἔρευνας τοῦ ἀμερικανι-

κοῦ πανεπιστημίου Κορνέλ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὸ 40% τῶν θανάτων παγκοσμίως ὀφείλεται στὴ μόλυνση τοῦ περιβάλλοντος. Τὸ φαινόμενο τοῦ θερμοκηπίου, προειδοποιοῦν οἱ ἐρευνητές, θὰ προκαλέσῃ νέα ἔξαρση τῶν ἀσθενειῶν, πού ἤδη ὑπάρχουν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐμφάνιση νέων. Νὰ γιατί δὲν μπορεῖ νὰ γίνεταὶ λόγος γιὰ ἐπιστήμη καὶ πρόοδο, χωρὶς πνευματικὲς καὶ ἠθικὲς προϋποθέσεις. Ὅχι μόνο δὲν ἀντιτίθεται ἡ ἐπιστήμη στὴ θρησκεία, ἀλλὰ τῆς εἶναι ἀπαραίτητη, γιὰ νὰ μὴν ἐκτρέπεται, γιὰ νὰ γίνεταὶ ἀληθινὰ ἐπωφελεῖς.

«Στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας καὶ μετὰ τὸν πόλεμο ἐξηγοῦσε ἓνας φυσικός τοῦ Orsay, εἶχαμε ζῆσει ὄλοι, λιγότερο ἢ περισσότερο, ἓνα δόγμα ἀδιαμφισβήτητο: Ἡ ἐπιστήμη προσφέρει τὴν εὐτυχία στοὺς ἀνθρώπους. Ἦταν κάτι τὸ συγκινητικό. Ἡ ἐπιστήμη εἶχε γίνε μιὰ μεγάλη ἐλπίδα. Καὶ ἔπειτα ἦλθε ἡ ἀτομικὴ δόμβα, οἱ ἠλεκτρονικοὶ ὑπολογιστὰ καὶ τελευταῖα ἡ δυνατότητα γενετικῶν χειρισμῶν. Ἔτσι ἡ ἀμφιβολία ἐγκαταστάθηκε. Οἱ δεβαιοτήτες κλονίσθηκαν. Προβληματισμοὶ παρουσιάσθηκαν».

Ὑστερα, λοιπόν, ἀπὸ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς καὶ τὶς μεγαλόστομες διακηρύξεις ἔρχεται ἡ συγκρατημένη αἰσιοδοξία καὶ αὐτὴν διαδέχεται ἡ ἀμφιβολία, ἡ ἀπορία, ὁ προβληματισμός. Καὶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος μπροστὰ στὰ ἀγωνιώδη ἐρωτηματικὰ γιὰ τὸ μέλλον τῆς ἐπιστήμης ἀναγκάζεται νὰ ξανακάνῃ μερικὲς ἐπανατοποθετήσεις. Νὰ ξαναδῇ πῶς ἦρεμα τὴν ἐπιστήμη καὶ τὰ ἐπιτεύγματά της. Νὰ ξαναθυμηθῇ τὰ λόγια τῆς ἀρχαίας σοφίας, πού ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερα νὰ ἔχουν τὴν ἐπικαιρότητά τους: «*Πᾶσα ἐπιστήμη χωριζομένη ἀρετῆς πανουργία καὶ οὐ σοφία φαίνεται*».

Ἐπομένως μονάχα μιὰ ἐπιστήμη πού προχωρεῖ συντροφιά μὲ τὴν ἀρετὴ μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ κάτι τὸ ἀληθινὰ μεγάλο. Καὶ φυ-

σικά όταν μιλάμε για έπιστήμη έννοούμε πρώτα από όλα τον σοβαρό, ταπεινό και με αύξημένο αίσθημα ευθύνης έπιστήμονα. Τόν έπιστήμονα πού δέν ξιπάζεται, αλλά άναγνωρίζει την άνθρωπινή άνεπάργκεια και άδυναμία. Έκείνον πού έμπνέεται από την αιωνιότητα και στέκεται με σεβασμό μπροστά στα θαυμάσια τής δημιουργίας. Ένας τέτοιος έπιστήμων δέν μπορεί παρά να θέτη την έπιστήμη στην ύπηρεσία του ανθρώπου. Συναισθάνεται τó δόρος τής ευθύνης του και φρικιά στή σκέψη, ότι μπορεί κάποτε ένας οίηματίας, ένας έγωπαθής να εκτρέψη την έπιστήμη και να χρησιμοποίηση τά έπιτεύγματα τής για την έξόντωση τής άνθρωπότητος. Γι' αυτό άκριδώς ένας υπεύθυνος έπιστήμων όχι μόνο δέν θεωρεί περιττή την πίστη, αλλά την θεωρεί άπαραίτητη για τόν προσανατολισμό τής έπιστήμης.

Είναι γεγονός πώς ή έπιστήμη δέν έχει τόν άέρα πού είχε σέ παλαιότερες έποχές. Δέν έχει, άς πούμε, την έπαρση τής έποχής του Ρενάν, όταν εκείνος έγραφε τó «Μέλλον τής έπιστήμης». Τά πράγματα την δίδαξαν να είναι περισσότερο συγκρατημένη. Έμαθε από τις ίδιες τις έπιτυχίες τής ότι βρίσκεται άκόμη -και θά βρίσκεται πάντοτε- πολύ μακριά από την κορυφή τής γνώσεως. Ποιός μπορεί σήμερα να άμφισβητήσει τó γεγονός, ότι ή έπιστήμη πío πολλά προβλήματα δημιουργεί παρά λύνει;

Την άλήθεια αυτή την βλέπουν και την άναγνωρίζουν και πολλοί από τούς άρνητάς τής υπάργξεως του Θεού. Άνάμεσα σ' αυτούς είναι και ό βιολόγος Franois Jacob (Βραβείο Nobel): «*Έ έπιστήμη, όμολογεί, πρέπει να γνωρίζει τά περιορισμένα όριά τής, να μένη σ' αυτά και να μίν μπαινή σέ ξένα οικόπεδα. Διαφορετικά ξεφεύγει από τó σκοπό τής. Δέν κάνει πιά έπιστήμη. Γίνεται κάτι άλλο, γίνεται μεταφυσική, όχι όμως έπιστήμη. Έκτρέπεται*». Τό ίδιο ισχύει και για όλους εκείνους πού προσπαθούν, έν όνόματι τής έπιστήμης, να στηρίζουν τόν άθεισμό τους. "Η και για τούς άλλους πού έπιχειρούν με την μέθοδο τής υπαπαλουστευτικής άφελείας να εξηγήσουν τή δημιουργία του κόσμου με την τυφλή τύχη,

χωρίς την παρέμβαση τής δυνάμεως του Θεού. Κατηγορηματική και έδώ ή διακήρυξη του Jacob: «*Δέν μπορεί να φέρη κανείς άπόδειξη για την άνυπαργξία του Θεού*».

Θά διδαχθούν οι πλαστογράφοι τής έπιστήμης πού έξαπατούν τούς άφελείς με έκλαϊκευτικές μεθόδους και δήθεν έπιστημονικές άποδείξεις για την άνυπαργξία του Θεού; "Όταν και αυτοί οι άρνητάι και διάσημοι έπιστήμονες, πού διαθέτουν και στοιχειώδη ειλικρίνεια, μιλούν με τóση μετριοπάθεια, είναι έντιμο οι νάνοι του άθεισμού να διαστρέφουν την άλήθεια και να ρίχνουν λάσπη στις αιώνιες πνευματικές άξιες;

***

Υπάρχουν μερικές αιώνιες άλήθειες και άξιες πού όσο και άν θέλουμε να τις παραμερίσουμε ή να τις περιφρονήσουμε δέν πηγαίνουν εύκολα στο περιθώριο "Η μάλλον, όταν ό άνθρωπος με τρόπο βίαιο τις σπρώχνει στο περιθώριο, αυτόματα μαζί με αυτές και πío πολύ από αυτές, βρίσκεται και ό ίδιος στο περιθώριο, στο σκοτεινό περιθώριο τής ζωής. Και είναι τρομερό να μίν άντλαμβάνεται ό άνθρωπος μερικά αυτόνόητα πράγματα και να μή διδάσκει από αυτά.

Τί μās λένε, λοιπόν, οι αιώνιες αυτές άλήθειες; "Όπως στόν φυσικό κόσμο υπάρχουν οι φυσικοί νόμοι, έτσι και στόν πνευματικό υπάρχουν οι αντίστοιχοι νόμοι. Και οι νόμοι αυτοί ένεργούν κατά άνάλογο με εκείνους τρόπο. Μπορεί κανείς να άγνοήση τόν νόμο π.χ. τής βαρύτητας χωρίς συνέπειες; "Άλλο τόσο μπορεί να άγνοήση και να περιφρονήση τόν νόμο, άς πούμε, τής ήθικής βαρύτητας, χωρίς έπιπτώσεις. Οι συνέπειες έρχονται και στή μιά και στήν άλλη περίπτωση άμεσες και τραγικές. "Όποιος άγνοήση τόν νόμο τής βαρύτητας και πέση από ένα ύψος θά συντριβή. Και όποιος θά περιφρονήση τούς ήθικους νόμους θά τούς βρή τιμωρούς στή ζωή του.

Οι συνέπειες αυτές, σέ όλη την τραγική-τητά τους, φάνηκαν ιδιαίτερα στόν αιώνα μας. Στην άνιερη προσπάθειά του να καταργήση τόν Θεό, ό σύγχρονος άνθρωπος κατόρθωσε

μόνο να καταργήσει κάθε πνευματική και ανθρωπιστική αξία. Απογυμνώθηκε ο ίδιος από όλο τον πνευματικό και ήθικό του πλούτο. Νόμισε πως μπορούσε να καταργήσει τον Θεό και στην πραγματικότητα καταργούσε τον εαυτό του. Αποκαλυπτική είναι μια συνέντευξη του André Malraux, τόσο γνωστού στον διεθνή χώρο της διανοήσεως για τις πνευματικές του ανησυχίες και αναζητήσεις. Στη συνέντευξή του αυτή, που περιέχεται στο βιβλίο με τον τολμηρό και έντυπωσιακό τίτλο: «*Τὸ πτώμα τοῦ Θεοῦ σαλεύει ἀκόμα*», αναπτύσσονται ορισμένες αξιολογικές απόψεις. Αναφέρεται εκεί μεταξύ των άλλων και τα εξής:

«... Ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν σκέπτομαι ὅτι ἕνας πολιτισμὸς εἶναι δυνατόν νὰ ζήσει χωρὶς ἕνα σύστημα ἀξιών. Λοιπόν, ἄς μὴν αὐταπατώμαστε. Γιὰ πρώτη φορὰ μέσα στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου μιὰ ὁλόκληρη γενιὰ ἀνακαλύπτει τὴν ὑπαρξή της, χωρὶς ἀναφορὰ σὲ ἀξίες. Καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει μιὰ λογικὴ καὶ μιὰ ἐξήγηση, πὺν ξαναβρίσκουμε σὲ ὅλο τὸ κύλισμα τῆς Ἱστορίας. Ὅταν οἱ θεοὶ πεθαίνουν, τότε καὶ τὰ συστήματα τῶν ἀξιών γκρεμίζονται, ὁ ἄνθρωπος δὲν ξαναβρίσκει παρὰ μονάχα ἕνα πράγμα, τὸ σῶμα του. Περιορίζεται σὲ κάτι ἀπλῶς τὸ φυσικό. Τὰ ναρκωτικά, τὸ σέξ καὶ ἡ βία εἶναι τὰ φυσικὰ ὑποκατάστατα τῆς ἐξαφανίσεως τῶν θεῶν».

Πολύ πράγματι χαρακτηριστική ἡ διατύπωση τοῦ Malraux: «*Ὅταν οἱ θεοὶ πεθαίνουν, τότε καὶ τὰ συστήματα τῶν ἀξιών γκρεμίζονται*». Καμιά, δηλαδή, πνευματική καὶ ἠθικὴ ἀξία δὲν μπορεῖ νὰ σταθῆ, ἂν δὲν θεμελιώνεται πάνω στὸν ἀσάλευτο βράχο τῆς θρησκευτικῆς πίστεως. Ὅσοι νόμισαν ὅτι μπορούσαν νὰ θεμελιώσουν ἕνα σύστημα πνευματικῶν ἀξιών ἢ μιὰ ἠθικὴ ζωὴ πάνω σὲ ἀνθρώπινα κατασκευάσματα ἢ ἄχρωμα φιλοσοφικὰ συστήματα, διαψεύστηκαν. Βρέθηκαν μπροστὰ σὲ τραγικὲς καταστάσεις.

Κάτι τέτοιο ἐπιχείρησε καὶ ὁ Νίτσε μὲ τὸ κήρυγμά του γιὰ τὸν «*θάνατο τοῦ Θεοῦ*». Θέλησε νὰ καταργήσει τὸν Θεό. Καὶ τὸ ἐπέδωξε μὲ πάθος. Καὶ ἀγωνίσθηκε μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις νὰ δάλη στὴ θέση τοῦ «*δολοφο-*

νημένου» Θεοῦ τὸν ἄνθρωπο ἢ μᾶλλον τὸν ὑπεράνθρωπό του. Χτύπησε τὶς χριστιανικὲς ἀξίες καὶ ἐπεχείρησε νὰ τὶς ἀντικαταστήσῃ. Ἄλλὰ μὲ τί; Μὲ τὶς δικές του ἀξίες. Καὶ οἱ ἀξίες του ἀποδείχθηκαν στὸ τέλος μηδενιστικὲς ἀπαξίες. Θεωρίες παρακμῆς ποῦ οδηγούσαν τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν ἀνθρωπότητα στὸ χάος. Ἔτσι ὁ Νίτσε ἔδειξε μὲ τὸν πιὸ ἔμπρακτο καὶ πειραματικό, θὰ λέγαμε, τρόπο ὅτι, ὅταν ὁ Θεὸς πεθαίνει δὲν γκρεμίζονται μονάχα οἱ ἀξίες, γκρεμίζεται ἡ κοινωνία ὁλόκληρη, πεθαίνει ὁ ἄνθρωπος. Πεθαίνει ὁ πνευματικὸς καὶ ἠθικὸς πλούτος. Ζουγκλοποιεῖται ὁ κόσμος καὶ ἀποθριώνεται.

Τὸ κενὸ αὐτὸ ποῦ δημιουργεῖ ἡ ἀπουσία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀπουσία τῶν ἀξιών, πῶς θὰ καλυφθῆ; Μᾶς τὸ εἶπε ὁ Malraux. Θὰ ἀναπληρωθῆ ἀπὸ τὰ φυσικὰ ὑποκατάστατα, ποῦ ἀκολουθοῦν τὴν κατάργηση τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή ἀπὸ τὸν πνευματικὸ μαρασμό, τὴν ἠθικὴ ἀποχαλίνωση, τὰ ναρκωτικά, τὸ σέξ, τὴ βία, τὴν ἔξαρση τῆς ἐγκληματικότητος. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος χωρὶς μεταφυσικὴ διάσταση, χωρὶς ἐπαφή του μὲ τὸν Θεό, χάνει τὴν πνευματικὴ του ὑπόσταση. Καταντάει ἕνα σῶμα ἢ μᾶλλον ἕνα πτώμα, ἀφοῦ μαζὶ μὲ τὸν Θεό τοῦ ἀφαιρέσαμε καὶ τὴν ψυχὴ. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος ἀποπροσανατολίζεται. Δὲν χάνει μόνο τὸ νόημα τῆς ζωῆς, ἡ ζωὴ του χάνει τὸ νόημά της. Δὲν γνωρίζει οὔτε γιὰτί ζῆ, οὔτε τί θέλει. Τὸ ὑπογραμμίζει στὴ συνέχεια ὁ Malraux:

«Οἱ ἀναρχικοὶ ποῦ ρίχνονται μὲ ἀσπίδες, κρᾶνη καὶ σιδερένια ρόπαλα, οἱ μὲν ἐναντίον τῶν δέ, στὴν πραγματικότητα δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ κατακτήσουν τὴν ἐξουσία. Ζητοῦν κατ' ἀρχὴν ἕνα νόημα ζωῆς καὶ ὑπάρξεως. Παράδειγμα τὰ ἀναρχικὰ γεγονότα τοῦ Μαΐου 1968 στὴ Γαλλία μὲ τὶς ἀλλοπρόσαλλες καὶ ἀντιφατικὲς ἐκδηλώσεις. Οἱ ἐπαναστατημένοι νεοὶ τοῦ 1968 δὲν ζητοῦσαν τὴν ἐξουσία. Ζητοῦσαν ἄλλο πράγμα». Τί ζητοῦσαν; Ζητοῦσαν νὰ καλύψουν τὸ κενὸ τῆς ψυχῆς τους. Ἐνα κενὸ ποῦ δὲν καλύπτεται παρὰ μονάχα ἀπὸ τὸν Θεό καὶ ἀπὸ τὶς ἀξίες ποῦ ἐκπροσωπεῖ τὸ Θεοῖο.

Γ. Β. ΜΕΛΕΤΗΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ

Β' ΜΕΡΟΣ

ΣΤ'

Στην διάρκεια του 20ου αιώνα οι αντίληψεις περί το πρόβλημα της ελευθερίας της βουλήσεως επηρεάσθησαν σημαντικά από τις εξελίξεις στον τομέα των φυσικῶν ἐπιστημῶν και ιδιαίτερα ἐκείνων στον τομέα της Ἀτομικῆς και Πυρηνικῆς Φυσικῆς και ειδικώτερα από την ἀρχή της ἀπροσδιοριστίας, την ὁποία εισηγάγε ο Werner Heisenberg τὸ ἔτος 1927.

Ὁπωσδήποτε ἡ ἀντίληψη τῆς αὐστηρῆς αἰτιότητας, ὅπως αὐτὴ εἶχε ἐκφρασθεῖ σὲ παρελθόν ἀπὸ τὸν Laplace ὅταν ἔγραφε ὅτι: «Μία διάνοια ἡ ὁποία σὲ μιὰ δεδομένη στιγμή θὰ ἐγνώριζε ὅλες τὶς δυνάμεις, πὺν δροῦν στὴν φύση και τὶς ἀμοιβαῖες θέσεις τῶν ὄντων, τὰ ὁποία τὴν ἀποτελοῦν, ἐὰν δὲ ἐξ ἄλλου ἡ διάνοια αὐτὴ ἦταν τόσοσ μεγάλη, ὥστε να ὑποβάλλει αὐτὰ τὰ δεδομένα σὲ μαθηματικὴ ἀνάλυση, θὰ περιελάμβανε σὸν αὐτὸν τύπο τὶς κινήσεις τῶν πλέον μεγάλων σωμάτων και τὶς κινήσεις τῶν πλέον ἐλαφρῶν ἀτόμων. Τίποτε δὲν θὰ ἦταν ἀβέβαιο γι' αὐτὴν, τὸ μέλλον και τὸ παρελθόν θὰ ἦσαν παρόντα στοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς. Τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα μὲ τὴν τελειότητα, τὴν ὁποία κατόρθωσε νὰ δώσει στὴν Ἀστρονομία, παρέχει μιὰ ἀσθενῆ εἰκόνα τῆς διάνοιας αὐτῆς». Αὐτὴ ἡ ἀντίληψη ὅμως δὲν βρίσκει θέση στὴν εἰκόνα τοῦ σύμπαντος πὺν μᾶς παρουσιάζει ἡ νεώτερη φυσικὴ.

Ἡ ἀναθεωρημένη αὐτὴ ἀντίληψη περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς ἰσχύος τῆς ἀρχῆς τῆς αἰτιότητας «ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα ὅτι ἡ εἰκόνα πὺν σχηματίζεται ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀντίληψη διαθέτει περισσότερο τόπο ἀπὸ τὴν παλαιὰ μηχανικὴ εἰκόνα γιὰ νὰ χωρέσουν μέσα στὴν εἰκόνα αὐτὴ ἡ ζωὴ και ἡ συνείδηση, μαζί μὲ τὶς ιδιότητες, τὶς ὁποῖες συνδύαζομε μὲ αὐτές, δηλαδή τὴν ἐλεύθερη βούληση και τὴν ἰκανότητα νὰ κάνουμε τὸ σύμπαν σὲ κάποιο μικρὸ βαθμὸ, διαφορετικὸ μὲ τὴν παρουσία μᾶς.

»Σήμερα ἡ ἐπιστὴμη δὲν μπορεῖ πλέον νὰ κλείσει τὴν πόρτα στὴν δυνατότητα αὐτὴν δὲν ἔχει πλέον ἀναντίρροπα ἐπιχειρήματα νὰ φέρει ἐναντίον στὴν ἐμφυτὴ πεποίθησή μᾶς γιὰ τὴν ἐλεύθερη βούληση. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά δὲ μᾶς δίνει καμμιά ἰδέα τοῦ τί μπορεῖ νὰ σημαίνει ἡ ἀπουσία τοῦ ντετερμινισμοῦ ἢ τῆς αἰτιότητας Ἄν ἐμεῖς και ἡ φύση γενικά, δὲν ἀπαντοῦμε μὲ ἓνα και μοναδικὸ τρόπο στοὺς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμοὺς, τί εἶναι ἐκεῖνο πὺν καθορίζει τὴν πορεία τῶν συμβάντων; Ἐὰν τὴν καθορίζει κάτι, τότε γυρίζουμε πίσω σὸν ντετερμινισμό και τὴν αἰτιότητα: ἐὰν δὲν τὴν καθορίζει τίποτα, τότε πὺς μπορεῖ νὰ συμβαίνει ὁ,τιδήποτε;»'

Ζ'

Ἐξ ἄλλου οἱ ὀπαδοὶ τῆς αἰτιοκρατίας ἔστρεψαν τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ νὰ ἀντλήσουν ἐπιχειρήματα και ἀπὸ τὴν ψυχαναλυτικὴ σχολὴ τοῦ Sigmont Freud.

Ἀνεξάρτητα ἀπὸ ὀρισμένα χρήσιμα συμπεράσματα τῆς ψυχαναλυτικῆς μεθόδου, ἡ ἀνεπίγνωση πολλῆς φορῆς γενέικευση ὀρισμένων πορισμάτων αὐτῆς σὲ τομεῖς, τοὺς ὁποῖους χαρακτηρίζει ἡ φιλοσοφικὴ ἀπορία και ἀβεβαιότητα, ἀποτελεῖ μιὰ ἀυθαίρετη και καταχρηστικὴ ἐπίκληση τῆς μεθόδου αὐτῆς σὲ ἀντικείμενο ἐκτὸς τῆς ἀρμοδιότητάς τῆς.

Τὸ γεγονός πὺν ἀποκαλύπτεται ἀπὸ τὴν ψυχανάλυση, ὅτι δηλαδή ὑπάρχουν ἀσυνείδητα κίνητρα, στὰ ὁποῖα ὑπακούει τὸ ὑποκείμενο, χωρὶς νὰ τὰ ξέρει, δὲν παρέχει καθόλου, καθὼς μερικοὶ θὰ φανταζόντουσαν, ἐπιχειρήματα ἐναντίον τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως, διότι ἡ ἐλευθερὰ βούληση ξεκινάει μὲ σχηματισμένη κρίση και συνείδηση. Ἐκεῖ ὅπου τὸ ἀσυνείδητο ἐλατήριο μᾶς κάνει νὰ ἐργαζόμαστε κατὰ τρόπον αὐτόματο, ἐκεῖ δὲν τίθεται θέμα γιὰ ἐλεύθερη βούληση; και ἐκεῖ ὅπου τὸ

άσυνειδητο έλατήριο δημιουργεί συνειδητή κρίση, εκεί τὸ ζήτημα εἶναι κατὰ πόσον ἡ κρίση διαμορφώνεται τὴ στιγμή αὐτὴ πού ἐνεργεῖ τὸ άσυνειδητο ἢ μετὴν ἐλευθέρη ἐκλογῆ, παίρνει τὴν διαμόρφωσή της ἀπὸ τὴν κρίση αὐτήν. Μετὰ ἄλλα λόγια, τὸ ζήτημα εἶναι κατὰ πόσον μὴ συνειδητὰ έλατήρια καθορίζουν ἀναγκαστικὰ ἢ ἄπλῶς συμβάλλουν στὴν διαμόρφωση τῆς κρίσεως μέσα μας, καὶ εἶναι φανερὸ πὼς μόνον τὸ γεγονός ὅτι ὑπάρχουν αὐτὰ τὰ μὴ συνειδητὰ έλατήρια δὲν εἶναι ἀρκετὸ νὰ λύσει τὸ πρόβλημα.

Γενικὰ ἡ ἀνθρώπινη ἐλευθέρη βούληση δὲν ἀποκλείει, ἀλλὰ προϋποθέτει τὸν ἐκτεταμένον καὶ πολὺπλοκον ὄργανισμό τῶν ἐνστικτῶν, ροπῶν, ψυχοφυσικῶν διαθέσεων, συνθησιῶν καὶ κληρονομικῶν ιδιοτήτων. Καὶ ἀκριβῶς στὸ ἀνάτατο σημεῖο, ὅπου αὐτὸς ὁ δυναμισμὸς προβάλλει στὸν πνευματικὸ κόσμον, ἐκεῖ ἀσκεῖται ἡ ἐλευθερία τῆς ἐκλογῆς, γιὰ νὰ δώσει ἢ νὰ ἀναχαιτίσει τὴν τελικὴ ἀποτελεσματικότητα στὶς κλίσεις καὶ στὶς ροπές τῆς φύσεως. Ἀπὸ αὐτὸ βγαίνει τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐλευθερία, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ εὐθύνη πού ἐκπηγάζει ἀπὸ αὐτήν, εἶναι πολλῶν βαθμῶν καὶ ἀπὸ αὐτοὺς θὰ κριθεῖ τὸ ὑποκείμενον. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ὑφίσταται ἐλευθερία. Τὸ ἀντίθετο! Ἄν ἡ ἐλευθερία ὑπόκειται σὲ διαβαθμίσεις, ἄρα ὑπάρχει.

Κατὰ τὴν ἄποψη τοῦ Jacques Maritain, «οἱ προσπάθειες τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν ὅπως π.χ. τοῦ καθηγητοῦ Compton νὰ συνδέσουν τίς ἀντιτερμινιστικῆς θεωρίες τῶν νεωτέρων φυσικῶν μετὴν φυσικὴ μας πίστη στὴν ἐλευθέρη βούληση μπορεῖ νὰ ἔχουν πολὺ μεγάλη σημασία, δυναμώνουν τὸ πνεῦμα καὶ διώχνουν πολλές προκαταλήψεις, ἀλλὰ δὲν νομίζω πὼς μὴ ἀύστηρῆ ἀπόδειξη πού θὰ ἔδινε στὴν πίστη αὐτὴ μὴ ἀτράνταχτη λογικὴ βάση μπορεῖ νὰ βρεθεῖ στὴν κατεύθυνση αὐτή. Ἡ κατεύθυνση πού πρέπει νὰ ἀκολουθήσουμε εἶναι μεταφυσικὴ. Μᾶς ὁδηγεῖ σὲ διατυπώσεις ὡς αὐτῆς τοῦ Bergson: "Τὰ κίνητρά μας εἶναι ὅπως ἐμεῖς τὰ κάνουμε". "Οἱ λόγοι πού καθορίζουν τίς ἐνεργειές μας ἔχουν γιὰ μᾶς καθορισθεῖ μόνον τὴν στιγμή πού οἱ ἴδιοι ἀποκτοῦν καθοριστικὴ δύναμη, δηλαδή τὴ στιγμή πού ἡ πράξη ἔχει

συντελεσθεῖ. Ἀλλὰ οἱ διατυπώσεις αὐτῆς δὲν παίρνουν τὴν πλήρη σημασία τους καὶ τὴν ἀποδεικτικὴ τους ἀξία ἀπὸ μίαν "ἄλογη" φιλοσοφία τοῦ "καθαροῦ γίνεσθαι" μὰ ἀπὸ μίαν φιλοσοφία τοῦ "εἶναι" καὶ τοῦ "νοεῖν"».

Χωρὶς ἡ βούληση νὰ εἶναι μὴ ἀπλή λειτουργία τῆς διανοίας μετὴν ὅποια ἡ τελευταία πραγματώνει ιδέες, πού μόνον καὶ μόνον ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἀντικειμένου φαίνονται οἱ καλύτερες ἡ βούληση εἶναι μὴ πρωτότυπη πνευματικὴ ἐνέργεια μετὰ ἀπεριορίστη ἰκανότητα καὶ ἔχει τὸν ἔλεγχον ἐπάνω στὴν διάνοια καὶ στὶς κρίσεις της στὴν γραμμὴ τῆς πρακτικῆς ἐκλογῆς. Ἔτσι ἐκτελεῖται ἐκεῖνο πού ἡ βούληση θεωρεῖ καλύτερο γιὰ τὸ ὑποκείμενον σὲ ὀρισμένον χωρὸν καὶ σὲ ὀρισμένον χρόνον ἔδω καὶ τώρα. Ἐκεῖνο πού ἀποτελεῖ τὸ πραγματικὸ μυστήριον τῆς ἐλευθέρης βουλήσεως εἶναι πὼς ἐνῶ ἡ βούληση ἔχει ἀνάγκη νὰ καθορισθεῖ ἀπὸ τὴν διάνοια, ἡ ἐνέργεια τῆς βουλήσεως προηγεῖται μπροστὰ στὴ διανοητικὴ ἐνέργεια καὶ τὴν κρατᾷ κάτω ἀπὸ τὴν ἐνεργὸν καὶ κυρίαρχον ἐλευθερία της, γιὰ μόνον ἡ βούληση μπορεῖ νὰ τῆς δώσει ἐνεργὸ ὑπαρξῆ.

Η'

Ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα εἶναι ἓνα μεγάλο μεταφυσικὸ μυστήριον. Γνωρίζομε ὅτι ἓνα οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸ τοῦ πολιτισμοῦ ἄξιον τοῦ ὀνόματός του εἶναι ἡ ἔννοια καὶ ὁ σεβασμὸς τῆς ἀξιοπρέπειας τοῦ ἀνθρώπου. Τί εἶναι λοιπὸν αὐτῆς οἱ ἀξίες πού ὑπάρχουν στὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἶναι ἀξίες γιὰ κάθε θυσία; Ὅταν λέγομε ὅτι ἓνας ἄνθρωπος εἶναι ἓνα πρόσωπον, δὲν ἐννοοῦμε ἄπλῶς ὅτι εἶναι ἓνα ἄτομον, ὅπως ἓνα φύλλον χαρτιοῦ, ἓνα ἔντομον, ἢ ἓνας ἐλέφας εἶναι ἓνα ἄτομον. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἓνα ἄτομον πού ὑπερέχει μετὴν διάνοιά του καὶ τὴν ἐλευθέρη θέλησή του· δὲν ὑπάρχει μόνον σὲ φυσικὴ κατάσταση. Μετὴν γνώση καὶ τὴν ἀγάπη διαθέτει μὴ πνευματικὴ ὑπερύπαρξιν, οὕτως ὡστε κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος ἓνα σύμπαν, ἓνας μικρόκοσμος, ὅπου τὸ μεγασύμπαν στὴν ὀλόγητά του μπορεῖ νὰ περιβληθεῖ τὴν γνώση.

Μετὴν ἀγάπη μπορεῖ νὰ δώσει τὸν ἑαυτὸν του σὲ ὄντα, πού εἶναι γι' αὐτὸν ἓνα ἄλλο ἐγὼ.

Στόν φυσικό κόσμο δέν μπορεῖ νά βρεθεῖ παρόμοια σχέση. Ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα κατέχει αὐτὰ τὰ χαρακτηριστικά, γιατί στήν τελευταία ἀνάλυση ὁ ἄνθρωπος, αὐτή ἡ σάρκα καί αὐτὰ τὰ φθαρτὰ κόκκαλα, παίρνουν ζωντάνια καί δραστηριότητα μέ μία θεία φωτιά ἰσόδια, ἐπειδὴ ὑπάρχει ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου πού κυριαρχεῖ στόν χρόνο καί στόν θάνατο. Τὸ πνεῦμα εἶναι ἡ ρίζα τῆς προσωπικότητας. Ἔτσι ἡ ἔννοια τῆς προσωπικότητας περιλαμβάνει ἐπίσης τὴν ἔννοια τῆς καθολικότητας καί τῆς ἐλευθερίας. Τὸ νὰ λέει κανεὶς ὅτι ἕνας ἄνθρωπος εἶναι μία προσωπικότητα, σημαίνει ὅτι στό βάθος τοῦ εἶναι του εἶναι περισσότερο ἕνα ὅλον παρὰ ἕνα μέρος καί περισσότερο ἐλεύθερος παρὰ ἐξηρημένος. Σημαίνει ὅτι εἶναι ἕνα λεπτὸ τμῆμα τῆς ὕλης, πού συγχρόνως εἶναι καί ἕνα σῆμα, ἕνας ἐπαίτης πού εἶναι μέτοχος στό ἀπόλυτο ὄν, θνητὴ σάρκα, πού ἡ ἀξία της εἶναι αἰωνία καί ἕνα μικρὸ κομμάτι ἄχυρο πού μέσα του ὅμως εἰσχωροῦν οἱ οὐρανοί.

Αὐτὸ εἶναι τὸ μεταφυσικὸ μυστήριον, πού ἐννοεῖ ἡ θρησκευτικὴ σκέψη ὅταν λέει ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἱερότητά της καί τὰ δίκαιά της, ἀνήκουν στήν τάξη τῶν φυσικῶν ἱερῶν πραγμάτων, πού φέρουν τὴν σφραγίδα τοῦ Πατέρα τῶν ὄντων καί πού ἔχουν μέσα σὲ Αὐτὸν τὸ τέλος, τὸν σκοπὸν δηλ. καί τὴν κίνησή τους.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀυθορήτου δέν εἶναι, ὅπως ἡ ἐλευθερὰ θέληση, μὴ ἐλευθερία ἐκλογῆς πού ξεπερνάει κάθε ἀνάγκη ἀκόμη καί τὴν ἐσωτερικὴ ἀναγκαιότητα καί κάθε νομοτέλεια. Δὲν συνεπάγεται τὴν ἀπουσία τῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀπουσία τοῦ ἐξαναγκασμοῦ. Εἶναι ἡ δύναμη τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐνεργεῖ μέ τὴν δική του ἐσωτερικὴ κλίση καί χωρὶς νὰ ὑποβάλλεται στήν σύνδρομη ἐνέργεια πού ἐπιβάλλεται ἀπὸ ἕνα ἐξωτερικὸ παράγοντα.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ γίνῃ μία ἀντιδιαστολὴ γιὰ τὸν βαθμὸ ἐλευθερίας πού ἀποδίδομε στόν Θεὸν καί σὲ ἐκεῖνον πού δεχόμεθα γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Ὁ σωστός τρόπος γιὰ νὰ ἀντιληφθοῦμε τὴν

ἐλευθερία βασίζεται σὲ μία φιλοσοφικὴ ἀντίληψη πού στηρίζεται στήν ἀναλογία ἀνάμεσα στήν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴν μὴ μεριά καί τὴν θεία ὑπερφυσικότητα ἀπὸ τὴν ἄλλη. Μὲ αὐτὴν τὴν φιλοσοφικὴ ἀντίληψη ἡ ἀνεξαρτησία καί ἡ ἐλευθερία εἶναι νοητὲς στὶς διάφορες βαθμίδες τῆς ὑπάρξεως σὲ ξεχωριστὲς μορφὲς πού παρουσιάζουν τυπικὴ διαφορὰ μεταξύ τους.

«Στὸν Θεὸν ἡ ἀνεξαρτησία καί ἡ ἐλευθερία παρουσιάζονται μέ μία ἀπόλυτη μορφή σὲ μᾶς μέ μία σχετικὴ μορφή καί τοῦτο μόνον καί μόνον χάρις στὰ προνόμια τοῦ πνεύματος.

»Σὲ μὴ τέτοια φιλοσοφικὴ ἀντίληψη ἡ ὑπερφυσικὴ ιδιότης τοῦ Θεοῦ δὲν ἐπιβάλλει οὔτε βία, οὔτε ἐξαναγκασμὸ ἐπάνω στὰ δημιουργήματα, ἀλλὰ βάζει μέσα τους κλωσὴν καί αὐθόρμητη δυναμικότητα καί ἔτσι γιὰ τὰ δημιουργήματα αὐτὰ ἡ θεία ὑπερφυσικότης εἶναι πῶς πολὺ δική τους παρὰ αὐτὰ τὰ ἴδια γιὰ τὸν ἑαυτό τους.

»Δὲν εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἡ αὐτονομία ἐνὸς λογικοῦ δημιουργήματος συνίσταται στό νὰ μὴ λαμβάνει ὑπ' ὄψη του κανόνες ἢ μέτρα κρίσεως ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Συνίσταται στό νὰ συμμορφώνεται καθέννας, στήν ἀγαθὴ ἐκδοχὴ σὲ τέτοιους κανόνες καί σὲ τέτοια μέτρα μέ τὴ θέλησή του, γιατί ξέρεῖ πὼς εἶναι δίκαια καί ἀληθινὰ καί γιατί ἀγαπᾷ τὸ ἀληθινὸ καί τὸ δίκαιον»².

Τέτοια εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ἐλευθερία στήν ἀληθινή της ἔννοια καί σὲ αὐτὴν ἡ προσωπικότητα τείνει ὡς σὲ μὴ τελειότητα σύμφωνη μέ τὴν φύση της· καὶ ἂν ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα ποθεῖ ἐπίσης καί τὴν ὑπερανθρώπινη ἐλευθερία, ἡ δίψα της γιὰ μὴ ὑπερφυσικὴ τελειότητα, πού ἡ ἱκανοποίησή της δὲν ὀφείλεται σὲ μᾶς, θὰ κορσεθεῖ μόνον ὅταν ὁ ἄνθρωπος δεχθεῖ πάρα πάνω ἀπὸ αὐτὸ πού ἐπιθυμεῖ, καὶ ἀκόμη χάρις στήν διάπλαση πού λαμβάνει μέ τὴν ἔνωσή του μέ τὴν Ἀδημιούργητη Φύση. Ὁ Θεὸς εἶναι ἐλεύθερος σὲ ὅλη τὴν αἰωνιότητα. Ἀκριβέστερα ἀκόμη, εἶναι ἡ ὑπόσταση τῆς ἐλευθερίας. Ὁ ἄνθρωπος δὲν γεννιέται ἐλεύθερος, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς βασικὲς δυνατότητες, πού εἶναι μέσα στήν ὑπαρξή του. Γίνεται ἐλεύθερος μέ τὸν ἀγῶνα πού κάνει μέσα στόν ἑαυτό του καί ἀφοῦ περάσει πολλὲς

θλίψεις, με την πάλη του πνεύματος και της αρετής, εξασκώντας την ελευθερία του κερδίζει την ελευθερία του. Έτσι πού στο τέλος του δίδεται μια μορφή ελευθερίας ανώτερη από αυτήν πού επεδίωκε. Από την αρχή ως το τέλος εκείνο πού τον ελευθερώνει είναι η Άληθεια.

Θ'

Όλοι οι νεώτεροι ψυχολόγοι συμφωνούν στο ότι χωρίς την έρευνα των αξιών και την θέση της μέσα στον ψυχικό κόσμο δεν είναι δυνατόν να μελετήσουμε την ψυχολογία του ανθρώπου.

Και οι αξίες σχηματίζονται κατά την στιγμή της έπαφής του ύποκειμένου με τον κόσμο, με όλόκληρον τον κόσμο, κατά την στιγμή της συνειδητοποιήσεως, κατά τον χρόνον δηλαδή κατά τον όποιο η προσωπικότητα κρίνει ότι η α' ή η β' πνευματική αξία ήμπορεί να άποτελέσει περιεχόμενο της ζωής, ήμπορεί να γίνει φρόνημα. Το σταυροδρόμι του Ήρακλη με την αρετή και την κακία έχει μία όπτική γωνία, μία ειδική θέση για τον άνθρωπο, επάνω στην όποια ελεύθερα ήμπορεί να αναβεί και να έχει μία ελευθερία προοπτικής. Η στιγμή της έπαφής του ανθρώπου με τις αξίες είναι στιγμή ελευθερίας.

Τό εγώ του κάθε ανθρώπου θά ελέγξει και θα συνειδητοποιήσει και τις ενέργειες του ύποσυνειδήτου, σέ τρόπον ώστε αυτή ή διάταξη, ή όργάνωση και ή έναρμόνιση του ψυχικού κόσμου να άποτελεί έναν άλλου είδους ντετερμινισμό, πνευματικόν ντετερμινισμό, θά έλεγε κανείς, εάν είναι δυνατόν να λεχθεί έτσι, στον όποιον όμως κυρίαρχος παραμένει τό πνεύμα και όχι ή φυσική αναγκαιότητα. Αυτός ό ντετερμινισμός έναρμονίζεται πλήρως προς την εύθύνη, διότι οι νόμοι του συνιστώνται και επιβάλλονται από τό ίδιο τό άτομο επάνω στον έαυτό του.

Όταν ένας άνθρωπος δεν έχει μίαν έσωτερική καλλιέργεια, θά ενεργήσει σύμφωνα με πολυάριθμα κακώς ρυθμισμένα κίνητρα. Ποτέ ή διαγωγή του δεν θά είναι όρισμένη από τό όλον εγώ του, ακριβώς διότι οι διάφορες έσωτερικές τάσεις ποτέ δεν κατέληξαν σέ ένα στα-

θερό εγώ ή συγκεκριμένον χαρακτήρα. Ό άνθρωπος όμως, ό όποιος έχει έσωτερική αρμονία, σκέπτεται και όρα σύμφωνα με τους νόμους του πνεύματος ή τον ειδικόν αυτόν ντετερμινισμόν του όλου του είναι. Η σκέψη του και ή διαγωγή του είναι όλοκληρωμένες. Σε μία τέτοια κατάσταση ό άνθρωπος «έχει έλθει εις έαυτόν».

Πόσον λοιπόν είναι ανάγκη να καθορισθεί τό περιεχόμενο της ελευθερίας του ανθρώπου! Δεν έγινε βέβαια περισσότερον ελεύθερος ό άνθρωπος έπειδή κατόρθωσε να πετά στον άέρα ή έπειδή κατόρθωσε να εκμηδενίσει τις άποστάσεις και αυτή την βαρύτητα, αλλά έγινε περισσότερον ελεύθερος άφ' ότου εις την ιστορία του έμαθε να κινείται προς τα ύψηλότερα, προς την πνευματική πρόοδο, να μετανοεί για μία του πράξη και θά ρυθμίσει ανάλογα την διαγωγή του, άφ' ότου έμαθε να μην κρίνει, αλλά να άγαπά, να κατανοεί, άφ' ότου έμαθε να αυτοκαθαίρεται και να παρακολουθεί με επιμέλεια, προσοχή, τά κίνητρα των σκέψεών του και των πράξεών του, άφ' ότου έμαθε ότι όσον είναι άγνότερος τόσο είναι και περισσότερον ελεύθερος. Τόσον είναι και περισσότερον ύπεύθυνος.

Τό φαινόμενον της βουλήσεως και της ελευθερίας της είναι κατ' έξοχήν πνευματικό και σαν τέτοιο πρέπει να αντιμετωπίζεται. Αυτή ή ίκανοποίηση, ή ύψιστη πνευματική ήδονή της ένσαρκώσεως των πνευματικών αξιών συνιστά την ελευθερία του ανθρώπου. Πόσον άληθινόν και ψυχολογικότατον είναι τό Γραφικόν «**ήδύνομα κατά τον έσω άνθρωπον!**»

Ι'

Δεν εξέλισσαι θεβαίως ή πορεία του ελεύθερου ανθρώπου άπρόσκοπτα. Ημπορεί να χρειασθεί να κάνει σταθμούς, να αναλάβει νέον ύλικό, να πάρει διορθωτικές αποφάσεις, να καταφύγει σέ έναλλακτικές λύσεις, γεγονότα πού κατοχυρώνουν την ελευθερία του και καταδεικνύουν ότι βαδίζει προς ένα σκοπό, σέ ένα τέρμα. Και ή μεγαλύτερη έπιτυχία του εξασφαλίζεται όταν ό άνθρωπος όργανώσει την ζωή του χωρίς αναβολές και ταλαντεύσεις κατευθυνόμενος στην έπιτέλεση του θεέντος σκοποϋ.

«Ἐφ' ὅσον ἡ συνείδηση κατορθώνει νὰ συνενώνει στὴ νόση τῆς ὅλης τῆν διαδρομῆ, τὴν ἐσωτερικὴ διαδικασίαν τῆς ζωῆς τῆς καὶ τότε νὰ ἀποφασίζει, τί πρέπει νὰ πράξει τώρα, εἶναι ἀκριβῶς τόσο ἐλεύθερη, ὅση αὐτοσυνειδησία κατορθώνει νὰ ἀποκτήσει μὲ αὐτεπιτροπὴν στὴν ἴδια τῆς τὴν ἐνέργεια. Ἡ ἐλευθερία τοῦ συνειδέσθαι δὲν εἶναι ἓνα πράγμα, μιά κατάστασις ἐτοιμῆ, ἀλλὰ ἀποκτᾶται μὲ ἐσωτερικὸ καὶ συνεχῆ ἀγῶνα, μὲ ἀγρύπνια τοῦ πνεύματος. Γι' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι, ἀλλὰ γίνεται ἐλεύθερος, καὶ γίνεται ἐλεύθερος ὅση ἐργήγηση κατορθώνει νὰ ἔχῃ μὲ τὴν αὐτεπιτροπὴν τοῦ νοῦ του στὸν ἑαυτὸ του. Ὁ Γκαϊτε λέγει, ὅτι «μόνον ἐκεῖνος κερδίζει τὴν ἐλευθερίαν του, ὁ ὅποιος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὴν κατακτᾷ καθημερινῶς». Ἡ ἐλευθερία, ὅπως ἐλέχθη, δὲν εἶναι ἓνα ἔτοιμο ἀγαθόν, ἀλλὰ ἀποκτᾶται μὲ ἀγῶνα. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν χωρίζεται ἡ ἐλευθερία, οὔτε καὶ ἀφαιρεῖται ποτὲ ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία ἀπὸ τὴν ἀνθαιρεσία τῶν ἄλλων, ἀλλὰ μόνον περιορίζεται. Γιὰ νὰ εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ γίνει ὁ ἄνθρωπος ἐλεύθερος ἀπαιτεῖται ὄχι μόνον νὰ φθάσει ὁ ἄνθρωπος τὴν αὐτοσυνειδησία, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ φθάσει σὲ αὐτὴν νὰ τὴν κατακτᾷ πάντοτε ἐκ νέου, γιατί μόνον τότε ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ πράττει πράγματι ὑπεύθυνα τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ τὸ κακόν.

»Καὶ τὸ σημαντικὸν εἶναι ὅτι πρέπει ὁ ἴδιος νὰ γνωρίζει τί εἶναι τὸ χρέος του καὶ τί δὲν εἶναι. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ πραγματοποίησις τῆς ἐλευθερίας εἶναι διαφορετικὴ στὸν καθέναν, εἶναι ἐσωτερικὴ ὑπόθεσις τοῦ καθενός. Ὁ ἄνθρωπος ὡς ἠθικὴ προσωπικότητα δημιουργεῖται ἐπειτα ἀπὸ ἀγῶνα ἐσωτερικὸ μὲ τὸν ἑαυτὸ του κυρίως, καὶ πολὺ λιγώτερον μὲ τοὺς ἄλλους. Ἡ ἠθικὴ ἐλευθερία εἶναι ἐκείνη, ἡ ὅποια περισσότερο ἀπὸ τὴν νοημοσύνη -ἂν τὴν λάβωμε χωριστὰ ἀπὸ τὴν ἠθικὴ ἐλευθερία- μᾶς δίνει τὸ δικαίωμα νὰ χαρακτηρίσωμε τὸν ἄνθρωπον ὡς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς δημιουργίας, μὲ τὴν ἔννοιαν ὅμως ὅτι στὸ ὑψηλὸ αὐτὸ σημεῖον συνέβαλε νὰ ἀναχθεῖ καὶ ὁ ἴδιος ἐπειτα ἀπὸ

ἐσωτερικὸν ἀγῶνα»³.

ΙΑ'

Μὲ τίς λύσεις ποὺ προηγήθηκαν φωτίζονται, νομίζω, ἀρκετὰ οἱ νέοι προσανατολισμοὶ τοῦ κριτικοῦ στοχασμοῦ στὴν θέσι ποὺ παίρνει σήμερον ἀπέναντι στοῦ πρόβλημα τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας. Τὸν κριτικὸ φιλόσοφον τῶν καιρῶν μας δὲν τὸν ἐνοχλεῖ πλέον ἡ συνύπαρξις φυσικῆς αἰτιότητος καὶ ἠθικῆς ἐλευθερίας μὲ τὸν τρόπο καὶ τὸν βαθμὸν, ποὺ τὸ θέμα τοῦτο στενοχωροῦσε καὶ ἔφερε ἀμηχανία τοὺς διαλογισμοὺς τῶν μεταφυσικῶν καὶ φυσικῶν κατὰ τοὺς προηγούμενους αἰῶνες τοῦ διαφωτισμοῦ καὶ τῶν μηχανιστικῶν ἀντιλήψεων. Ἡ καντιανὴ «Κριτικὴ τοῦ καθαρῦ λόγου» τὸ «Δοκίμιον γιὰ τὰ ἄμεσα δεδομένα τῆς συνειδήσεως» τοῦ Μπέρξον καὶ τέλος ἡ ἐπιστημολογικὴ κριτικὴ μαζὶ μὲ τίς ἀμφιβολίας καὶ ἀπορίες τῆς θεωρητικῆς φυσικῆς μαλάκωσαν τὴν ἀντινομικὴ τραχύτητα ποὺ παρουσίαζε στὴν πρώτη του διατύπωσις τὸ δύσκολον τοῦτο πρόβλημα καὶ τὸ ἔθεσαν σὲ ἓνα ἐντελῶς διαφορετικὸ ἐπίπεδον.

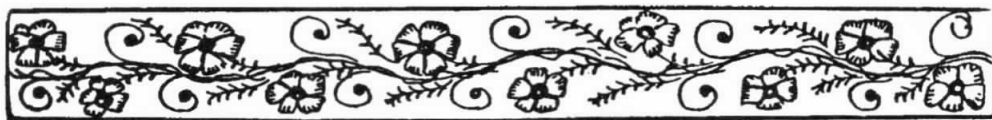
Λογικὴ ἀκολουθία ἀπὸ τὴν νέα αὐτὴ τοποθέτησις τοῦ προβλήματος εἶναι ἡ διαπίστωσις (διαπίστωσις ποὺ χωρὶς ἀμφιβολία θὰ ἐσκανδάλιζε βαθύτατα τοὺς προκριτικούς φιλοσόφους) ὅτι ἡ κατάφασις τοῦ νόμου τῆς αἰτιότητος ἀφήνει ἀνέπαφο τὸ ζήτημα τῆς ἐλευθερίας. Ὅτι, μὲ ἄλλους λόγους ἢ συναποδοχὴ φυσικῆς ἀναγκαιότητος καὶ ἠθικῆς ἐλευθερίας δὲν ἀποτελεῖ ἀντίφασις.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. J. Jeans: «Τὸ μυστηριώδες σύμπαν, Ἐκδόσεις Ἰκαρος, σελ. 40-41.
2. Jacques Maritain: «Ἡ κατάκτησις τῆς ἐλευθερίας», Ἀκτίνες Φεβρουαρίου 1946, σελ. 40.
3. Ἰωάν. Ν. Θεοδωρακόπουλου: «Εἰσαγωγή στὴν Φιλοσοφία» Τόμος Γ' σελ. 333-4, Ἀθήνα 1975.

Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ

ΠΕΔΙΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΤΗΣ ΝΟΣΗ- ΛΕΥΤΙΚΗΣ

Η Νοσηλευτική είναι έργο και αποστολή που αποβλέπει στη διατήρηση της υγείας, την πρόληψη της αρρώστιας, τη νοσηλεία των ασθενών, την αποκατάσταση και προαγωγή της υγείας του ατόμου, της οικογένειας και της κοινωνίας.

Η Νοσηλευτική είναι **προσφορά υπηρεσίας** προς τον άνθρωπο 24 ώρες το 24ωρο, στην υγεία και στην αρρώστια, καθ' όλα τα στάδια της ζωής από τη γέννηση ως το βαθύ γήρας και κατά την έξοδο από την επίγεια βιωτή^{1,2}.

Η ζωντανή και εύεργετική **παρουσία** της Νοσηλευτικής ανευρίσκεται μέσα στα νοσοκομεία, σε κέντρα υγείας, σταθμούς πρώτων βοηθειών, φυλακές, σχολεία, κατασκηνώσεις, χώρους εργασίας. Επίσης η Νοσηλευτική είναι παρούσα σε σεισμούς, πλημμύρες και άλλες θεομηνίες, σε μαζικές καταστροφές, προσφυγικούς καταυλισμούς, στην ειρήνη και στον πόλεμο. Ακόμη, νοσηλευτές και νοσηλεύτριες συμμετέχουν σε όργανα ανάπτυξης πολιτικής της υγείας, υπηρετούν σε διοικητικές θέσεις του κλάδου της υγείας, έκπονουν επιστημονικές έρευνες, συγγράφουν νοσηλευτικά βιβλία, εργάζονται ως ακαδημαϊκοί δάσκαλοι, όταν διαθέτουν τα απαραίτητα προσόντα: πανεπιστημιακά πτυχία κ.λ.π.

Η Νοσηλευτική είναι υπεύθυνο **κοινωνικό έργο**. Αποβλέπει στην περιφρούρηση και τη φροντίδα της ανθρώπινης υγείας, που αποτελεί μέγιστο συντελεστή στην πολυμερή ανάπτυξη της κοινωνίας και τη δη-

μιουργία ανώτερου πολιτισμού. Την κοινωνική διάσταση της Νοσηλευτικής τονίζει η καθηγήτρια Hildegard Peplau, όταν γράφει ότι η Νοσηλευτική είναι δύναμη που προάγει την ώριμηση και την κίνηση της προσωπικότητας του ανθρώπου προς τη δημιουργική, οικοδομητική, παραγωγική, προσωπική και κοινωνική ζωή³. Έξάλλου αξιολογεί την κοινωνική σημασία της Νοσηλευτικής ό διαπροσωπικός χαρακτήρας της. Δηλαδή, το γεγονός ότι είναι υπηρεσία ανθρώπου προς άνθρωπο και προσφέρεται πάντοτε μέσα σε κλίμα διαλόγου, συνεργασίας και διαπροσωπικών σχέσεων με απεριόριστες δυνατότητες επίδρασης στο χαρακτήρα και την ψυχολογία του αρρώστου.

Η Νοσηλευτική είναι **έργο αγάπης**, πίστωσης και υπομονής. Βασίζεται σε πνευματικά θεμέλια και εμπνέεται από χριστιανικά ιδεώδη. Είναι η επιστήμη της αγάπης. Συγγενεύει με το έργο της μητέρας ή του πατέρα και την πράξη του «*Καλού Σαμαρείτη*». Είναι παρουσία εφαρμοσμένης αγάπης, αναφερόμενη προς τον Χριστό, ό Όποιος είπε: «*ήσθένησα και έπεσκέψασθέ με*» (Ματθ. κε' 36). Προσφέρει διακονία, άνεση, συμπαράσταση, άμεση βοήθεια, ανακούφιση, παρηγοριά, προστασία, αναστήλωση ψυχική και διαπαιδαγώγηση σε θέματα υγείας⁴.

Η Νοσηλευτική είναι **επιστήμη και τέχνη**, θεωρία και πράξη. Γι' αυτό η ευδόκιμη άσκησή της απαιτεί από το νοσηλευτή και τη νοσηλεύτρια το συνδυασμό επιστημονικών γνώσεων, τεχνικών δεξιοτήτων και καλλιεργημένης προσωπικότητας. Παντού

και πάντοτε να είναι σε θέση να ανταποκρίνονται στην εξυπηρέτηση της υγείας του ανθρώπου με ζήλο, φωτισμένη συνείδηση και ήρωισμό. "Ωστε να ανανεώνονται τα γηρατεία, να υπερνικᾶται ἡ ἀρρώστια, οἱ κατάκοιτοι να σηκώνονται και οἱ ἀρρωστοὶ να αισθάνονται δυνατοί, σύμφωνα με τὸν λόγο τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου: «Γῆρας ἀνακαινίζεται, και ἀρρωστία νικᾶται, και πηδῶσιν οἱ ἐπὶ κλίνης, και ἀσθενούντες περιζωννύονται δύναμιν»⁵.

Ἡ Νοσηλευτικὴ εἶναι ἔργο πὺ ἀλλιεργεῖ τὴν ψυχὴ, μορφώνει τὴ διάνοια και προάγει τὴν ὀλοκλήρωση και ἀρίτωση τῆς προσωπικότητας τῶν Νοσηλευτῶν. Ὁ Νοσηλευτὴς και ἡ Νοσηλεύτρια ἐνῶ νοσηλεύουν και βοηθοῦν τὸν ἀσθενὴ να ἀναρρώσει ἀπὸ τὴν ἀσθενεία του ἡ συνεργάζονται με ἄτομα γιὰ τὴν ἐπίλυση τῶν προβλημάτων τῆς υγείας τους, ὠφελοῦνται και οἱ ἴδιοι. Εὐρύνουν τὶς γνώσεις και τὴν πείρα τους σχετικὰ με τὸ μεγαλεῖο τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ. Ἐπίσης σπουδάζουν τὴν ἀνθρώπινη συμπεριφορὰ και τὶς ἄυλες δυνάμεις τῆς προσωπικότητας τοῦ ἀνθρώπου, πῶς υπερβαίνει κρίσιμες καταστάσεις και πῶς ἀνασχηματίζεται ψυχσωματικά. Οἱ γνώσεις και οἱ ἐμπειρίες αὐτὲς ὀδηγοῦν τὸ Νοσηλευτὴ και τὴ Νοσηλεύτρια σὲ βαθύτερη ἀὐτοκατανόηση, μεγαλύτερη ὠριμότητα και θαυμασμό. Πραγματικά, «Μέγας ἀνθρώπος... Τί γὰρ τῶν ἐπὶ γῆς ἄλλο κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος γέγονεν;» (Μ. Βασίλειος)⁶.

Ὁ Νοσηλευτὴς και ἡ Νοσηλεύτρια πὺ σπουδάζουν και ἀσκοῦν τὴ Νοσηλευτικὴ, ἀποκοτῶν ἀνεκτίμητα ἐφόδια και ἀριστοἐξοπλισμὸ γιὰ τὴν προσωπικὴ τους ζωὴ, εἴτε στὴ φροντίδα μιᾶς οἰκογένειας, εἴτε στὴν ἐκπλήρωση ὀποιασδήποτε ἀποστολῆς και σταδιοδρομίας.

Σὰν συμπέρασμα ὄσων λέχθησαν εἰσαγωγικά, τονίζεται ὅτι ἡ Νοσηλευτικὴ εἶναι ἐπιστὴμη και τέχνη τῆς υγείας με πνευματικὲς διαστάσεις.

Ἡ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ

Ἡ Νοσηλευτικὴ σπουδάζεται σήμερα ὡς ἐπιστὴμη στὸ Πανεπιστήμιο σὲ προπτυχιακὸ, μεταπτυχιακὸ και διδακτορικὸ ἐπίπεδο και στὰ ΤΕΙ. Σύντομα ὄμως θὰ ἐνοποιηθῇ ὀλη ἡ Νοσηλευτικὴ ἐκπαίδευση στὸ Πανεπιστήμιο. Ὑπάρχουν ἐπίσης διάφορα προγράμματα εἰδίκευσης και συνεχοῦς ἐπιμόρφωσης.

Ἡ Νοσηλευτικὴ συνεχῶς ἀναπτύσσεται ὡς ἐπιστὴμη και ἔργο διευρύνοντας τοὺς ρόλους, τὶς ἀρχὲς και τὶς ἐστὶες ἐμφασῆς τῆς.

Ἡ θεωρία ἐξασφαλίζει ἐπαγγελματικὴ ἀὐτονομία κατευθύνοντας τὴν ἐκπαίδευση, τὴν ἀσκηση και τὴν ἔρευνα στὸ ἐπάγγελμα.

Τὰ φαινόμενα πὺ μελετᾶ ἡ νοσηλευτικὴ ἔρευνα εἶναι ἡ νοσηλευτικὴ πράξη, ὁ ἀνθρώπος, τὸ περιβάλλον και ἡ υγεία. Σήμερα ὑπάρχουν νοσηλευτικὲς θεωρίες, πὺ ἀναπτύχθησαν ἀπὸ ἐπιστὴμονες νοσηλευτρίες και πὺ παρέχουν γνώσεις γιὰ τὴν βελτίωση τῆς Νοσηλευτικῆς με τὴν περιγραφή, ἐρμηνεία, πρόβλεψη και κατεύθυνση τῶν φαινομένων.

Ἀντιπροσωπευτικὲς νοσηλευτικὲς θεωρίες εἶναι οἱ ἐξῆς:

Θεωρία τοῦ περιβάλλοντος, Fl. Nightingale (1859).

Ψυχόδυναμικὴ θεωρία, H. Peplau (1952).

Τυπολογία νοσηλευτικῶν προβλημάτων, F. Abdallah (1960).

Θεωρία τῶν ἀτομικῶν ἀναγκῶν, V. Henderson (1964).

Διαπροσωπικὴ θεωρία, J. Travelbee (1966).

Συστήματα συμπεριφορᾶς, D. Johnson (1968).

Ἀμοιβαιότητα ἀνθρώπου-περιβάλλοντος, M. Rogers (1970).

Διαπροσωπικὰ συστήματα, I. King (1971).

Θεωρία ἐλλείμματος ἀυτοφροντίδας, D. Orem (1971).

Διατήρηση ἐνέργειας καὶ ἀκεραιότητας, M. Levine (1973).

Θεωρία τῆς προσαρμογῆς, C. Roy (1976).

Ἐκτός ἀπὸ τῶν ἄνω παραθεωρηθέντων, ἀπὸ ὅλων σχεδὸν τὶς ἐπιστήμες ἀντιλεῖ ἡ Νοσηλευτικὴ ἐκλεκτικὰ ἀρχές καὶ γνώσεις, τὶς ὁποῖες προσαρμόζει, συσχετίζει, συνθέτει σὲ ποικίλους καὶ μοναδικούς συνδυασμούς⁷. Τὶς ἐπιστημονικὲς αὐτὲς ἀρχές τὶς ἐνσωματώνει στὶς δικές της θεμελιώδεις νοσηλευτικὲς ἀρχές καὶ τὶς χρησιμοποιεῖ στὴ νοσηλεία τῶν ἀρρώστων καὶ τὴν περιφρονήσιν τῆς ὑγείας τῆς κοινωρίας⁸. Ὁ συσχετισμὸς αὐτὸς δὲν ἰσοῦται ἀπλᾶ μὲ τὸ ἄθροισμα ὄλων αὐτῶν τῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ ἀποτελεῖ μιὰ μοναδικὴ δημιουργία μὲ τὴ δυνατότητα ἀμέτρητων συνδυασμῶν προκειμένου νὰ ἀντιμετωπισθεῖ κάθε συγκεκριμένη νοσηλευτικὴ περίστασις. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ συνθετικὴ δημιουργία εἶναι ἡ Νοσηλευτικὴ ἐπιστήμη ποὺ ἀναπτύσσεται καὶ ἐξελίσσεται μὲ ταχύτατο ρυθμὸ στὴν ἐποχὴ μας⁹, μὲ συστηματικὲς ἐρευνες. Τὸ πρωτεῖο στοὺς στόχους τοὺς τὸ ἔχει ἡ βελτίωσις τῆς ποιότητος τῆς Νοσηλευτικῆς φροντίδας σὲ ὅλες τὶς διαστάσεις της.

Γενικὰ οἱ ἐπιστημονικὲς γνώσεις βοηθοῦν τὸ Νοσηλευτὴ καὶ τὴ Νοσηλεύτρια:

* Νὰ ἀναγνωρίζουν συνθήκες καὶ καταστάσεις εὐνοϊκῆς ἢ βλαπτικῆς στὴν ὑγεία.

* Νὰ διακρίνουν κλινικὰ σημεῖα καὶ συμπτώματα ἐνδεικτικὰ ἀρρώστιας καὶ νὰ συντελοῦν στὴν ἔγκαιρὴ ἀνίχνευσις τῶν ἀρρώστων, τοὺς ὁποίους νὰ κατευθύνουν στὰ κατάλληλα νοσηλευτικὰ κέντρα.

* Νὰ ἀξιολογοῦν τὴν κρίσιμη καὶ ἐπιγεγονησμένη κατάστασις ἑνὸς ἀτόμου γιὰ ἄμεση ἰατρικὴ βοήθεια, καθὼς καὶ τὴν περίπτωσις ποὺ χρειάζεται πρὸς τὸ παρὸν μόνον νοσηλευτικὴ παρακολούθησις καὶ ὄχι κλήσις τοῦ γιαιτροῦ.

* Νὰ παίρνουν νοσηλευτικὲς ἀποφάσεις γιὰ κατάλληλη νοσηλευτικὴ ἐνέργεια, νὰ ἐπιλέγουν τὶς ἀνάλογες μὲ τὴν περίπτωσις

μεθόδους, νὰ παρεμβαίνουν ὅταν τὸ πρόβλημα τοῦ ἀρρώστου μπορεῖ νὰ λυθεῖ νοσηλευτικὰ καὶ νὰ ἐπωμίζονται τὴν εὐθύνη τῶν ἀποφάσεων καὶ ἐνεργειῶν τοῦ¹⁰.

Τέλος, πρέπει νὰ τονισθεῖ ὅτι σὲ ὅποιον ἀήποτε ὥρα τοῦ 24ώρου, κάθε νοσηλευτικὴ ἐνέργεια στηρίζεται, διέπεται καὶ αἰτιολογεῖται ἀπὸ ἐπιστημονικὲς ἀρχές. Ἀνεξάρτητα ἀν αὐτὴ ἡ ἐνέργεια εἶναι ἄμεση φροντίδα τοῦ ἀρρώστου, εἶναι συνεργασία μὲ τὸ γιαιτρό γιὰ τὴν ἀντιμετώπισή του ἢ εἶναι διδασκαλία ὑγιεινῆς στὸ νοσοκομεῖο, στὸ κέντρο ὑγείας, στὸ σπίτι ἢ στὸ σχολεῖο.

Ἡ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ

Οἱ ἐπιστημονικὲς ἀρχές καὶ γνώσεις μόνον, δὲν ἔχουν τὴ δύναμις νὰ ἐπιτελοῦν νοσηλευτικὸ ἔργο. Ἀπαιτεῖται καὶ ἡ νοσηλευτικὴ τέχνη, δηλαδὴ ἡ νοσηλευτικὴ πράξις. Ἡ Νοσηλευτικὴ ὑπάγεται στὶς Καλὰς Τέχνας ὡς τὴ Ζωγραφικὴ, τὴ Μουσικὴ καὶ τὴν Ποίησις. Εἶναι ἀφιερωμένη στὴ φροντίδα τοῦ ἀνθρώπου, ὑπηρετεῖ τὴν ὑγεία καὶ αὐτὴ τὴ ζωὴ του. Εἶναι ἀκόμη καλλιτεχνικὴ δημιουργία, ποὺ στηρίζεται σὲ κανόνες καὶ ἀρχές γιὰ τὴν πραγματοποίησις συγκεκριμένων σκοπῶν ἀνακούφισης καὶ ἐξυπηρέτησις τοῦ πονημένου ἀνθρώπου.

Ἡ Νοσηλευτικὴ εἶναι ἐκτέλεσις ἔργου, κατὰ τὴν ἀσκήσις τοῦ ὁποίου βρισκονται σὲ πλήρη ἐνέργεια καὶ δράσις ἡ νοσηλευτικὴ μόρφωσις σὲ συνδυασμὸ μὲ τὰ μάτια, τὰ χέρια, τὴ σκέψις, τὸ συναίσθημα, τὴ θέλησις, τὴν πίστις, τὰ χαρίσματα, τὰ ταλέντα, τὰ ιδεώδη, δηλαδὴ ὀλόκληρη τὴν προσωπικότητα τοῦ Νοσηλευτοῦ καὶ τῆς Νοσηλεύτριας.

Ἡ Νοσηλευτικὴ ὡς πράξις, καθιστᾷ τὰ πρόσωπα ποὺ τὴν ἀσκοῦν δραστήρια, τὰ κάνει νὰ ζοῦν τὸ παρὸν, νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ζωὴ. Ὅ,τι ἐνισχυεῖ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ψυχωσωματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μέσο καὶ σκοπὸς τοῦ. Δὲν μποροῦν νὰ ζήσουν μόνον μὲ τὴν ἐπιστήμη. Πρέπει νὰ φέρουν τὴ «ζωὴ» κάθε μέρα στὸ θάλαμο, ὄχι

μόνο τις γνώσεις τους¹¹.

Ἡ οὐσία τῆς νοσηλευτικῆς τέχνης εἶναι ἡ φροντίδα τοῦ ἀρρώστου¹². Τὴ φροντίδα αὐτὴ ἀπαρτίζουν τὰ ἑξῆς στοιχεία:

* Ἀνακούφιση σωματικῆς καὶ ψυχικῆς

* Ἀγάπη, θαλπωρῆ. Ἀγάπη ἡ ὁποία «τὴν πεπικρασμένην ψυχὴν, γλυκαίνει, τὴν τεθλιμμένην θεραπεύει, τὴν τεταπεινωμένην ἀναθάλλει» (Ι. Χρυσόστομος)^{2,7}.

* Παρουσία, ἐνδιαφέρον, μέριμνα

* Σεβασμός, ἀγρυπνη παρακολούθηση, ἥρωισμός, θυσία¹³ μὲ τὰ μύρια σχήματά της

* Διάλογος, συμμετοχὴ, ὑποστήριξη ψυχοσωματικῆς

* Συμβουλευτικὴ ὑγιεινὴ

* Διδασκαλία καὶ διατήρηση τῆς ὑγείας

Ἡ νοσηλευτικὴ φροντίδα ἀποτελεῖ τὴν τεχνικὴ, ἐκτελεστικὴ, πρακτικὴ, βιωματικὴ διάσταση τοῦ κλάδου. Γι' αὐτὸ σὲ σύγκριση μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ κατάρτιση γίνεται πρὸ αἰσθητῆ ἀπὸ τοὺς ἀρρώστους καὶ τὴν κοινωνία. Ἡ παρουσία ἢ ἀπουσία φροντίδας, ἀλλὰ καὶ ἡ ποιότητά της, γίνεται ἀμέσως ἀντιληπτῆ. Καὶ ἡ ἀλήθεια αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ ὑποτιμᾶται. Ἄλλωστε ἡ ἀξία τῶν ἐπιστημονικῶν ἐκπαιδευμένων Νοσηλευτῶν διαπιστώνεται καὶ ἀποδεικνύεται κατὰ τὴν παροχὴ νοσηλευτικῆς φροντίδας ἀνώτερης ποιότητος μὲ εὐνοϊκὸ ἀποτέλεσμα τόσο στὴν ὑγεία τῶν νοσηλευομένων ὅσο καὶ στὴν ἐλάττωση τοῦ κόστους τῆς νοσηλείας.

Ἡ νοσηλευτικὴ τέχνη περιλαμβάνει ἕνα σύνολο τεχνικῶν νοσηλειῶν, οἱ ὁποῖες πρέπει νὰ ἐκτελοῦνται μὲ δεξιότητες καὶ σύστημα, μὲ λεπτοὺς καὶ σταθεροὺς χειρισμούς, μὲ πειθαρχία στοὺς συγκεκριμένους κανόνες ἐκτελέσεως, ὅπως εἶναι οἱ κανόνες ἀσηπτικῆς τεχνικῆς, μὲ ἐπιστημονικὲς γνώσεις καὶ αἰσθημα εὐθύνης.

Ἐπιπλέον ἡ νοσηλευτικὴ τέχνη περιλαμβάνει τὸ χειρισμὸ ὀρισμένων ὀργάνων, συσκευῶν καὶ μηχανημάτων (μανόμετρα, καρδιοσκοπία, ἀναπνευστήρες, συστήματα παροχῆς ὀξυγόνου, ἀπινιδωτές, ἀναρροφητήρες, τεχνητὸς νεφρὸς κ. ἄ.) Ὁ χειρισμὸς αὐτῶν ἀπαιτεῖ γνῶση τῆς λειτουργίας τους,

ὑπεύθυνη παρακολούθηση καὶ κριτικὴ ἐρμηνεία τῶν πληροφοριῶν, τὶς ὁποῖες μεταδίδουν γιὰ τὴν κατάσταση τοῦ ἀρρώστου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντίληψη τῆς μὴ καλῆς λειτουργίας τους, ὥστε νὰ ἐξασφαλίζεται ἡ συνεχῆς νοσηλεία καὶ παρακολούθηση τοῦ ἀρρώστου. Διότι κανένα μηχανήμα δὲν μπορεῖ νὰ σώσει τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἂν δὲν χρησιμοποιοῦνται κατάλληλα καὶ ἐπιδέξια¹⁴.

Ἐκτὸς ὁμῶς αὐτῶν, ἡ νοσηλευτικὴ τέχνη παρουσιάζει μιά πολυμέρεια καὶ πολυμορφία. Ἀναφέρονται ὀρισμένες ἀπὸ τὶς συνηθέστερες μορφές της, οἱ ὁποῖες ἀνάλογα μὲ τὴ νοσηλευτικὴ περίσταση ἀσκοῦνται μεμονωμένα ἢ σὲ ποικίλους συνδυασμούς.

* Ἡ διδακτικὴ τέχνη

* Ἡ τέχνη τοῦ νοσηλευτικοῦ διαλόγου¹⁵

* Ἡ τέχνη τῆς παρατηρήσεως

* Ἡ τέχνη τοῦ ἀρχηγοῦ-ἡγετικῆς τέχνης¹⁶

* Ἡ τέχνη ἐφαρμογῆς τῆς νοσηλευτικῆς διεργασίας

* Ἡ τέχνη τῆς νοσηλευτικῆς ἔρευνας (Ἡ ἔρευνα εἶναι σύνθεση θεωρίας, μεθόδου καὶ τεχνικῆς¹⁷)

* Ἡ τέχνη τῆς συνεργασίας¹⁸. Συνεργασία μὲ τὸν ἀρρώστο, τὴν οἰκογένεια, τοὺς ἄλλους νοσηλευτές, τοὺς γιατροὺς, ἄλλους ἐπιστήμονες ὑγείας καὶ κοινωνικοὺς φορεῖς. Συνεργασία μεταξύ κλινικῶν, ἀκαδημαϊκῶν καὶ ἐρευνητῶν Νοσηλευτῶν. Ἀκόμη συνεργασία στὸ ἐπίπεδο τοῦ Ἐθνικοῦ Συνδέσμου Διπλωματούχων Νοσηλευτῶν/Νοσηλευτριῶν Ἑλλάδος καὶ δι' αὐτοῦ στὸ ἐπίπεδο τοῦ Διεθνoῦς Συμβουλίου Νοσηλευτῶν (I.C.N.) τὸ ὁποῖο ἐκπροσωπεῖ τὴ Νοσηλευτικὴ 122 χωρῶν καὶ ὅπου διαμορφώνονται οἱ στόχοι καὶ τὰ ὄραματα τῆς Νοσηλευτικῆς γιὰ τὴν ἐπιτεύξη ἀριστείας στὴ φροντίδα τῆς ὑγείας.

Οἱ μορφές αὐτῆς τῆς Νοσηλευτικῆς τέχνης στηρίζονται μὲν σὲ ἐπιστημονικὲς ἀρχές, ἀλλὰ ἀπαιτοῦν καὶ καλλιεργημένες δεξιότητες¹⁹. Ἡ ἀξία τους ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἰκανότητα καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀτόμου νὰ τὶς ἐπιλέγει καὶ νὰ τὶς ἐφαρμόζει ἀνάλο-

γα με τις νοσηλευτικές περιστάσεις.

Επομένως ή έπιστήμη και ή τέχνη έχουν σήμερα σημαντική θέση και άποστολή στο νοσηλευτικό έργο. Δηλαδή λύνουν προβλήματα της Νοσηλευτικής, ή μία γνωσιολογικά και ή άλλη τεχνικά. Ανακουφίζουν και θεραπεύουν τόν άρρωστο άνθρωπο χωρίς όμως να μπορούν να εισδύσουν στην προσωπική του μοναδικότητα και να βοηθήσουν στην κατανόηση τού ψυχικού του κόσμου. Αυτή την άποστολή εκπληρώνει τó πνεύμα της Νοσηλευτικής.

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗΣ

Η Νοσηλευτική άν και χαρακτηρίζεται συνήθως έπιστήμη και τέχνη, έντούτοις είναι σύνθεση τριών στοιχείων: έπιστήμης, τέχνης και πνευματικής αντιμετώπισης τού ανθρώπου^{20,21}.

Οι πνευματικές άρχες και βάσεις της Νοσηλευτικής στην πατρίδα μας έχουν διαμορφωθεί από τó ιατρικό και φιλοσοφικό άρχαίο Έλληνικό πνεύμα, όλοκληρώθηκαν από τη Χριστιανική διδασκαλία και διατυπώθηκαν θεωρητικά κατά τη Βυζαντινή έποχή. Οι άρχες αυτές είναι:

1. Όλική θεώρηση τού ανθρώπου ως βιοψυχοκοινωνικής και πνευματικής προσωπικής οντότητας και ως πλάσματος τού Θεού.

2. Πίστη στην εσωτερή αξία του, διότι έχει άθάνατη ψυχή, και στην αξία της υγείας και της ζωής του.

3. Χριστιανική άγάπη στην προσωπική φροντίδα τού άρρώστου, με την άκλόνητη πίστη ότι: «...Τό χρήμα θεϊόν, άσθενών βάρη φέρειν» κατά τόν Άγιο Θεόδωρο τόν Στουδίτη²².

Τό τρίπτυχο αυτό ως σταθερός φωτοδείκτης σηματοδοτεί τó πνευματικό μεγαλειό και άποτελεί τó ιδεώδες της Έλληνικής Νοσηλευτικής. Έμπνέει και κατευθύνει όλους τούς συγχρόνους όραματισμούς και προγραμματισμούς στους τομείς της Νοσηλευτικής εκπαίδευσης και κλινικής άσκησης²³ και έρευνας.

Η θεώρηση τού ανθρώπου ως όλου γεννήθηκε άρχικά στην Έπιοκράτειο ιατρική σκέψη και έγινε άποδεκτή από τόν Πλάτωνα, πού τη διατύπωσε ως έξης: «...ώσπερ όφθαλμούς άνευ κεφαλής ου δει έπιχειρείν ιάσθαι ουδέ κεφαλήν άνευ σώματος, ούτως ουδέ σώμα άνευ ψυχής... ότι τού όλου... μη καλώς έχοντας άδύνατον ειη τó μέρος εύ έχειν. Πάντα γάρ έφη, εκ της ψυχής ώρημισθαι και τά κακά και τά άγαθά τώ σώματι και παντί τώ άνθρωπώ...»²⁴

Η θεώρηση τού ανθρώπου ως όλου απέκτησε βαθύτερη έννοια κάτω από τó πρίσμα της Χριστιανικής ανθρωπολογίας. Κατ' αυτή ή άνθρωπος είναι «σύνθετος εκ ψυχής και σώματος. Η σάρξ από της γής, ή ψυχή ουρανία» (Μ. Βασιλείος)²⁵. Σ' αυτό όμως τó μόνιμο κρώμα, τών δύο αντίθετων στοιχείων στόν άνθρωπο, έγκειται τó μεγαλειό αλλά και τó μυστήριο και ή τραγικότητα της ανθρώπινης προσωπικότητας²⁶.

Στό νοσηλευτικό έργο συναντούμε την έξαιρετη και θαυμαστή αυτή ένότητα πού καλείται άνθρωπος, πού δέν μπορεί να κατανηθεί μόνο με τις έπιστήμες της Ανατομίας, της Φυσιολογίας, της Φυσικής, της Χημείας, της Ιατρικής και τις άλλες έπιστήμες. Ο άνθρωπος υπάρχει ως πρόσωπο με ύψηλό προορισμό, με πίστη, φιλοσοφία ζωής, κοινωνικούς δεσμούς, με προβλήματα και συγκρούσεις. Έχει πνευματικές άναζητήσεις πού υπερβαίνουν τις διαστάσεις, τις όποιες διδάσκουν οι βιολογικές και ανθρωπιστικές έπιστήμες. Επομένως τó δημιουργία άνθρωπος άπαιτεί όλική θεώρηση, προσέγγιση και όλοκληρωμένη νοσηλεία. Εύνόητο λοιπόν είναι ότι όχι μόνο οι γνώσεις και δεξιότητες, αλλά και ή ψυχική καλλιέργεια και εύαισθησία καθώς και ή φιλοσοφία τών Νοσηλευτών για τόν άνθρωπο και τη ζωή παίζουν καθοριστικό ρόλο στην πρόληψη και αντιμετώπιση τού πολύμορφου ανθρώπινου πόνου.

Η Νοσηλευτική δέν προσαρμόζει τις υπηρεσίες της ανάλογα με τά κοινωνικά προνόμια και τά έπικτήτα χαρακτηριστικά

του ανθρώπου, ανάλογα δηλαδή με την κα-
ταγωγή, την μόρφωση, το επάγγελμα, την
οικονομική κατάσταση, το χρώμα κ.ο.κ. Η
Νοσηλευτική είναι ένιαία και άμεριστη,
χωρίς μέτρα και σταθμά προς όλους τους
άνθρώπους. Έτσι δημιουργεί πολιτισμό ει-
ρήνης.

Συμπερασματικά στο θέμα μας: Η πα-
ρουσία της Νοσηλευτικής στο σύγχρονο
κόσμο, τονίζονται τα παρακάτω:

* Ός έπιστήμη ή Νοσηλευτική άντλεί,
έκλεκτικά, άρχές και θεωρίες από βασικές
και έφαρμοσμένες έπιστήμες και άναπτύσ-
σει δικές της θεωρίες.

* Ός τέχνη ή Νοσηλευτική στηρίζεται
μέν σέ έπιστημονικές άρχές, αλλά άπαιτεί
και καλλιεργημένες δεξιότητες, και άριτες
νοσηλευτικές προσωπικότητες.

* Η Νοσηλευτική διέπεται και έμπνέε-
ται από πνευματικές άρχές και άσκειται με
νοσηλεύουσα άγάπη, φιλαδελφία και άν-
θρωπιά, χωρίς τις όποιες δέν χρησιμεύει
ούτε ή έπιστήμη ούτε ή τέχνη.

Δρ. ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΧΡ. ΡΑΓΙΑ
Καθηγήτρια Νοσηλευτικής
του Πανεπιστημίου Άθηνών

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1. World Health Organization. Expert Committee on Nursing, Fifth Report, Geneva WHO, 1966.
2. V. Henderson. *The Nature of Nursing*. New York: The Macmillan Co. 1966, p. 15.
3. H. Peplau. *Interpersonal Relations in Nursing*. New York: G. P. Putman's Sons, 1952, p. 16.
4. M. Leininger. *The Phenomenon of Caring-Part V*. American Nurses Foundation, Vol. 12, No 1, Feb. 1977, pp. 2, 14.
5. Γρηγορίου του Θεολόγου, PG 37, 93A.
6. Βασιλείου του Μεγάλου, PG 29, 449B.
7. S. Lauri. *Development of the nursing process through action research*. Journal of Advanced Nursing, 1982,7, pp. 301-307.
8. Nursing Development Conference Group. *Conse-
pt Formailization in Nursing Process and Pr-
oduct* Boston: Little, Brown and Co, 1973, p.
134.
9. Α. Ραγιά. *Βασική Νοσηλευτική-Θεωρητικές και
Δεοντολογικές Άρχές*. Β' έκδ. Άθήνα, 1998, σελ.
79-108.
10. J. Sakalys. *The nurse and her Practice*. In: H.
Moidel et al, eds. *Nursing Care of the Patient
with Medical-Surgical Disorders*. 2nd ed. New
York: McGraw-Hill Book Co. 1976, pp. 3-19.
11. D. Surcliffe. *Is Nursing more of an Art than a
Science?* Nursing Mirror, Dec. 18/25 1980, p.
40.
12. M. Leininger, ed. *Caring: An essential human
need*. New Jersey: Charles B. Slack, 1981, p. 13.
13. Β. Λανάρα. *Ήρωισμός και Νοσηλευτική-Φιλοσο-
φική Μελέτη*. 2η έκδ., Άθήνα 1996, σελ. 60.
14. M. Harrison. *Role of the nurse in resuscitation
and intensive care*. Nursing Mirror, Oct. 6, 1977,
pp. 16-17.
15. Α. Ραγιά. *Ψυχιατρική Νοσηλευτική-Θεμελιώδεις
Άρχαι*. Άθήνα. Έκδόσεις Άδελφότητος «ΕΥΝΙ-
ΚΗ», 1978, σελ. 26. Και: *Νοσηλευτική Ψυχικής
Υγείας*. Β' έκδ. 1999, σελ. 116.
16. G. Gourtois. *Ή Τέχνη του Άρχηγοϋ*. Μετάφρ. Γ.
Σχιζία, Άθήνα, 1957.
17. L. Notter. *Essentials of Nursing Research*. New
York: Springer Publishing Co. Inc, 1974, pp. 17-
24.
18. Α. Ραγιά. *Ή Άδελφή: Τό Μεγαλειόν του Έργου
της*. Άθήνα, Έκδόσεις Άδελφότητος «ΕΥΝΙΚΗ»,
1972, σελ. 262-282.
19. A. Barlett. *Is Nursing more of an Art than a
Science?* Nursing Mirror, Dec. 11, 1980, pp. 26-
27.
20. V. Henderson. *Preserving the essence of Nursi-
ng in a technological age*. Journal of Advanced
Nursing, 1980, 5, pp. 245-260.
21. M. Styles. *On Nursing: Toward a New Endow-
ment*. St. Louis: The C.V. Mosby Co, 1982, p.
68.
22. Θεοδώρου Στουδίτου, Ίαμβος ΙΖ' *Είς τόν Νοσο-
κόμον*, PG 99, 1785D.
23. *Έλληνίς Άδελφή*. Πανηγυρικό τεϋχος άφιερωμέ-
νο στην *ΗΜΕΡΑΝ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΗΣ*, 12 Μαΐου
1972, Τεϋχος 41, Ίούν. 1972, σελ. 19.
24. Πλάτωνος. *Χαρμίδης* 156 bcde.
25. Βασιλείου του Μεγάλου, PG 30, 40.
26. Γρηγορίου του Θεολόγου, PG 36, 56.
27. Ίωάννου Χρυσοστόμου, PG 60, 776.

ΑΓΩΝΕΣ ΙΕΡΑΡΧΩΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΑΚΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

(Γερμανός Καραβαγγέλης - Χρυσάνθος Φιλιππίδης)

Ὁ Ποντιακὸς Ἑλληνισμὸς ἐπιβίωσε πάνω ἀπὸ 3000 χρόνια, ἔστω καὶ ἀπομονωμένος, σὲ μιὰ περιοχὴ ποὺ οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες τῆς ἔδωσαν τὸ ὄνομα Πόντος. Ἦταν μιὰ στενὴ λωρίδα γῆς, στὰ βορειοανατολικά τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (Μ.Α.) ποὺ βρέχεται ἀπὸ τὸν Εὐξείνιο Πόντο καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπο Μ.Α. ἀπὸ τὴν ὄροσειρὰ τῶν ποντιακῶν Ἄλπεων. Μιὰ περιοχὴ φτιαγμένη «στὰ μέτρα» τῶν ἀνήσυχων ἑλληνικῶν φύλων ποὺ μεταξὺ τοῦ 8ου-7ου αἰ. π.Χ. ἄρχισαν νὰ ἐγκαθίστανται ἀρχικὰ στὴν παράλιο ζώνη καὶ ἀργότερα στὴν ἡμιορεινὴ καὶ ὄρεινὴ ἐνδοχώρα καὶ νὰ δημιουργοῦν ἕναν ἰδιότυπο πολιτισμὸ. Τὰ πολυάριθμα ποτάμια ποὺ διαρρέουν τὸν Πόντο δημιουργοῦν εὐφορες κοιλάδες καὶ οἱ βουνοπλαγιὲς μὲ τὶς δυσπρόσιτες ὄρεινὲς πτυχώσεις ποὺ κρύβουν ἀκριβὰ μεταλλεύματα γίνονται πόλοι ἔλξεως ἑλληνικῶν πληθυσμῶν. Οἱ δημιουργηθεῖσες ἀποικίες, ἀπομονωμένες διὰ ξηρᾶς ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπο Μ.Α. ἀποτελοῦν τμῆμα τῆς ἑλληνικῆς ἐξάπλωσης στὸν Εὐξείνιο Πόντο. Βαθμιαῖα ἀναπτύχθηκαν ἑλληνικὲς πόλεις ὅπως ἡ Ἄμισός, ἡ Κερασούντα, ἡ Τραπεζοῦντα, τὸ Ποταμῶνιο καὶ τὰ Κοτύωρα. Στὸν Πόντο πολλοὶ περιλαμβάνουν καὶ τὴν Σινώπη, ἃν καὶ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια του καθὼς καὶ τὶς πόλεις Ἀμάσεια καὶ Σεβάσεια, παρ' ὅλον ποὺ καὶ αὐτὲς βρίσκονται μακρύτερα ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Στὴν Καινὴ Διαθήκη ὁ Πόντος ἀναφέρεται (Πράξ. 6' 9) κατὰ τὴν πρώτη Πεντηκοστὴ στὰ Ἱεροσόλυμα, στὴν πρώτη Καθολικὴ ἐπιστολὴ (Α' 1) τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καὶ στὸ κατὰ Ματθαῖον (κστ' 2).

Ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία στὸν Πόντο φαίνεται ὅτι ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Ἀνδρέα.

Ὁ Πόντος γίνεται ἡ ἀκρᾶία περιοχὴ τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας καὶ μετέπειτα τοῦ Βυζαντίου, ἡ δὲ Τραπεζοῦντα ἀποτελεῖ τὴν βάση γιὰ τὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις τῶν βυζαντινῶν κατὰ τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀράβων. Καὶ λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληψη τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204) ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους οἱ γιοὶ τοῦ πρώην αὐτοκράτορα Ἀνδρονίκου Α' τοῦ Κομνηνοῦ, Ἀλέξιος καὶ Δαυῖδ, καταφεύγουν στὴν Τραπεζοῦντα καὶ ἰδρύουν τὴν Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντας ὅποτε ἡ περιοχὴ τοῦ Πόντου κατέστη ἀνεξάρτητο κράτος. Ἐνα κράτος ποὺ ἔζησε πάνω ἀπὸ 250 χρόνια καὶ ποὺ ἀντιμετώπιζε τοὺς ὀλονὲν ἐξαπλούμενους Σελτζούκους μόνο του, ἀντιτάσσοντας σ' αὐτοὺς τὸν Ἑλληνισμό, ὅπως διαμορφώθηκε σ' αὐτὸ τὸν χώρο, μὲ τὶς παραδόσεις, τὴν γλῶσσα του, τὴν θρησκεία του καὶ μὲ τὴν ἔντονη συνείδηση τῆς ἑλληνικότητος. Ἡ πλούσια Τραπεζοῦντα μὲ βάση τὸ ἐμπορικὸ λιμάνι τῆς ἔγινε ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα πολιτιστικὰ κέντρα τοῦ κόσμου. Μὲ ἑλληνικὸ πολιτισμὸ ποὺ ρίζες του ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πολιτισμὸ, ἐνῶ ἡ παρουσία τοῦ Χριστιανισμοῦ ἦταν ἐντονότατη καὶ βοήθησε τὸν Πόντο στὴν ἀμυνα τοῦ ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τὴν θύελλα τοῦ ἰσλαμισμοῦ. Καίτοι ἡ Αὐτοκρατορία τοῦ Πόντου καταλύθηκε τὸ 1461, ὁ ἑλληνισμὸς τοῦ Πόντου διατήρησε τὴν ἰδιαιτερότητά του, τὸν ἑλληνικὸ του χαρακτήρα τὴν ποντιακὴ του γλῶσσα, τὶς παραδόσεις του, τὰ ἀκριτικὰ του τραγούδια καὶ τοὺς παρα-

δοσιακούς πολεμικούς χορούς που διατηρούνται έκτοτε επί αιώνες.

Οι Τούρκοι διατήρησαν τις ελληνικές κοινότητες στον Πόντο γιατί γνώριζαν ότι μόνο Έλληνες μεταλλωρύχοι και μεταλλουργοί κατείχαν την τεχνογνωσία για την αξιοποίηση των πλούσιων σε άσχημι μεταλλευμάτων των ποντιακών βουνών. Κάτι που το κράτησαν οι Πόντιοι ως έπτασφράγιστο μυστικό γιατί, αυτό, παρά τις ανθυγιεινές συνθήκες της έπεξεργασίας τους απέφερε τα προς το ζην, ενώ συγχρόνως τους εξασφάλιζε όρισμένα προνόμια και κυρίως την δυνατότητα να ζούν ελεύθεροι στα δουνά. Άλλωστε είχαν μεταξύ των άλλων και το προνόμιο να είναι «*υπάλληλοι του κράτους*» (μπεϊλικτοήδες). Μάλιστα κατά τον 18 αιώνα Έλληνες και από άλλες περιοχές της Μ.Α. εγκαθίστανται στον Πόντο ενώ γίνονται έρευνες για μεταλλεύματα και εκτός Πόντου. Και τα τέλη του 19ου αιώνα οι Τούρκοι συνειδητοποιούν την αύξουσα δυναμική του ποντιακού ελληνισμού. Γιατί μετά την έθνική άφύπνιση του Έλληνισμού και την δημιουργία ελεύθερου ελληνικού κράτους οι έθνικές ιδέες απλώνονται στον Πόντο ή δέ ζωηρή εκπαιδευτική κίνηση και ή Έκκλησία δημιουργούν παράλληλη έθνική συνείδηση. Μετά όμως τον ρωσοτουρκικό πόλεμο (1877-78) οι Έλληνες έχουν αύξημένες απαιτήσεις για έθνική ανεξαρτησία, ενώ οι Τούρκοι άρχισαν να λαμβάνουν μέτρα έναντίον των ξένων έθνοτήτων (Έλληνοπόντιοι, Άρμένιοι κ.λ.π.) αφαιρώντας τους προνόμια, ασκώντας πιέσεις εξισλαμιστικούς κ.λ.π. Και ή Έκκλησία για μιá ακόμη φορά θά στεγάσει τους στεναγμούς του Γένους. Τα μοναστήρια της Παναγίας του Σουμελά, της Παναγίας Γουμερά, του Άγίου Ιωάννη του Βαζελώνα, του Άγίου Γεωργίου Περιστερώτα, του Άγίου Γεωργίου Χαλιναρά και του Άγ. Ιωάννη Χατουρά γίνονται καταφύγιο των διωκόμενων, γιατί ο Μεχμέτ Β΄ είχε παραχωρήσει σ' αυτά από την κατάκτηση της Τραπεζούντας (1461) ειδικά προνόμια. Τα μοναστήρια αυτά εκτός από την πνευματική και έθνική ένδυνάμωση παρείχαν στους Έλληνοπον-

τίους και εκπαίδευση.

Οι άρχες του 20ου αιώνα βρίσκουν την Όθωμανική Αυτοκρατορία (Ο.Α.) σέ άναβρασμό. Τα διατάγματα του 1839 (Χάτι Σερίφ) και 1856 (Χάτι Χουμαγιούν) για παροχή ισοπολιτείας και ίσονομίας ουσιαστικά δέν ευεργέτησαν τους μη μωαμεθανικούς λαούς πλήν του ότι συνέβη το καταπληκτικό να παρουσιασθούν στις τουρκικές άρχες και να δηλώσουν χριστιανικό θρήσκευμα, χιλιάδες Πόντιοι κρυπτοχριστιανοί, από τους κατά καιρούς διαίως ή από φόβο άπασθέντας την μωαμεθανική θρησκεία. Το Σύνταγμα του 1878, προίον πιέσεων των Μεγάλων Δυνάμεων, ούδέποτε εφάρμοσε ο Άβδούλ Χαμίτ. Ο άτυχής πόλεμος του 1897 είχε τις άρνητικές του επιπτώσεις στους Έλληνες της Μικράς Ασίας και του Πόντου ενώ ο μακεδονικός άγώνας (1904-1908) έδειξε ότι κινδύνευαν να χαθούν για τους Τούρκους τα Βιλαέτια Θεσσαλονικής, Μοναστηρίου και Σκοπίων. Κι ενώ ή «κινούμενη άμμος» όδηγοΰσε το Όθωμανικό οικοδόμημα στην καταστροφή έξερράγη το Κίνημα των Νεοτούρκων (1908) που έδρασε σαν πρόχειρο άνάχωμα στον ρέοντα προς καταστροφήν όθωμανισμό.

Στις κρίσιμες στιγμές του υπόδουλου Γένους, Πηδαλιούχος της Έκκλησίας ήταν ή μεγάλη μορφή του Έλληνισμού ο Πατριάρχης Ιωακείμ Γ΄ (βλ. Β. Σταθάκης, Άκτινες 1997, σελ. 169-174, 201-207). Όπως και κατά την διάρκεια του μακεδονικού άγώνα, ο Πατριάρχης είχε επανδρώσει τις κρίσιμες έπισκοπές του μακεδονικού χώρου με άγωνιστές ιεράρχες, έτσι και τώρα έστελνε (Ιαν. 1908) στην χηρεύουσα πιό μεγάλη και πιό σημαντική έπαρχία του Θρόνου την Μητρόπολη Άμασειας τον νεώτερον αλλά ικανώτερον Μητροπολίτην Γερμανόν Καραβαγγέλην (Γ.Κ) τον πρωτεργάτην του μακεδονικού άγώνα, άλλοτε μητροπολίτην Καστοριάς. Και όταν αποθιβαζόταν στο ποντιακό λιμάνι της Άμισσου ο Γερμανός γνώριζε τί τον περίμενε. Πρώτα άρχίζει να κτίζει σχολεία γιατί τα παλαιά ήταν σέ άθλια κατά-

σταση. Ήνδιαφέρεθηκε για τὰ παραμελημένα ὀρθόδοξα ἀλλὰ τουρκόφωνα χωριά. Συμφιλίωσε μακροχρονίως ἐρίζουσες κοινότητες. Προάγει σχολεῖα καὶ φροντίζει νὰ ἀναγνωρίζονται τὰ ἀπολυτήρια τῶν ἀποφοίτων ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο τῶν Ἀθηνῶν. Σὲ ἔκθεση τοῦ Ἑλληνα προξένου Ἀμισσοῦ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν βλέπουμε πὼς ὁ Γ.Κ. μέσα σὲ τρία χρόνια ἔκτισε 115 σχολεῖα στὴν μητροπολιτικὴ του περιφέρεια. Τὸ 1913 μὲ τὸν θάνατο τοῦ Ἰωακεῖμ Γ' ἐκλέγεται τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Κατὰ τὸν σχηματισμὸ τοῦ «τριπροσώπου» γιὰ ἐκλογή τοῦ νέου πατριάρχου λαμβάνει 24 ψήφους, ἐναντι 15 τοῦ Γέροντος Χαλκηδῶνος καὶ τριῶν τοῦ Ἀδριανουπόλεως. Κι ἐνῶ ὅλοι τὸν θεωροῦν βέβαιον καὶ ἄξιον διάδοχον τοῦ Ἰωακεῖμ Γ', ὁ Γ.Κ. σὲ μία ἔξαρση ταπεινώσεως, σεβασμοῦ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐθνικοὺς ἀγωνιστὲς ψηφίζει φανερὰ τὸν Γέροντα Χαλκηδῶνος Γερμανὸν Ε' (1913-1918) γιὰ τὶς πολυτεῖς καὶ πολῦτιμες πρὸς τὸ Ἔθνος ὑπηρεσίες του. Τὸ 1914 εὐρισκόμενος στὴν Γερμανία πληροφορεῖται ὅτι οἱ Νεότουρκοι ἄρχισαν τοὺς ἐκτοπισμοὺς πρὸς τὴν Ἑλλάδα τῶν ἐλληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Θράκης ἐνῶ συγχρόνως ἄρχισαν νὰ ἐγκαθιστοῦν ἐκεῖ τούρκους πρόσφυγες ἀπὸ τὰ ἀπωλεσθέντα γι' αὐτοὺς ἐδάφη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Σπεύδει ἀμέσως νὰ συναντήσει τὴν εὐρισκόμενη στὴ Γερμανία βασίλισσα τῆς Ἑλλάδος Σοφία ἀπὸ τὴν ὁποία ζητάει τὴν παρέμβαση τοῦ ἀδελφοῦ της Κάιζερ, Γουλιέλμου, ἐνῶ ἐπισπεύδει τὴν ἐπιστροφή του στὸν Πόντο. Ἐβλεπε προσεγγίζοντα τὸν Α' Π.Π. καὶ φοβόταν νέα τραγωδία τοῦ ἐλληνισμοῦ. Καὶ πράγματι, μὲ τὴν κήρυξή του οἱ Τοῦρκοι ἐπιστράτευσαν γιὰ νὰ ἐξοντώσουν μεθοδικὰ τοὺς Ποντίους ἡλικίας 21-45 ἐτῶν. Τότε πολλοὶ νέοι Ἑλληνοπόντιοι κατέφυγαν στὰ ποντιακὰ ὄρη, κατ' ἀρχὴν ὄπλισμένοι μὲ γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ κατόπιν σχηματισμένοι εἰς ἐνόπλους ὁμάδες σύμφωνα μὲ ὁδηγίες τοῦ πεπειραμένου ἀπὸ τὸν μακεδονικὸ ἀγῶνα δεσπότη τους. Ἡ πλειοψηφία τῶν ἐπιστρατευθέντων ἔφυγε τὸν Ἰούλιο τοῦ 1914 στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μ.Α. -ὡς τάγματα ἐργα-

σίας- μὲ τὸν σκοπὸ νὰ ἐξοντωθεῖ ἀπὸ τὴν πείνα καὶ τὶς κακουχίες. Ἦταν ἡ ἀποκληθεῖσα «λευκὴ σφαγὴ». Συγχρόνως ἄρχισε καὶ ἡ ὠμὴ καὶ συστηματικὴ ἐξόντωση, ἡ γενοκτονία τῶν Ἀρμενίων. Κι ἄρχισε γιὰ τὸν Γ.Κ. ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν ἀπόκρυψή τους καὶ ἰδίως τῶν παιδιῶν τους σὲ ἑλληνοποντιακὲς οἰκογένειες. Τέτοια ἦταν ἡ συνομωτικὴ δράση τοῦ Δεσπότη πού καὶ ὁ Γερμανὸς Προξένος Ἀμισσοῦ τοῦ παρέδωσε νὰ ἀποκρύψει τὴν Ἀρμένιδα ὑπέρτερά του. Καὶ τὸ 1916 ἄρχισε καὶ ὁ ἐκτοπισμὸς τῶν Ἑλλήνων ὄχι μόνον ἀπὸ τὶς πόλεις -ὅπως τὸ 1914- ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ χωριά. Κι ἦταν Ἰανουάριος ὅταν τὰ γυναικόπαιδα ὑποχρεωμένα νὰ βαδίζουσαν σὲ χιονισμένα βουνὰ πέθαιναν σωρηδὸν καθ' ὁδὸν ἀπὸ τὸ κρύο, τὴν πείνα καὶ τὶς ἀρρώστειες. Μαθαίνοντας ὁ Γ.Κ. ἀπὸ τὸν φίλο του αὐστριακὸ πρόξενο ὅτι ἀποφασίσθηκε ἡ μετατόπιση ὀλόκληρου τοῦ πληθυσμοῦ στὸ ἐσωτερικὸ, πραγματοποιεῖ ἕνα ἐπικίνδυνον ταξίδι 12 ἡμερῶν στὰ ρωσοτουρκικὰ σύνορα γιὰ νὰ συναντήσει τὸν Βεχὴτ πασᾶ πού κατὰ καιροὺς εἶχε περιποιηθεῖ ἡγεμονικὰ στὴν Ἀμισσό. Ἐν τῷ μεταξύ πολλοὶ Ἑλληνοπόντιοι ἔφυγαν γιὰ τὸν Καύκασο καὶ τὴν Ρωσσία. Ἐπὶ τρία μερόνυχτα τὸν παρακαλοῦσε ὑπενθυμίζοντας τεχνηέντως πόσο φιλόξενα τοῦ εἶχαν φερθεῖ οἱ Ἕλληνες στὴν Ἀμισσό παλαιότερα καὶ στὴν Ἀθήνα, ὅταν εἶχε συλληφθεῖ αἰχμάλωτος στὸ Μπιζάνι. Καὶ πράγματι ὁ Βεχὴτ ἔσωσε τὴν Ἀμισσό ἄλλ' ὄχι καὶ τὴν Κερασούντα γιατί ἤδη εἶχε ἀρχίσει ἡ ἐκτόπιση ὅταν ἔφθανε, κοντὰ στὸν Βεχὴτ, ὁ Γερμανός. Ὁ Γ.Κ. ἔσωσε γιὰ 2ῃ φορὰ τὴν Ἀμισσό ὅταν φθάνοντας ὁ Ἴτζιτ Πασᾶς βρῆκε τὸν Γ.Κ. μὲ ὅλο τὸν πληθυσμὸ νὰ τὸν ὑποδέχονται στὴν εἴσοδο τῆς Ἀμισσοῦ, τὸν δὲ Γ.Κ. νὰ διοργανῶνει ἐσπερίδες καὶ ἡγεμονικὰ γεύματα σ' αὐτὸν καὶ τὸ 70μελὲς ἐπιτελεῖο του. Ἄλλ' ὅταν, μετὰ τὴν ἀναχώρηση τοῦ ἀρχιστρατήγου, οἱ Τοῦρκοι κρέμασαν 45 φυγόστρατους ὁ Γ.Κ. ἄρχισε νὰ ὀργανῶνει συστηματικὰ πλέον ἔνοπλα ἀνταρτικὰ σώματα τὰ ὁποῖα κατέφεραν πλήγματα στὸν τουρκικὸ στρατὸ γιατί μάχονταν ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν. Ὁ στρατὸς τῶν Ποντίων

μαχητῶν ἔφθασε τὰ 20.000 ἄτομα, ἐνῶ ἀρ-
γότερα ὁ Κεμάλ μιλοῦσε γιὰ 30.000 ἄνδρες
«ἔργο καὶ ὄργανο τοῦ Καραβαγγέλη». Οἱ
Τούρκοι εἶχαν ἐκνευρισθεῖ ἀπὸ τὴ δράση τοῦ
Γ.Κ., ὅταν δὲ οἱ Ρῶσοι κατέλαβαν τὴν Τρα-
πεζοῦντα ὁ Γερμανὸς ζήτησε ἀπὸ τὸν ἀρχι-
στράτηγό τους νὰ καταλάβει καὶ τὴν Ἄμισ-
σὸ καὶ τὴν ἐνδοχώρα της γιὰ νὰ σωθεῖ ὁ πλη-
θυσμὸς της. Οἱ Τούρκοι ἀνησυχοῦσαν πλέον
σοβαρὰ ἀπὸ τὴν δράση τοῦ Γ.Κ. καὶ ἔτσι τὸν
ἀπελεύθουν καὶ τὸν φυλακίζουν στὴν Πόλη
ἀπ' ὅπου τὸν ἔσωσε ὁ Πατριάρχης, κρατών-
τας τὸν πλέον στὸ Πατριαρχεῖο. Τὸ 1918 μὲ
τὸ τέλος τοῦ Α' Π.Π. καὶ μὲ ἡττημένη τὴν
Τουρκία, ἀγγλικὸ πολεμικὸ τὸν ἐπαναφέρει
στὴν Ἄμισσὸ. Ἀρχίζει τότε, νὰ διανέμει ἐφό-
δια τοῦ Ε.Ε.Σ. στὴν Κερασοῦντα, Τραπε-
ζοῦντα καὶ στὶς Ἑλληνικὲς Κοινότητες τοῦ
Εὐξείνου Πόντου (Βατούμ, Σοχοῦμ κ.λ.π.)
νὰ ἐμψυχώνει τοὺς Ποντίους φυγάδες ποὺ
ἦταν ἔτοιμοι νὰ ἐπιστρέψουν στὶς ἐστίες τους.
Πηγαίνει στὴν Τραπεζοῦντα καὶ μαζί μὲ τὸν
μητροπολίτη της Χρῦσανθο ἀποστέλλουν
ὑπόμνημα στὸν Ἑλληνα ἀρμοστή στὴν Πόλη
ζητώντας τὴν Ἀνεξαρτησία τοῦ Πόντου. Στὶς
ἀρχὲς τοῦ 1919 φθάνει στὴν Ἄμισσὸ ὁ συν-
ταγματάρχης Κεμάλ καὶ ζητεῖ νὰ μεταβεῖ στὸ
Διοικητήριό ὁ δεσπότης μὲ τοὺς προκρίτους.
Ἄλλὰ σ' ἐποχὴ ἐθνικῶν θριάμβων, μὲ ἐπικεί-
μενο διαμελισμὸ τῆς ἡττημένης Τουρκίας, τὸ
ἐθνικὸ κέντρο ἀπαγόρευε τὶς ἐπαφὲς μὲ
Τούρκους ἀξιωματούχους. Κι ἀργότερα ὁ
Γ.Κ. θὰ χαρακτηρίσει ὡς λάθος του, τὸ ὅτι
δὲν εἶχε ἐπαφὴ τότε μὲ τὸν Κεμάλ. Ὅταν
διαπίστωσε ὁ Γ.Κ. ὅτι ὁ Κεμάλ ὀργάνωνε
στρατιωτικὰ σώματα ἐναντίον τῶν συμμά-
χων ζήτησε ἀπὸ τοὺς συμμάχους στρατιωτι-
κὴ ἐνίσχυση καὶ παρέμβαση στὴν τουρκικὴ
κυβέρνηση γιὰ ἀνάκληση τοῦ Κεμάλ. Κι ὁ
Κεμάλ δὲν πειθάρχησε, γιὰ νὰ γίνει σὲ λίγα
χρόνια... ὁ Ἄττατούρκ. Στὰ μέσα τοῦ 1920
τὸ Πατριαρχεῖο τὸν καλεῖ νὰ μεταβεῖ στὴν
Πόλη, γιὰ νὰ λάβει μέρος στὴν ἐκλογὴ νέου
Πατριάρχου. Στὴν Πόλη σὰν πρόεδρος ἐπι-
τροπῶν σύνταξης τῶν ἐθνικῶν ὑπομνημάτων
γιὰ τὸ Συνέδριο Εἰρήνης, συνεχῶς ἐνημέρω-
νε τοὺς συμμάχους ἀρμοστὲς γιὰ τὸν Κεμα-

λικὸ κίνδυνο, ἐνῶ καλοῦσε στὸ ἐνδιαίτημά
του δυσαρεστημένους Τούρκους, Κούρδους
καὶ Κιρκασίους προτρέποντάς τους νὰ εἰσβά-
λουν στὴν Ἀνατολὴ γιὰ νὰ δημιουργήσουν
ἀντιπερισπασμὸ στὸ ἀναδυόμενο κεμαλικὸ
κράτος. Κι ἐδῶ διαφαίνεται ἡ διορατικότη-
τα καὶ ὀξυδέρκεια τοῦ Γ.Κ. διότι ἐνῶ ἀπὸ
τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1920 τὸ Πατριαρχεῖο εἶχε
διακόψει κάθε ἐπαφὴ μὲ τὴν Κυβέρνηση τῶν
Ἀθηνῶν, ὁ ἴδιος καίτοι «Βενιζελικός» ἦλθε
σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν Ἑλληνα ἀρμοστή κι ἔστειλε
σῶμα ἀντιφρονούντων μὲ τουρκικὸ ἀντιτορ-
πιτικὸ ἐναντίον τοῦ Κεμάλ. Ἀκόμα ἔστειλε
ἐπιφανῆ Κούρδο μὲ σῶμα Κιρκασίων γιὰ νὰ
προετοιμάσουν ἐπανάσταση Κούρδων φυ-
λάρχων. Ἀκόμη ὁ Γ.Κ. πῆγε μόνος του στὸ
Ἑσκή Σεχίρ νὰ σχηματίσει ἰδίαν γνώμην περὶ
τῆς στρατιωτικῆς καταστάσεως, ἐνῶ ὀργά-
νωσε καὶ διηύθυνε δίκτυο παρακολούθησης
τῶν πλοίων ποὺ ἔφευγαν ἀπὸ τὴν Πόλη εἰ-
δοποιώντας τοὺς Συμμάχους. Καὶ προχωρεῖ
περισσότερο κατερχόμενος στὴν Ἀθήνα γιὰ
νὰ συναντήσῃ τὸν Πρωθυπουργό -γνωστό
του, ἀπὸ τὶς σπουδὲς τους στὴν Γερμανία-
καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ σταλεῖ ἓνα σύνταγμα ἐλ-
ληνικοῦ στρατοῦ στὴν Ἄμισσὸ, ποὺ ἐνούμε-
νο μὲ τοὺς δικούς του Ποντίους ἀντάρτες θὰ
ἐπέφερε ἀποφασιστικὸ κτύπημα στὰ νῶτα
τοῦ Κεμάλ. Τὸν κάλεσαν τότε σὲ Πολεμικὸ
Συμβούλιο καὶ ἀνέπτυξε τὶς ἀπόψεις του, γιὰ
τὴν μεταφορὰ μονάδας στρατοῦ στὸν Πόν-
το, τὶς ὁποῖες ὅμως ἀπέρριψε μὲ πείσμα ὁ
στρατηγὸς Δούσμανης. Καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν
καταστροφὴ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ, στὰ
στενὰ τῆς Ἄγκυρας, ἄρχισε ἡ συστηματικὴ
ἐξόντωση τοῦ ποντιακοῦ ἐλληνισμοῦ. Μὲ συ-
νοπτικὴ διαδικασίαν, μέσα σὲ μία νύκτα καὶ
χωρὶς ἀπολογίαι καταδίκασαν σὲ θάνατο τὸ
ἄνθος τοῦ ποντιακοῦ ἐλληνισμοῦ μὲ πρῶτον
(ἐρήμην) τὸν δεσπότην του. Καὶ πρῶτος βρέ-
θηκε στὸ ἰκρίωμα ὁ γηραιὸς πρωτοσύγκελ-
λος Πλάτων, ὁ ἀφανὴς ἥρωας τοῦ μακεδони-
κοῦ ἀγῶνα ποὺ ἦταν πρωτοσύγκελλος τοῦ
Γ.Κ. στὴν Καστοριά. Ἄρχιζε τότε ἡ γενοκτο-
νία τοῦ νεανικοῦ ποντιακοῦ στοιχείου καὶ ἡ
προσπάθεια ἐξοντώσεως τῶν ἀνταρτικῶν
ὁμάδων τοῦ Γερμανοῦ. Τὸ μόνο ὅμως ποὺ

κατόρθωσαν οι Τούρκοι ήταν να εξοντώσουν τα γυναικόπαιδα που είχαν καταφύγει στα χιονισμένα βουνά για ασφάλεια κοντά στους καταυλισμούς των άνταρτών, ενώ οι τελευταίοι σε αντίποινα έκαιγαν 100 τουρκικά χωριά. Και στην κρίσιμο και άπελπιστική για τον ποντιακό Έλληνισμό στιγμή γινόταν η έκλογή του Πατριάρχου. Ήταν κι αυτή τη φορά -με ανθρώπινα μέτρα- σίγουρη η έκλογή του Γερμανού Καραβαγγέλη, όταν τον επισκέφθηκε τριμελής επιτροπή της Έθνικης Άμυνας (Κυβέρνηση Θεο/νίκης) και τον παρακάλεσε να αποσύρει την υποψηφιότητά του, υπέρ του Άμερικης Μελετίου Μεταξάκη. Κι ο Γ.Κ. σε μία στιγμή ύψιστης πνευματικής και ψυχικής δοκιμασίας γνωρίζοντας την πολύμηνη διακοπή της επιχορηγήσεως του Έλληνικού Κράτους, την οίκτρα οικονομική κατάσταση των κληρικών, σχολείων και ιδρυμάτων ως και το γεγονός ότι ο Άμερικης θα ήρχετο με άφθονα χρήματα και με χρήσιμες διεθνείς διασυνδέσεις για τα έθνικά μας θέματα πήρε την μεγάλη απόφαση να αποσύρει την υποψηφιότητά του και να ψηφίσει υπέρ του Μελετίου. Κι ο ίδιος ως καταδικασμένος εις θάνατον, απομακρύνεται της Μητροπόλεως του και ψηφίζεται ως μητροπολίτης Ίωαννίνων, για να αρχίσει για τον άνυπέρβλητο έθνικό αγωνιστή-Ίεράρχη μία περιπέτεια καθόλου τιμητική για έθνικό κέντρο και θεσμούς...

Με τον ποντιακό έλλητισμό επρόκειτο όμως να συνδεθεί και μία άλλη ήρωική μορφή της Όρθοδοξίας, ο Μητροπολίτης Τραπεζούντος (1913-1938) και μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσάνθος Φιλιππίδης (Χ.Φ). Για την μορφή και το τεράστιο έργο του Χ.Φ. έχει γράψει διεξοδικά ο εκλεκτός συνεργάτης των Ακτινών κ. Βασ. Σταθάκης τεύχη Ίανουαρ., Ίουλίου 1988 και Νοεμβρίου 1997. Έμεις θα περιορισθούμε -όπως και για τον Μητροπολίτη Γερμανό Καραβαγγέλη- στα της δράσεώς του ως έθνικου ήγέτου στην έπαρχία Τραπεζούντος και στον Πόντο γενικότερα. Ο Χ.Φ. εκλέγεται μητροπολίτης Τραπεζούντος τον Μάιο του 1913,

εις ηλικία μόλις 32 ετών, και καθίσταται προστάτης από κάθε τουρκική αυθαιρεσία όχι μόνο των όρθοδόξων Έλλήνων αλλά και των Άρμενίων -πολλούς εκ των οποίων έσωσε κατά την γενοκτονία των Άρμενίων το 1915- όπως αργότερα και των μουσουλμανικών πληθυσμών κατά τα δύο χρόνια της ρωσικής κατοχής του Πόντου. Τόνωσε το ήθικo των διοκομένων και όργάνωσε αυτοάμυνα, έπιτυγχάνοντας να αποφευχθεί μαζική μετανάστευση των Ποντίων στην Ελλάδα και στη Ρωσία. Έργάστηκε για την έθνικη άποκατάσταση του ποντιακού λαού, ανταλλάσσοντας άλληλογραφία με υπεύθυνα πολιτικά και στρατιωτικά πρόσωπα στις διάφορες φάσεις του Α΄ Π.Π. Πότε για την ίδρυση Ποντο-Άρμενικού κράτους, πότε (1919) για την ίδρυση Ποντιακής Δημοκρατίας. Ήταν ύστατες προσπάθειες υπέρ του ποντιακού Έλλητισμού να διατηρηθεί στις αρχικές του κοιτίδες. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Βεχίτ Πασάς στις 16/4/1916 παρέδωσε έπίσημα την Τραπεζούντα -προτού εισέλθουν τα ρωσικά στρατεύματα- στον ήγούμενο τριμελούς επιτροπής Χρυσάνθο και είπε: «Άπό τους Έλληνες αποσπάσαμε τα μέρη αυτά στους Έλληνες τα παραδίδουμε σήμερα». Στις 16 Μαρτίου του 1917 καταλύεται το τσαρικό καθεστώς, ή πειθαρχία στο ρωσικό στρατό παραλύει, ή διοίκηση περνάει στα χέρια των σοβιετ των στρατιωτών. Ο Χρυσάνθος συσκέπτεται μαζί τους για να περιώσει ό,τι μπορούσε από τον ποντιακό έλλητισμό γιατί έβλεπε τους Τούρκους να ξαναγυρίζουν. Και πράγματι με την Συμφωνία του Μπρέστ-Λιτόφσκ (3-3-19) ή Ρωσία αποσύρεται στα του οίκου της, ενώ στην Τουρκία παραχωρείται ή Ύπερκαυκασία και έτσι οι Τούρκοι επανέρχονται στον Πόντο σκορπώντας τον τρόμο στους χριστιανικούς πληθυσμούς. Οι τουρκικές αρχές όμως «σηκώνουν τα χέρια» και δηλώνουν ότι οι διαταγές για την τύχη των χριστιανών έρχονται κατ' ευθείαν από την κεντρική διοίκηση. Τον Δεκέμβριο του 1918 ο Χ.Φ. συνοδευόμενος από τον τοποτηρητή του Οικουμενικού θρόνου, μητροπολίτη Προύσης Δωρόθεο και τον

σύμβουλο τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξ. Παπᾶ μεταβαίνει στο Παρίσι, ὅπου γίνεται δεκτὸς ἀπὸ τὸν πρόεδρο Οὐίλσον, στο Λονδίνο ὅπου γνωρίζεται καὶ γίνεται φίλος μὲ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Καντέρμπουρου, καὶ στὴ Ρώμη. Παντοῦ προφορικῶς καὶ μὲ ὑπομνήματα ζητοῦσε τὴν ὑποστήριξη τῶν Μεγάλων Δυνάμεων στὶς ὑποθέσεις τοῦ ἀλύτρωτου ἑλληνισμοῦ. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1920 πῆγε στὴν Τιφλίδα ὅπου κατέβαλε προσπάθειες γιὰ τὴν ἐνδυνάμωση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Γεωργίας καὶ ἀκόμη στο Ἐρεβάν τῆς Ἀρμενίας, ὅπου ὑπέγραψε σύμφωνο γιὰ ποντοαρμενικὴ ὁμοσπονδία. Ἡ διακηρυχθεῖσα ἀπὸ τὸν Οὐίλσον «*ἀρχὴ τῶν ἐθνότητων*» ἀπέτελεσε γι' αὐτὸν ἐφαλτήριο γιὰ τὴν δημιουργία ἀνεξάρτητης Ποντιακῆς Δημοκρατίας. Ἀλλὰ τὰ ἀλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα, τῶν Μ.Δ., τὸ διακηρυχθέν «*Δόγμα Μονρόε*» γιὰ μὴ ἀνάμειξη τῶν Ἀμερικανῶν σὲ εὐρωπαϊκὲς ὑποθέσεις κατέστησαν τὴν ἐφαρμογὴ τῆς «*ἀρχῆς τῶν ἐθνότητων*» ὄραμα. Ἐν τούτοις ὁ Χρῦσανθος, συνδεόμενος ἀπὸ 1907-1908 μὲ τὸν Ἰωάννα Δραγούμη καὶ τὸν Ἀθαν. Σουλιώτη ὑποστηρικτὲς τῆς ἑλληνοθωμανικῆς αὐτοκρατορίας εἶχε υἱοθετήσει κι αὐτὸς τὴν ἀποψη ὅτι σὲ μιὰ τέτοια ὁμοσπονδία θὰ ἐπικρατοῦσε τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο γι' αὐτὸ καὶ δὲν ζήτησε ποτὲ τὴν ἔνωση τοῦ Πόντου μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ὅμως ἐνῶ οἱ Βρεττανοὶ καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ θέλουν νὰ παραχωρηθοῦν οἱ ἐπαρχίες τῆς Τραπεζοῦντος καὶ Ἀργυρούπολης στο, ὑπὸ ἴδρυση μὲ τὴν Συνθήκη τῶν Σεβρῶν, ἀρμενικὸ κράτος καὶ ἡ ἐπαρχία τῆς Ἀμασσείας στὴν Τουρκία, ὁ Βενιζέλος παλινωδεῖ, κι ἐνῶ τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1920 εἶναι ὑπὲρ τῆς προσάρτησης τοῦ Πόντου στὴν Ἀρμενία, τὸν Ἰούνιο ἀλλάζει γνώμη καὶ ζητᾶ ἀπὸ τὸν Βρετανὸ πρωθυπουργὸ τὴν δημιουργία Ἑλληνικοῦ κράτους στὸν Πόντο. Χρειάσθηκαν νὰ περάσουν ἄκαρπα 2 1/2 χρόνια γιὰ νὰ καρποφορήσουν οἱ προσπάθειες τοῦ Χρῦσανθου πρὸς τὸν Βενιζέλο. Ἀλλ' ἦταν πλέον ἀργά.

Τὸ 1921 ὁ Χ.Φ. ἔλαβε μέρος στὴν ὑπὸ τὸν Δ. Γούναρη Ἑλληνικὴ ἀποστολὴ στο

Λονδίνο μὲ ἀποτέλεσμα, καταδικασμένος ἐρήμην εἰς θάνατον ἀπὸ τὶς τουρκικὲς ἀρχές, νὰ μὴν μπορεῖ νὰ ἐπιστρέψει στὸν ἀγαπημένο του Πόντο, τοῦ ὁποῖου δὲν ὑπῆρξε ἄγανισθεῖς διὰ τὴν ἐθνικὴ αὐτὴν ἀρξία του.

Τόσον ὁ Γερμανὸς Καραβαγγέλης ὅσον καὶ ὁ Χρῦσανθος Φιλιππίδης, ὡς Μητροπολίτες διαφορετικῶν μητροπόλεων στὸν Πόντο ὅσον καὶ ὡς ἐθνικοὶ ἀγωνιστὲς ὑπῆρξαν «*σκευὴ ἐκλογῆς*» τοῦ Γένους νὰ ὑπηρετήσουν ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον ἀγνότερα καὶ βασανισμένα βλαστάρια του. Καὶ οἱ δύο, ἀπόφοιτοι τῆς παλαίφατης Χάλκης μὲ λαμπρὲς μεταπτυχιακὲς σπουδὲς στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη, ἐντόνου προσωπικότητος ἀναλώθηκαν στὴν προάσπιση τῶν ἐθνικῶν δικαίων. Ἀλλ' ὁ Πόντος μὲ τὴν ἔνοχο συνεργασία τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων τῆς Δύσεως καὶ τὴν κακὴ ἀντιμετώπιση ἀπὸ τὸ ἐθνικὸ κέντρο χάθηκε καὶ ἑκατοντάδες χιλιάδες Ἀρμενίων καὶ Ἑλλήνων ἐσφαγιάσθησαν, ἐκτοπίσθησαν καὶ διαίως μετανάστευσαν.

Καὶ ἡ ἔξοδος τῶν Ἑλλήνων τοῦ Πόντου ἀπὸ τὸν γενέθλιο χῶρο σφραγίσθηκε ἀπὸ τὴν προσπάθεια γιὰ ὀλοκληρωτικὴ ἐξόντωση τῆς μνήμης τους. Ὁ Ἑλλαδισμὸς ὡς ἰδεολογία καὶ ὡς πρακτικὴ δὲν ἔδωσε τὴν πραγματικὴ δυνατότητα στὸν ποντιακὸ ἑλληνισμὸ νὰ ἐρμηνεύσει, νὰ προσβάλλει τὴν τραγικὴν του ἱστορία καὶ ἐπιτέλους νὰ ζητήσῃ εὐθύνες. Ἀντίθετα χάριν τῆς ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας τοῦ 1930 ὀργανώθηκε ἀπὸ τὸ ἐπίσημο κράτος μιὰ ἐπιχείρηση «*ἐξόντωσης μνήμης*». Ἀντιπαρερχόμενοι τὰ ἀνόητα καὶ ἀντεθνικὰ «*ἀστεῖα*» ποὺ πλάθουν διάφοροι ἀπαίδευτοι, σὲ βάρος ἐνὸς ἀπὸ τὰ ὑγιαίστερα τμήματα τοῦ ἔθνους, πιστεύουμε ὅτι πρέπει «*χωρὶς φόβο καὶ πάθος*» νὰ ἐρευνηθεῖ ἡ ἱστορία τοῦ ποντιακοῦ ἑλληνισμοῦ. Εἶναι ἐθνικὴ ἀνάγκη. Γιατὶ στὴν ἱστορία τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχουν «*λευκὲς σελίδες*».

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΧ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΣΧΟΛΙΑ ΣΤΟΝ Ν. 2472/97

«Περί προστασίας του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα»

1. - Ο νόμος 2472 της 10.4.1997, για τον οποίο τόσος λόγος γίνεται τον τελευταίο καιρό, ψηφίσθηκε από το Έλληνικό Κοινοβούλιο σε εφαρμογή της Οδηγίας 95/46 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών».

2. - Περιλαμβάνει 26 άρθρα κατανεμημένα σε 6 Κεφάλαια:

Το Κεφάλαιο Α (άρθρα 1-3) επιγράφεται «Γενικές Διατάξεις», οι οποίες αναφέρονται στο αντικείμενο του νόμου, τους σχετικούς όρισμούς και το πεδίο εφαρμογής του.

Το Κεφάλαιο Β (άρθρα 4-10) θέτει τις προϋποθέσεις της θεμιτής και νόμιμης επεξεργασίας, χωρίς να διακρίνει τα δημόσια από τα ιδιωτικά αρχεία.

Το Κεφάλαιο Γ (άρθρα 11-14) αναφέρεται στα δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων και θεσπίζει υπέρ αυτού σημαντικές έγγραφοι για την προάσπισή τους.

Το Κεφάλαιο Δ (άρθρα 15-20) αναφέρεται στο κεντρικό όργανο για την εφαρμογή του νόμου, την «Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα», η οποία ιδρύεται ως «ανεξάρτητη Διοικητική Αρχή» και της οποίας οι Πράξεις κατά αρχήν δεν υπόκεινται σε κανενός είδους έλεγχο νομιμότητας ή σκοπιμότητας από την Εκτελεστική Έξουσία.

Το Κεφάλαιο Ε (άρθρα 21-23) προβλέπει τις κυρώσεις (διοικητικές και ποινικές)

για παράβαση των ρυθμίσεων του Νόμου, καθώς και κάθε άλλης διάταξης που αφορά την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Το Κεφάλαιο ΣΤ (άρθρα 24-26) περιλαμβάνει τελικές και μεταβατικές διατάξεις.

3. - Ο σχολιασμός του νόμου 2472/97, που ακολουθεί, δεν αφορά την αναγκαιότητα της θεσπίσεώς του, ή οποία άλλωστε ήταν υποχρεωτική για την χώρα μας ως Μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Με αφορμή όμως τις δημόσιες συζητήσεις και τον θόρυβο που έχουν δημιουργήσει ώριμα πρόσφατα γεγονότα, όπως η καταδικαστική απόφαση της «Αρχής» για την δημοσιοποίηση της «ιδιωτικής» (έρωτικής) δραστηριότητας έπωνύμου Καλλιτέχνη από την γνωστή τηλεοπτική έκπομπή ή η απαγόρευση από την Κυβέρνηση της αναγραφής του θρησκευάτος στα Δελτία Ταυτότητας, νομίζω ότι ενδείκνυται να αποσαφηνισθούν, για την διαφώτιση του κοινού, ώριμα θέματα που έχουν σχέση με τον σχολιαζόμενο Νόμο.

Ειδικότερα θα πρέπει να διευκρινισθούν τα εξής θέματα:

Α) Επί ποίων «δεδομένων» έχει αρμοδιότητα να αποφασίζει ή «Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα» και ποιό το κύρος των αποφάσεών της.

Β) Ποιό είναι τό «υποκείμενο» της προστασίας των «δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα».

4. - Στα παραπάνω θέματα, οι διατάξεις του κρινόμενου νόμου άλλοτε μὲν δίνουν σαφή απάντηση, έτσι ώστε να μη υπάρ-

χει χώρος για παρερμηνεία, άλλοτε δὲ περιέχουν ἔννοιες, οἱ ὁποῖες χρήζουν νομικῆς καὶ κοινωνιολογικῆς ἐρμηνείας ἀναφορικὰ μὲ τὸ περιεχόμενό τους. Συγκεκριμένα:

1) Ἀναφορικὰ μὲ τὰ «*δεδομένα*» ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀποφασίζει ἡ «*Ἀρχὴ Προστασίας Δεδομένων Προσωπικοῦ Χαρακτήρα*», στὸ ἄρθρο 2 παράγρ. Α. περιέχονται δύο ὁρισμοί, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους προκύπτει ὅτι:

α) «*Δεδομένα προσωπικῆς χαρακτήρα εἶναι κάθε πληροφορία ποὺ ἀναφέρεται στὸ ὑποκείμενο τῶν δεδομένων*».

β) «*Εὐαίσθητα δεδομένα εἶναι τὰ δεδομένα ποὺ ἀφοροῦν τὴν φυλετικὴ ἢ ἐθνικὴ προέλευση, τὰ πολιτικὰ φρονήματα, τὶς θρησκευτικὲς ἢ φιλοσοφικὲς πεποιθήσεις, τὴν συμμετοχὴ σὲ Ἐνωσι, Σωματεῖο καὶ Συνδικαλιστικὴ Ὄργανωση, τὴν ὑγεία, τὴν κοινωνικὴ πρόνοια καὶ τὴν ἐρωτικὴ ζωὴ, καθὼς καὶ τὰ σχετικὰ μὲ ποινικὲς διώξεις ἢ καταδίκες*».

Ἀπὸ τοὺς ὁρισμοὺς αὐτοὺς ὁ δεύτερος (περὶ «*εὐαίσθητων δεδομένων*») δημιουργεῖ καὶ ἀπορίες καὶ ἐρωτηματικά. Ἀπορίας ἄξιο εἶναι π.χ. γιατί ἀποτελεῖ «*δεδομένο Προσωπικοῦ Χαρακτήρα*», καὶ μάλιστα «*εὐαίσθητο*», γενικὰ ἡ συμμετοχὴ σὲ Ἐνωσι, Σωματεῖο ἢ Συνδικαλιστικὴ Ὄργανωση, ἀφοῦ ἡ ιδιότητα τοῦ μέλους σ' αὐτὰ τὰ Νομικὰ Πρόσωπα εἶναι δημόσια γνωστὴ, ὅπως εἶναι ἡ συμμετοχὴ σὲ ἐπαγγελματικὰ ἢ ἐπιστημονικὰ Σωματεῖα. Μήπως αὐτὸ τὸ «*εὐαίσθητο*» δεδομένο ἀφορᾷ μόνο τὰ «*μυστικά*» Σωματεῖα (π.χ. τὴν Τεκτονικὴ Στοὰ ἢ τὴν «*Σαίεντολογία*»);

Ἐρωτηματικά δὲ δημιουργεῖ ὁ χαρακτηρισμὸς ὡς ἀπορητήτου «*εὐαίσθητου δεδομένου*» τῆς «*ἐρωτικῆς ζωῆς*». Εἶναι γνωστὸ ὅτι στήν... προοδευτικὴ μας κοινωνία ὑπὸ τὸν ὄρο «*ἐρωτικὴ ζωὴ*» καλύπτεται καὶ ἡ ὁμοφυλοφιλικὴ σχέση, ποὺ σήμερα τείνει νὰ γίνεῖ κοινωνικὰ ἀποδεκτὴ ὄχι σὰν σεξουαλικὴ διαστροφή, ἀλλὰ σὰν «*ιδιαιτερότητα*». Ἐρωτᾶται λοιπὸν: γιατί στὸν Ν. 2472 δὲν ἀποσαφηνίζεται ὁ ὅρος «*ἐρωτικὴ ζωὴ*», ὥστε τουλάχιστον νὰ διαχωρίζεται σαφῶς

ἀπὸ τὴν ὁμοφυλοφιλία ποὺ προσβάλλει βάνουσα τὰ χρηστὰ ἦθη, τὰ ὁποῖα ὑποτίθεται ὅτι προστατεύει καὶ ὁ Ἀστικὸς καὶ ὁ Ποινικὸς Κώδικας, ἐνῶ συνήθως ὑπὸ τὸν μανδύα αὐτῆς τῆς σεξουαλικῆς διαστροφῆς καλύπτονται ποινικῶς κολάσιμα ἀδικήματα (ἀποπλάνηση ἀνηλίκου, διακίνηση ναρκωτικῶν κ.λ.π.)

Ἀναφορικὰ πρὸς τὸ κῆρος τῶν Ἀποφάσεων τῆς «*Ἀρχῆς*» αὐτῆς ὁ κρινόμενος Νόμος στὴν παρ. 2 τοῦ ἀρθροῦ 15, προβλέπει ὅτι «*ἡ Ἀρχὴ ἀποτελεῖ ἀνεξάρτητη δημόσια ἀρχή*». Περαιτέρω ὀρίζεται ὅτι «*κατὰ τὴν ἄσκηση τῶν καθηκόντων τους τὰ μέλη τῆς Ἀρχῆς ἀπολαύουν προσωπικῆς καὶ λειτουργικῆς ἀνεξαρτησίας*. Αὐτὸ σημαίνει ἄραγε ὅτι αὐτὴ ἢ «*Ἀρχή*» ἐξομοιοῦται μὲ Δικαστικὴ Ἀρχή, ἀφοῦ κατ' ἄρθρο 87 τοῦ Συντάγματος μόνο οἱ Δικαστῆς ἀπολαμβάνουν αὐτῆς τῆς «*προσωπικῆς καὶ λειτουργικῆς ἀνεξαρτησίας*»; Πάντως ἡ προσφυγὴ στὸ Συμβούλιο Ἐπικρατείας, κατὰ τῶν Ἀποφάσεων τῆς «*Ἀρχῆς*» εἶναι αὐτονόητη, εἴτε πρόκειται περὶ Διοικητικῶν Πράξεων, εἴτε περὶ Δικαστικῶν ἀποφάσεων.

2) «*ὑποκείμενο τῶν δεδομένων*», κατὰ τὴν παράγρ. γ τοῦ ἀρθροῦ 2 τοῦ Ν. 2472/97 εἶναι «*τὸ φυσικὸ πρόσωπο στὸ ὁποῖο ἀναφέρονται τὰ δεδομένα καὶ τοῦ ὁποῖου ἡ ταυτότητα εἶναι γνωστὴ ἢ μπορεῖ νὰ προσδιορισθεῖ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, ἰδίως βάσει ἀριθμοῦ ταυτότητας ἢ βάσει ἐνὸς ἢ περισσοτέρων συγκεκριμένων στοιχείων ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν ὑπόστασή του ἀπὸ ἄποψη φυσικῆ, βιολογικῆ, ψυχικῆ, οἰκονομικῆ, πολιτιστικῆ, πολιτικῆ ἢ κοινωνικῆ*».

Στὴν διάταξη αὐτὴ ἀναφέρεται σαφῶς ὅτι ἡ ἔννοια «*ὑποκείμενο*» προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν «*ταυτότητα τοῦ φυσικοῦ προσώπου*», ἡ ταυτότητα δε ἀποδεικνύεται ἐνδεικτικὰ ἀπὸ «*τὸν ἀριθμὸ ταυτότητας ἢ βάσει ἐνὸς ἢ περισσοτέρων στοιχείων*». Αὐτὴ ἡ διατύπωση τῆς διάταξης δίνει, νομίζω, ἀπάντηση σὲ ὅσους προκάλεσαν τόσο θόρυβο γύρω ἀπὸ τὴν μὴ ἀναγραφή τοῦ θρη-

σκεύματος στο Δελτίο ταυτότητας.

Το θρησκευμα είναι από τα πλέον βασικά στοιχεία της προσωπικότητας. Το γεγονός ότι δεν αναφέρεται ρητά μεταξύ των στοιχείων που «προσδιορίζουν» την ταυτότητα ενός φυσικού προσώπου στο άρθρο 2 παρ. γ δεν σημαίνει ότι δεν ανήκει σ' αυτά.

Ο νόμος 2472/1997 με πολλή προσοχή αναφέρει ένδεικτικά, χρησιμοποιώντας την λέξη «ιδίως» τα στοιχεία που προσδιορίζουν την «ταυτότητα» ενός φυσικού προσώπου. Η Απόφαση όμως της «'Αρχής» που ρητά απαγορεύει την αναγραφή του θρησκευματος είναι αυθαίρετη, διότι παραθεωρεί άφ' ενός μὲν τὸν Ν. 1988/91 που ὀρίζει ὡς στοιχεῖο τῆς Ταυτότητας τὸ θρησκευμα, ὁ ὁποῖος δὲν καταργήθηκε ἀπὸ τὸν Ν. 2472/97, ἐνῶ συγχρόνως αὐτὸ τὸ στοιχεῖο ἀποτελοῦσε πάντοτε καὶ ἀποτελεῖ γιὰ τὴν χώρα μας «έθνική ιδιαιτερότητα». Ἡ δὲ Ὁδηγία 95/46 ΕΚ ἀφήνει σαφῶς περιθώρια στὰ Κράτη-Μέλη κατὰ τὴν ἐφαρμογή της, ἐπιτρέποντας νὰ λαμβάνονται ὑπ' ὄψη οἱ ἐθνικὲς ιδιαιτερότητες (βλ. εἰσηγητικὴ ἔκθεση τοῦ Ν. 2472/97).

Ἀντίθετα ἢ μὴ ἀναφορὰ τοῦ θρησκευματος δημιουργεῖ προβλήματα γιὰ τὴν προστασία καὶ τὴν τήρηση κάθε διαδικασίας πού ἄπτεται τοῦ θρησκευματος ἑνὸς προσώπου, τοῦ προστατευομένου δηλαδὴ ὑποκειμένου τῶν δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα (π.χ. «πολιτικὴ κηδεία», ἐξάιρεση ἀπὸ τὴν «ἐνοπλὴ θητεία τῶν ἀντιρρησιῶν συνείδησης κ.λ.π.)

Ὅπως δὴποτε ὁμως μετὰ τὸν θόρυβο πού δημιουργήθηκε, ἡ «πυροσβεστικὴ» λύση πού προτείνει ἡ Ἐκκλησία γιὰ τὴν προαιρετικὴ ἀναγραφή, βάσει ἐλεύθερης δηλώσεως, ὁποιοδὴποτε θρησκευματος εἶναι ἡ ἐνδειγμένη. Εἶναι ἄλλωστε σύμφωνη καὶ μετὰ τὴν διάταξη τοῦ ἄρθρου 7 παρ. 2 στίχ. α, ἢ

ὁποία ἐπιτρέπει κατ' ἐξάιρεση τὴν «ἐπεξεργασία» (δηλ. καταργεῖ τὸ ἀπόρητο) τῶν «εὐαίσθητων δεδομένων», ἐφ' ὅσον δίνεται ἡ γραπτὴ συναίνεση τοῦ «ὑποκειμένου».

Αὐθαίρετη εἶναι ἐπίσης ἡ ἀπόφαση τῆς «'Αρχῆς» γιὰ τὴν ἀπαγόρευση νὰ περιληφθεῖ στοῦ δελτίο ταυτότητας τὸ δακτυλικὸ ἀποτύπωμα.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι τὰ δακτυλικά ἀποτυπώματα ἀνέκαθεν ἀναγνωρίζονται ἀπὸ τὴν Βιολογία ὅτι ἀποτελοῦν ἀπόλυτα προσωπικὴ ἔνδειξη, ἢ ὁποία ἄλλωστε χρησιμοποιεῖται κατὰ τὴν ἔρευνα ἀγνωστης ταυτότητας ἀτόμων παρανομούντων, θανόντων ἢ ἐξαφανισθέντων. Θὰ ἦταν, λοιπόν, παρακινδυνευμένο νὰ ἀφαιρεθεῖ τὸ δακτυλικὸ ἀποτύπωμα ἀπὸ τὰ Δελτία Ταυτότητας μετὰ ἀπαγόρευση τῆς «'Αρχῆς Προστασίας Δεδομένων προσωπικοῦ χαρακτήρα». Εἶναι δὲ ἀπορίας ἄξιο πῶς ἢ «'Αρχή» αὐτὴ ἀγνοεῖ ὅτι σὲ χώρες ὅπως οἱ ΗΠΙΑ ὀλόκληρος ὁ πληθυσμὸς εἶναι δακτυλοσκοπημένος! Ποιὸς ὁ λόγος ἀπάλειψης τοῦ ἀπολύτως προσωπικοῦ αὐτοῦ στοιχείου γιὰ δῆθεν προστασία ἑνὸς ὑποκειμένου πού δὲν παρανομεῖ;

Εἶναι ἐπίσης αυθαίρετη, ἀλλὰ καὶ προσβλητικὴ γιὰ τοὺς Ἕλληνας, ἡ ἀπαγόρευση τῆς ἀναγραφῆς στοῦ Δελτίο Ταυτότητας τῆς ἰθαγένειάς μας. Γιατί τόση μειονεξία; Δηλ. ἐπειδὴ εἴμαστε ΕΛΛΗΝΕΣ, δὲν εἴμαστε αὐτονόητα καὶ ΕΥΡΩΠΑΙΟΙ; Ἀφοῦ ἐμεῖς οἱ Ἕλληνας εἴμαστε κατ' ἐξοχὴν Εὐρωπαῖοι πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους, ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἴμαστε ΕΛΛΗΝΕΣ.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Λ. ΒΑΛΛΗΝΔΡΑΣ

Ἐπίτ. Δικηγόρος

Δρ Ποινικῶν Ἐπιστημῶν
τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου

ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ

ΠΟΛΥΣ λόγος έγινε τις ημέρες αυτές για την αναγραφή ή μη του θρησκευόμενου στο δελτίο της αστυνομικής ταυτότητας και μάλιστα από όρισμένους συνεδέθη με τις δημοκρατικές ελευθερίες και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ο σεβασμός αυτός περιοριζόταν μόνο σ' εκείνους που δεν επιθυμούν την αναγραφή, ώσάν οι άλλοι να είναι δευτέρας ή τρίτης κατηγορίας πολίτες. Γι' αυτό όσοι θέλουν να αναφέρονται ως Χριστιανοί Όρθόδοξοι, ή συντριπτική δηλαδή πλειοψηφία του ελληνικού λαού, δεν πρέπει να έχουν κανένα τέτοιο δικαίωμα και φυσικά ούτε φωνή και άποψη. Αν τολμήσουν να έχουν φωνή και να διατυπώσουν απόψεις είναι αντιδραστικοί, φανατικοί, όπισθοδρομικοί, θρησκόληπτοι, ζηλωτές... Και αυτό στο στόμα της φωνασκούσης ύποκρισίας λέγεται σεβασμός στη δημοκρατία και τα ανθρωπίνια δικαιώματα! Φθάσαμε στο σημείο μια άσημαντη μειοψηφία φανατικών αντιορθόδοξων «*διαφόρων πανεπιστημιακών και δήθεν πνευματικών κύκλων, που άγκυλωμένοι σε προκαταλήψεις μᾶς διεθνῶς χρεοκοπημένης άριστερης κουλτούρας πετάγονται σαν έλατήριο στο άκουσμα και μόνο της λέξης "Εκκλησία"*» να μᾶς επιβάλουν τελείως αντιδημοκρατικά τις απόψεις τους. Οί άνθρωποι αυτοί, που εκπροσωπούν μια καμουφλαρισμένη αθεϊστική προπαγάνδα, «θέλουν να επιβάλουν διά της νομοθετικής βίας και σε αντίθεση με τη δεδηλωμένη

βούληση του ελληνικού λαού ένα πλήρως άφελληνισμένο κράτος. Σε πρώτη φάση επιχειρούν να αφαιρέσουν το στοιχείο της όρθοδοξίας από παντού. Σήμερα από τις ταυτότητες και τα σχολεία, αύριο (τό έίπαν κιόλας) τον σταυρό από τη σημαία, σίγουρα από τα επίσημα έγγραφα και τις τελετές, την όρκωμοσία στη Βουλή και όπου άλλοι» (Θέμος Άναστασιάδης «Βήμα» 19-5-2000). Και βεβαίως όλα αυτά έρήμην του κυρίαρχου ελληνικού λαού και δυστυχώς οι φωνασκοούντες, που όχυρώνονται πίσω από τις δήθεν δημοκρατικές διαδικασίες πρόσφατα εκλεγμένης Κυβέρνησεως, θέλουν να άγνοούν ότι για τέτοια μεγάλα θέματα συνειδήσεως και αύξημένης πνευματικής ευαισθησίας ό λαός δεν έξουσιοδότησε ούτε και θα έξουσιοδοτήσει εν λευκῷ καμιά Κυβέρνηση. Γιατί δεν ρωτήθηκε ό λαός στις πρόσφατες εκλογές; Όχι μόνο δεν ρωτήθηκε, αλλά και έπιμελῶς του άπεκρύβη ή αλήθεια, άφου διεκηρύσσετε, ύστερα από σχετικό έρώτημα, λίγες μόλις ημέρες πρό των εκλογών, από έπίσημα κυβερνητικά στόματα, ότι καμιά άλλαγή στις ταυτότητες δεν πρόκειται να επέλθη. Με ποιο δικαίωμα λοιπόν τώρα και με ποιά στοιχειώδη ήθική θα έλθη όποιοσδήποτε να νομοθετήσει την... παρανομία; Και αυτό θα λέγεται έντιμότητα και δημοκρατία και σεβασμός στο λαό και στα άναπαλλοτρίωτα δικαιώματά του;

(Άπό τό περιοδικό «ΖΩΗ» τής 8ης Ιουνίου 2000)

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΣ

Στις 23 Μαΐου η 'Ακαδημία 'Αθηνῶν ὑποδέχθηκε ὡς τακτικὸν μέλος αὐτῆς τὸν καθηγητὴ τῆς Σχολῆς Πολιτικῶν Μηχανικῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου κ. 'Αντώνιον Κουνάδη. Μετὰ τὸν καθιερωμένον χαιρετισμὸν ἐκ μέρους τοῦ Προέδρου αὐτῆς κ. Νικολάου Ἀρτεμιάδη, τὴν ὄλην προσωπικότητα καὶ τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ νέου ἀκαδημαϊκοῦ ἀνέπτυξε ὁ ὁμότιμος καθηγητὴς τῆς Ἀστρονομίας καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας κ. Γεώργιος Κοντόπουλος, ὁ ὁποῖος ἀνεφέρθη λεπτομερῶς εἰς αὐτὸ καὶ ἐπεσήμανε τὴν ἀναγνώριση αὐτοῦ ἀπὸ τὴν διεθνή ἐπιστημονικὴ κοινότητα τοῦ κλάδου καὶ τὶς τιμητικὰς διακρίσεις, τῶν ὁποίων ἔτυχε ἐξ αὐτῆς ὁ κ. Κουνάδης.

Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι στὸν πρόλογο τῆς ὁμιλίας του μὲ θέμα: «*Θεωρία τῶν καταστροφῶν - μιὰ σύγχρονη μαθηματικὴ μέθοδος εὐρείας ἐφαρμογῆς μὲ φιλοσοφικὰς προεκτάσεις*» ὁ κ. 'Αντ. Κουνάδης ἀναφέρθηκε στὴν θρησκευτικότητα τῆς μητέρας του καὶ εὐχαρίστησε τὸν Θεὸν γιατί τὸν εὐλόγησε στὴν ὄλη του σταδιοδρομία. Ἦταν μία ἀξιέπαινη ὁμολογία πίστεως σὲ μία τόσον ἐπίσημη τελετῇ, ἐνώπιον ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου σὲ ἡμέρες κατὰ τὶς ὁποῖες μὲ διάφορες ἀφορμὰς πολλοὶ ἐπώνυμοι βρί-

σκουν τὴν εὐκαιρία νὰ δηλώσουν ἀπὸ τὴν μικρὴ ὀθόνη τὴν ἀθεΐα τους καὶ τὴν θρησκευτικὴ τους ἀδιαφορία.

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ βέβαια ποὺ ὁ κ. Κουνάδης τιμᾷ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα στὸ ἐξωτερικόν. Στὴν νεότητά του ὡς πρωταθλήτης τοῦ στίβου στὸ ἀγώνισμα τῆς δισκοβολίας ἐχάρισε στιγμὲς μεγάλων συγκινήσεων στοὺς Ἕλληνας φιλάθλους ἀλλὰ καὶ στὸ σύνολον τοῦ λαοῦ μας μὲ τὶς ἐπιδόσεις του καὶ τὶς πρῶτες νίκες στοὺς βαλκανικοὺς καὶ μεσογειακοὺς ἀγῶνες καὶ σὲ ἄλλες διεθνεῖς ἀθλητικὰς συναντήσεις.

Τότε οἱ ἀθλητικὰς στῆλες τῶν ἐφημερίδων προέβαλαν καὶ ἐξυμνοῦσαν μὲ κάθε τρόπο τὶς νίκες του στοὺς διεθνεῖς στίβους.

Σήμερα ὅμως μὲ τὴν καταξίωσή του στὸν χῶρον τῆς ἐπιστήμης τόσον διεθνῶς ὅσον καὶ στὸ ἐσωτερικόν, δὲν δίδεται ἡ ἀνάλογη δημοσιότητα ἀπὸ τὰ σύγχρονα μέσα μαζικῆς ἐνημερώσεως.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ τῶν καιρῶν μας νὰ θεωρεῖται ἐλάσσονος ἐνδιαφέροντος γιὰ τὸ εὐρὺ κοινὸ ἡ πληροφόρησή του ἐπὶ σοβαρῶν ἐπιτευγμάτων τόσον στὸν τομέα τῶν ἐπιστημῶν, ὅσον καὶ στοὺς ἄλλους τομεῖς τοῦ πνεύματος, ἐναντι ἐκείνων τῶν ἀθλητικῶν ἐπιδόσεων ἢ καὶ ἀκόμη περισσότερον τῶν σκανδάλων τῆς ιδιωτικῆς ζωῆς τῶν ἀστέρων τοῦ κινηματογράφου.

Β.Κ.Στ.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΣΗΜΕΙΑ ΚΑΙ... ΤΕΡΑΤΑ!

Ἡ παγκοσμιοποίηση στὸν πολιτισμὸ καὶ τὴν ψυχαγωγία φαίνεται ὅτι θὰ καταγράψει ἑκατομμύρια θύματα σ' ὅλον τὸ κόσμον. Δὲν πρόλαβε νὰ ξεφουσκώσει ἡ μανία τῶν Pocketmon (συντομογραφία τῶν Pocket

Monsters καὶ στὰ ἑλληνικά «τέρατα τσέπης»), δημιουργία τῆς γνωστῆς ἐταιρείας παιχιδιῶν Nintendo, ἔρχονται τώρα καὶ τὰ Digimon (συντομογραφία τῶν Digital Monsters καὶ στὰ ἑλληνικά «ψηφιακὰ τέρατα»), τῆς ἀνταγωνίστριας ἐταιρείας Bandai, γνωστῆς ἀπὸ παλιὰ γιὰ τὰ παιχνίδια Power

Rangers!

Τὰ νέα αὐτὰ παιχνίδια κατακλύζουν ἤδη τὶς Η.Π.Α., μὲ ἀφετηρία τὴν Νέα Ὑόρκη, ὅπου ὁ «πετυχημένος» δήμαρχος τῆς Ρούντι Τζουλιάνι ὀργάνωσε τὴν Digiday (ἡμέρα τῶν Digimon), εἰδικὰ γιὰ τὸ λαονόριμά τους. Μέσα στὶς πρῶτες ἔξι ἐβδομάδες οἱ πωλήσεις τους ἄγγιξαν τὰ 30 δισ. δρχ.: 280 φιγοῦρες τεράτων προσφέρονται σὲ ἠλεκτρονικὰ παιχνίδια, κινούμενα σχέδια, κάρτες ἀνταλλαγῆς, κοῦκλες, ζωάκια, μπλουζάκια, καπελάκια, παπούτσια μέχρι καὶ κρεμάστρες! Ἦδη ὁ πόλεμος μεταξὺ Nintendo καὶ Bandai μαίνεται ἀνηλεῶς μὲ θύματα τὸν ψυχικὸ κόσμον τῶν παιδιῶν καὶ τὶς τσέπες τῶν γονέων ὄλου τοῦ κόσμου.

Ὅμως ἡ πλέον ἐξοργιστικὴ εἰδηση γιὰ κάθε σάφρονα ἄνθρωπο εἶναι ἡ νέα μόδα τῶν κόμικς: οἱ ὁμοφυλόφιλοι σοῦπερ-ἥρωες Apollo καὶ Midnigher ποὺ ἔρχονται νὰ κλέψουν τὴν δόξα ἀπὸ τὸν Batman καὶ τὸν Superman! Εἶναι οἱ πρῶτοι ὁμοφυλόφιλοι ἥρωες σὲ παιδικὰ κόμικς! Σχεδιάστηκαν ἀπὸ τὴν ἐταιρεία ποὺ κατασκεύασε τὸν Spiderman καὶ τὸν Ἄνθρωπο-Νυχτερίδα καὶ θὰ ἐμφανιστοῦν τοὺς ἐπόμενους μῆνες στὶς σελίδες τοῦ ἀμερικανικοῦ περιοδικοῦ «The Authority».

«Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα ταμποῦ ποὺ πρέπει νὰ καταρριφθοῦν», δήλωσε χωρὶς ἴχνος ντροπῆς ὁ Μάρκ Μίλερ, διευθυντὴς τῆς βρετανικῆς ἐκδοσης τοῦ περιοδικοῦ. Καὶ συνεχίζει: «Οἱ ἥρωες αὐτοὶ δὲν ἔχουν θηλυπρεπῆ χαρακτηριστικά. Ὁ Apollo ἀντλεῖ τὴν ἐνέργειά του ἀπὸ τὸν Ἥλιο, γεγονός ποὺ τὸν καθιστᾷ ὑπερβολικὰ δυνατὸ. Ἐχει ἐπίσης τὴν ἰκανότητα νὰ πετάει, ἀλλὰ καὶ νὰ βλέπει πολὺ μακριά. Ὁ Midnigher δὲν πετάει, ἀλλὰ διαθέτει κι αὐτὸς μεγάλη μυικὴ δύναμη καὶ φορᾷ μάσκη δερμάτινη μάσκα σὰν τὸν Batman. Οἱ δύο ἐραστὲς ταξιδεύουν στὸ διάστημα μὲ διαστημόπλοιο. Θὰ καταδιώκουν κι αὐτοὶ ἐγκληματίες καὶ θὰ ξορκίζουν τὶς δυνάμεις τοῦ κακοῦ, σὰν τοὺς ὑπόλοιπους σοῦπερ-ἥρωες ποὺ ὑπάρχουν. Ἡ μόνη διαφορὰ ποὺ ὑπάρχει εἶναι

ὅτι στὸ τέλος θὰ ἀγκαλιάζονται ἢ θὰ φιλοῦνται ἢ θὰ πηγαίνουν μαζί στὸ κρεβάτι!» Πολλοὶ ἤδη ἄρχισαν νὰ ἀντιδροῦν στὶς Η.Π.Α. καὶ τὴν μεγάλη Βρετανία, ὅμως οἱ σχεδιαστὲς αὐτῶν τῶν κόμικς ἔχουν ἔτοιμες ἀπαντήσεις. «Τὰ παιδιά συναντοῦν ἤδη ὁμοφυλόφιλους χαρακτήρες στὶς τηλεοπτικὲς σαπουνόπερες καὶ στὸν κινηματογράφο. Δὲν ἐπηρεάζονται ἀπὸ τέτοιες εἰκόνες. Εἶναι σημαντικό νὰ ἀποτυπώνεται στὰ περιοδικὰ ἡ καθημερινὴ ζωὴ!»

Μένει κανεὶς ἀναυδὸς ἀπὸ τὴν εἰδηση. Ὁ ὑγιὲς πνευματικὸς ἄνθρωπος νιώθει τὸν βουρκο τῶν «πνευματικῶν» ἀνθρώπων τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ νὰ πλημμυρίζει τὸ σπιτικό του, νὰ πνίγει τὰ παιδιά του. Οἱ λέξεις ἀδυνατοῦν νὰ χαρακτηρίσουν τὴν ἐμετικὴ δυσωδία τῆς ἀμερικανικῆς ὑποκουλτούρας τῆς παγκοσμιοποίησης. Ἀνώμαλοι ψυχοσθενεῖς «καλλιτέχνες» θεοποιοῦν τὸ δολλᾶριο. Ἐμπορεῦνται ἀκόμα καὶ τὴν προσωπικὴ τους σαπίλα καὶ ἀπαιτοῦν νὰ ἀποδεχθοῦμε τὰ ἐρεΐπια καὶ τὰ λασπόνερα τῆς μολυσμένης τους ζωῆς ὡς δική μας «καθημερινὴ ζωὴ»!

Ὅχι! Στὴν Ἑλλάδα μας δὲν περισσεύουν ἄλλα παιδιά γιὰ πέταμα! Δὲν θὰ ἐπιτρέψουμε στὸ ὄνομα ὁποιασδήποτε «ἐλευθερίας τῆς σκέψης» ἢ «προστασίας τῶν ἰδιαιτεροτήτων τῶν μειονοτήτων» τὴν ἐπέλαση τοῦ ἀρρωστημένου ἀμερικανικοῦ νεοσαρβαρισμοῦ. Ἐρχεται ὁ καιρὸς οἱ φύλακες νὰ ἀποδείξουν τὴν γνώση καὶ τὴν ἀξία τους.

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΕΙΚΟΝΙΚΗ
ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΣ ΚΑΙ ΒΙΑ

Ἄπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πρωτοφανοῦς ἀγριότητος φόνοι τελοῦνται ἀπὸ ἀνγλικούς δρᾶστες. Ἐνθυμίζομε τοὺς ὁμαδικούς φόνους στὸ σχολεῖο τοῦ Κολοράντο, τὸν φόνον μικροῦ μαθητοῦ ἀπὸ συμμαθητῆ του δι' ἀσῆ-

μαντον άφορμή, και πλείστα άλλα. Τότε όλοι μας διερωτώμεθα τί να ώδήγησε τὰ ανώριμα αυτά παιδιά στις έγκληματικές τους ενέργειες. Ή απάντησις δέν είναι καθόλου εύκολος. Σίγουρα όμως συμβάλλουν στην ανάπτυξι τών επιθετικών ένστίκτων οι εικόνες βίας, τις οποίες προσλαμβάνουν οι ανήλικοι δρᾶστες από την τηλεόρασι και τὰ ηλεκτρονικά παιγνίδια (video games).

Συμφώνως με έπιστημονική έρευνα, ή όποία διεξήχθη στις Η.Π.Α., κατεδείχθη ότι ή παρακολούθησι συγκεκριμένων ηλεκτρονικών παιγνιδιών αύξάνει την επιθετική προδιάθεσι τών εφήβων. «*Η επιθετική συμπεριφορά και οι έχθρικές σκέψεις είναι έντονότερες μεταξύ τών παικτών βίαιων video games. Η επίδρασί τους είναι πιό επιζήμια από την αντίστοιχη τών διαίων ταινιών στην τηλεόραση ή τόν κινηματογράφο, άφού τὰ παιγνίδια άπαιτούν την συμμετοχή και προϋποθέτουν την ταύτιση του παίκτη με τόν επιτιθέμενο χαρακτήρα*». Υπάρχουν μάλιστα ηλεκτρονικά παιγνίδια όπως τὸ Doom (θάνατος, καταστροφή) και τὸ Carnageddon, τὰ όποια θρῖθουν από φόνους άθώων θυμάτων. Ό χρήστης κερδίζει τὸ παιγνίδι σκοτώνοντας ό,τι κινείται (Observer/Καθημερινή 25-4-2000).

Η έξοικειωσις τών ανηλικών με την βία μέσα από τὰ ηλεκτρονικά παιγνίδια τους οδηγεί σε μία σύγχυσι ανάμεσα στην ζωή και στην λεγομένη εικονική πραγματικότητα. Έκλαμβάνουν την πραγματική ζωή ως ανάλογον ή παρομοία με την εικονική πραγματικότητα, στην όποία θυθίζονται για πολλές ώρες την έβδομάδα. Ό τραυματισμός, ό πόνος, ή βία και ό φόνος στην όθόνη του ύπολογιστου ή της τηλεοράσεως δέν μπορούν ποτέ να άποδοθούν με τὸ πραγματικό -αντιανθρώπινο και απάνθρωπο- πρόσωπό τους. Κατά συνέπεια ό ανώριμος θεατής νομίζει ότι όπως δέν κοστίζει τίποτα ό φόνος τών εικονικών θυμάτων, τὸ ίδιο ισχύει και για τόν φόνο τών συνανθρώπων

του. Δέν μπορεί να συναισθανθῆ τὸν πόνο, τὰ δάκρυα, την λύπη για την απώλεια ένός ανθρώπου, έπειδή άπουσιάζουν αυτά τὰ αισθήματα στην εικονική «πραγματικότητα».

Ό έπηρεασμός του ανθρώπου, ιδίως στην εποχή μας, γίνεται κατ' έξοχήν δια της οράσεως: μέσω του βλέμματος διεγείρονται οι αισθήσεις και τὰ ένστικτα του ανθρώπου, στην περιπτώσι μας τὰ επιθετικά ένστικτα. Δια της οράσεως, ως δια θυριδων, εισέρχονται μέσα στην ψυχή μας τάσεις επιθετικότητας, βίας και καταστροφής.

Η καταστρεπτική βία κατά την ορθόδοξον ήθική δέν είναι τίποτε άλλο παρά ή διαστροφή μιᾶς ζωτικῆς δυνάμεως του ανθρώπου, από δύναμι προς δημιουργία σε δύναμι καταστροφής. Ό άνθρωπος αντί να χρησιμοποιήση αυτήν την δύναμι θετικώς ως κίνητρο δημιουργίας και ώριμάνσεως, την χρησιμοποιεί αρνητικώς για την καταστροφή, τὸ γκρέμισμα και τόν πόνο.

Η αντιμετώπισις της παιδικῆς βίας θά πρέπει να γίνεται με έξάλειψι τών αιτίων έρεθισμού και έπηρεασμού και με μεταβολή τών ένστίκτων επιθετικότητας σε δυνάμεις δημιουργίας και προσφοράς. Αυτό μπορεί να επιτευχθῆ με την άσκησι του ανθρώπου και την συμβολή της θείας Χάριτος μέσω της εκκλησιαστικῆς ζωῆς. Η άσκησις θά περιλαμβάνη έκτός από την άποχή από κάθε βίαιο ηλεκτρονικό παιγνίδι και την γνωριμία με την πραγματική ανθρωπινή φύσι, με τόν πόνο και την χαρά τών ανθρωπίνων σχέσεων και καταστάσεων. Πρέπει να διαπαιδαγωγήσωμε τὰ παιδιά μας στην πραγματικότητα της ζωῆς και να τὰ απαλλάξωμε από την εικονική «πραγματικότητα», δηλ. την φαντασιακή βίωσι της πραγματικότητας.

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΤΟΜΕΑΣ ΜΕΣΣΩΝ
ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ Χ.Ε.Ε.

ΕΚΔΡΟΜΗ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε. ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ...

Άπο τις 26 μέχρι 29 Μαΐου 2000 ή Χριστιανική Ένωση Έπιστημόνων πραγματοποίησε τετραήμερη εκδρομή στην περιοχή της Ηπείρου. Έλαβαν μέρος 74 μέλη και φίλοι της Ένώσεως που με δύο πούλμαν ξεκίνησαν το πρωί της Παρασκευής 26/5 από την Αθήνα με προορισμό τὰ Ίωάννινα.

Η διαδρομή, σέ μία εποχή άνοιξιάτικη, ήταν θαυμάσια και ένδιαφέρουσα σ' αυτό δέ συνετέλεσε και το χαρούμενο πνεύμα της Άναστάσιμης περιόδου, που διανύαμε...

Στά Ίωάννινα φθάσαμε τὸ απόγευμα, άφου είχε προηγηθί ή επίσιση στο Μουσείο Έλληνικής Ίστορίας, Παύλου Βρέλλη, με τὰ έξαιρετικά κέρνα όμοιώματα, μορφών που εκόσμησαν ή σημάδεψαν, συνταρακτικά γεγονότα της Ίστορίας μας, πριν την Έπανάσταση και από τὸ 1821 μέχρι τὸ 1940. Οί άριστοτεχνικές συνθέσεις προσώπων και τὸ χώρου, όπου εύρίσκονται, άποτελοῦν μία αυθεντική ιστορική παρακαταθήκη.

Μετὰ την έγκατάστασή μας σέ ένα σύγχρονο και άνετο ξενοδοχείο, μπροστά στην ήρεμη λίμνη τών Ίωαννίνων, περιηγηθήκαμε την κεντρική και την παλαιά πόλη, με την Μητρόπολη τὸ Άγ. Άθανασίου και τὰ ιστορικά κτίρια τών Ίωαννίνων.

Την επομένη, Σάββατο 27/5, πήραμε τὸν δρόμο πρὸς την Κόνιτσα, με πρώτο σταθμό τὸ Ίστορικό Μουσείο τὸ Καλπακίου, όπου εκτός από τὰ θυμητάρια τὸ θρυλικὸ άγώνα τὸ '40 (όπλα, φωτογραφικό υλικό, στρατιωτικά εἶδη κ.λ.π.) παρακολοθησαμε, με τὰ όπτικοακουστικά μέσα που χειρίζονται οί στρατιῶτες μας στην εκεί φρουρά, την άπεικόνιση τών μαχών στὸν τομέα της ιστορικής VIII Μεραρχίας και ειδικώτερα στην περιοχή τὸ Καλπακίου, τὸ πρώτο 10ήμερο τὸ Νοεμβρίου 1940, όπου άποκρούσθηκε ή κυρία ιταλική επίθεση και ὁ ελληνικός στρατὸς προχώρησε στην άντελίθεση και την προέλαση μέσα στη Βόρειο Ήπειρο.

Μετὰ τὸ Καλπάκι, παρακάμπτοντας για λίγο στὸ άριστερό τὸν δρόμου, βρεθήκαμε στην ιστορική Μονή της Βελᾶς και την όμώνυμη Έκκλησιαστική Σχολή, γνωστή σ' ὄλη την Ελλάδα, που συνεχίζει νά λειτουργεί με

έπιτυχία ὡς Έκκλησιαστικό Λύκειο και Έκκλησιαστική Άκαδημία.

Συνεχίζοντας φθάσαμε στην άκριτική πόλη της Κόνιτσας με την μεγάλη προσφορά στην νεώτερη και πρόσφατη έντική ιστορία που ιδιαίτερα ελάμπρυνε ή παρουσία και ή δρση τὸν μακαριστὸν Μητροπολίτη Σεβαστιανῶ. Λόγω άπουσίας τὸν σημερινῶ Μητροπολίτη Δρυϊνουπόλεως, Παγωνιανῆς και Κονίτσης κ. Άνδρέα δέν πραγματοποιήθηκε ή προγραμματισμένη ελίκωνωνία. Έτσι συνεχίσαμε την πορεία μας και τὸ μεσημέρι φθάσαμε σέ μία άλλη φημισμένη Μονή, της Παναγίας της Μολυβδοσκεπάστης, όπου ξεναγηθήκαμε από τὸν εκεί ιερομόναχο, θαυμάσαμε τὸ επιβλητικό τοπίο και ελίκωνωνήσαμε με τὸν στρατιῶτες μας τὸν εκεί φυλακίου.

Έπιστρέφοντας δοκιμάσαμε την εκλεκτή κουζίνα στὸ «Χάνι Μπουραζάνι» μέσα σ' ένα καταπράσινο τοπίο.

Έρθε ὡμως ή ὡρα, πριν γυρίσουμε στα Γιάννινα, νά επισκεφθῶμε και μερικά Ζαγοροχώρια. Πρώτα, μετὰ μία άνοδική πορεία στὸν φιδωτὸ δρόμο τὸν Ζαγορίου, φθάσαμε στὸ μικρὸ χωριὸ Άνω πεδινά, όπου τὸ ιστορικό Μοναστήρι της Εύαγγελίστριας, με τις λίγες, αλλά δραστήριες σημερινές μοναχές του. Έκει ψάλαμε ένα άπέριττο αλλά κατασκευασμένο έσπερινό. Κατεβαίνοντας περάσαμε από την Βίτσα, άλλο Ζαγοροχώρι, και καταλήξαμε στὸ όνομαστὸ Μονοδένδρι, με τὰ επιβλητικά και παμπάλαια πετρόκτιστα σπίτια. Βγαίνοντας από τὸ χωριὸ, έπειτα από μία διαδρομή 1500 μ. αρκετοί προχώρησαν πρὸς τὸ παλιό μοναστήρι της Άγίας Παρασκευῆς, από όπου εθαύμασαν την κοιλάδα (φαράγγι) τὸν Βίκου και τις πηγές τὸν Βοϊδομαμάτη.

Τὸ πρωινὸ της Κυριακής 28/5, μᾶς βρίσκει στην λίμνη τών Ίωαννίνων, όπου με τὰ μικρά πλοίαρία επισκεπτόμαστε τὸ όνομαστὸ Νησί, εκκλησιαζόμαστε στὸν παλιὸ ναὸ της Κοιμήσεως της Θεοτόκου, έπειτα θαυμάζουμε την παλαιά Μονή τών Φιλανθρωπινῶν.

Μετὰ τὸ γεῦμα στὸ προάστειο τὸν Περάματος και την μεσημερινή άνάπαυση, πραγματοποιήσαμε τὸ απόγευμα μία θαυμάσια ελίκωνωνία, με τὸν αδελφὸν της Χριστιανι-

κῆς Κινήσεως στόν «Πνευματικό Φάρο τῶν Ἰωαννίνων» καί εἶχαμε τήν εὐκαιρία νά ἀκούσουμε ἀπό τήν Φιλόλογο κ. Δημήτρα Κωνσταντίνου-Χριστοδούλου, μιὰ ἐπίκαιρη, σύντομη, ἀλλά πολὺ περιεκτική ὁμιλία γιά τὰ γεγονότα τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῆς 29 Μαΐου 1453. Ἐκεῖ ἐνημερωθήκαμε ἀπό τοὺς ὑπευθύνους τοῦ «Φάρου» γιά τίς εὐλογημένες δραστηριότητές τους καί μεταφέραμε τήν ἀγάπη τῶν μελῶν τῆς Χ.Ε.Ε. ἀπό τήν Ἀθήνα, πού ἀγωνίζονται στόν ἴδιο πνευματικό στίβο.

Ἡ ἡμέρα ἐκλείσει μὲ ἓνα χαρούμενο δεῖπνο στίς πηγές τοῦ Λούρου, σ' ἓνα καταπράσινο περιβάλλον.

Ἐπειτα ἀπό ἓνα πλούσιο σὲ ἐντυπώσεις καί βιώματα τριήμερο στήν Ἥπειρο, ἦρθε ἡ ὥρα τῆς ἐπιστροφῆς τὴν Δευτέρα 29/5 τὸ πρωῖ, πού ξεκινήσαμε πλεόν «δι' ἄλλης ὁδοῦ» γιά τήν Ἀθήνα. Γυρίσαμε ἀπὸ τὸ ἱστορικό Μέτσοβο μὲ τὴν ὀνομαστὴ παράδοση καί ἱστορία του, ἀφοῦ εἶδαμε γιά λίγο, τὸ Μου-

σεῖο, τὰ ἀρχοντικά τῆς πόλης καί ἐτιμήσαμε τὴν τοπικὴ ἀγορά!

Στὴν συνέχεια τὸ μεσημέρι μᾶς βρῖσκει στήν Καλαμπάκα Μετεώρων, θαυμάζουμε ἀπὸ μακριὰ τοὺς ἀπότομους βράχους, πού ἡ Χριστιανικὴ Πίστη μετέτρεψε σὲ πνευματικούς λειμῶνες καί ἐπισκεπτόμαστε τὴν Ἱ. Μητρόπολη Σταγῶν καί Μετεώρων, ὅπου, λόγω ἀπουσίας τοῦ Σεβ/του κ. Σεραφεῖμ ἔχουμε μιὰ ἐγκάρδια ἐπικοινωνία μὲ τὸν Πρωτοσύγκελλο τῆς Μητροπόλεως π. Γεώργιο Στέφα, παλαιὸ γνώριμο.

Τὸ βραδινὸ τῆς 4ης ἡμέρας τῆς ἐκδρομῆς μας, μᾶς βρῖσκει πάλι στήν Ἀθήνα. Ἔχουμε ἐπιστρέψει μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, μετὰ μιὰ εὐλογημένη πορεία, σὲ μιὰ ἱστορικὴ περιοχὴ τῆς πατρίδος μας. Οἱ ἐντυπώσεις καί τὰ βιώματά μας, ἀφορμὴ γιά μιὰ ἀκατάλυτη ἐνότητα τῶν μελῶν τῆς ΧΕΕ καί κυρίως γιά μιὰ ἐκ βαθέων δοξολογία στόν Κύριο Ἰησοῦ μας.

Ι.Γ.Κ.

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

*Δυὸ χιλιάδες χρόνια
μετὰ Χριστόν,
ἐφιερωμένα στὴ Βασιλεία
τῶν Οὐρανῶν.*

*Δυὸ χιλιάδες χρόνια,
πού δὲν τὰ σβήνουν
βροχὲς καὶ χιόνια.*

*Δυὸ χιλιάδες χρόνια
μετὰ Χριστόν.
Χρόνια ἀνεξίτηλα,
γραμμένα ἐνάντια στοὺς πιστούς,*

*μὲ αἷμα καὶ βιαιότητα.
Τὰ σαλπίζει «ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς»,
τοῦ Ὁρθόδοξου Ἑλλήνα ἢ Ταυτότητα.*

Α. ΣΤΑΥΡΙΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΤΟ 26ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΙΑΤΡΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Οἱ ἀναγῶστες τῶν «Ἀκτίνων» εἶναι, ἀσφαλῶς, ἐξοικειωμένοι μὲ θέματα, πού ἀφοροῦν στὸν κλάδο τῆς Βιοηθικῆς. Χρόνια τώρα, τὸ Περιοδικό μας δημοσιεύει εἰδικὰ ἄρθρα καὶ εἰσηγήσεις, πού ἀσχολοῦνται μὲ τὰ προβλήματα καὶ τὰ ἠθικὰ διλήμματα, τὰ ὁποῖα συναντάει ὁ γιατρός στὴν καθημερινή του δραστηριότητα, ἐπαγγελματική καὶ ἐρευνητική.

Οἱ θέσεις, ὅμως, αὐτῶν πού ἀσχολοῦνται μὲ τὴ Βιοηθική ποικίλλουν, συνεχῶς ἀνανεώνονται, οἱ κατευθυντήριες ὁδηγίες μεταβάλλονται, καθὼς οἱ ἐξελίξεις τῆς Βιοϊατρικῆς εἶναι «ἐκρηκτικές» καὶ τὰ ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα ἐκπληκτικά, ὁμολογουμένως, ἀλλὰ καί... προκλητικά. Συνεπῶς, κάθε νέα ἀναφορὰ συζητήσεων καὶ σχολιασμῶν, πάνω στὰ θέματα αὐτά, θεωρεῖται ἀναγκαία, διότι προσφέρει ἐν ἡμέρῳ στὴν ἰατρικὴ κοινότητα καί, γενικώτερα, στὸ κοινὸ τῶν ἀποδεκτῶν ὑγείας.

Φέτος, στὸ 26ο Ἐτήσιο Πανελλήνιο Ἰατρικὸ Συνέδριο, ὅσοι τὸ παρακολούθησαμε, ἀπολαύσαμε, μεταξὺ τῶν ἄλλων, μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσα συζήτηση Στρογγυλῆς Τραπέζης μὲ θέμα: «*Οἱ νεώτερες ἐξελίξεις τῆς Ἰατρικῆς ὑπὸ τὸ πρῶμα τῆς βιοηθικῆς*», μὲ συντονιστὴ τὸν καθηγητὴ κ. Ἄντ. Κουτσελίνη. Οἱ τέσσερις εἰσηγητές -ἐπιστήμονες ἀρμόδιοι καὶ εἰδικοί στὸ θέμα τῆς εἰσηγήσεώς τους- ἀναφέρθηκαν στὸν πειραματισμὸ, τὶς μεταμοσχεύσεις, τὴν ὑποβοηθούμενη ἀναπαραγωγή (ὑποβοηθούμενη γονι-

μοποίηση) καὶ τὴ γενετικὴ μηχανικὴ καὶ γονιδιακὴ θεραπεία.

Οἱ ἀναφορὲς ὄλες εἶχαν τὴ βαρύτητα καὶ ὑπευθυνότητα λόγου τοῦ σοβαροῦ μελετητοῦ-ἐρευνητοῦ ἐπιστήμονος. Ἦσαν μακρυνὰ ἀπὸ ἀπλουστεύσεις καὶ ἐνθουσιασμούς. Ἐπεσήμαιναν, μὲ εἰλικρίνεια, τοὺς προβληματισμούς, ἀλλὰ καὶ τὶς ρεαλιστικὲς θέσεις τῆς στάσεως τοῦ γιατροῦ, τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ δικαίωματος τοῦ ἀτόμου, ἀπέναντι στὰ σύγχρονα ἰατρικὰ δρώμενα. Ὅλοι τοὺς συμφωνοῦσαν στὸ ὅτι ἡ ἠθικὴ διάσταση εἶναι ἄρρηκτα συνδεδεμένη μὲ κάθε ἰατρικὴ πράξη.

Στὴν ἰατρικὴ ἐρευνα καὶ τὴν κλινικὴ ἐφαρμογή, ὅ,τι γίνεται πρέπει νὰ διέπεται ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τῆς δικαιοσύνης καὶ νὰ ἔχει στόχο τὴν ὠφέλεια τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου. Μακρυνὰ, ἀπὸ τὴν ἰατρικὴ καὶ τὸ γιατρό, ἡ ἐμπορευματοποίηση τῶν ἀγαθῶν ὑγείας.

Ἐξ ἄλλου, ὅ,τι γίνεται ἀπὸ πλευρᾶς ἐρέυνας καὶ ἐφαρμογῆς στὴν ἰατρικὴ, πρέπει νὰ γίνεται σύμφωνα μὲ τὶς κατὰ καιροὺς ἐπίσημες Διακηρύξεις περὶ Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ λειτουργοὶ ὑγείας πρέπει νὰ προβληματίζονται, σοβαρὰ, πάνω στὰ ἐπιστημονικὰ ἐπιτεύγματα καὶ γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοὺς πρέπει νὰ λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τοὺς τὴ γνώμη καὶ τὶς ἐπιφυλάξεις τοῦ κοινοῦ (ἤθη, τρόπος ζωῆς, φιλοσοφικὲς ἀντιλήψεις, θρησκευτικὲς πεποιθήσεις). Νὰ ἔχουν, πάντοτε, κατὰ νοῦν, ὅτι «*ἐπιστήμη χωρὶς συνείδηση εἶναι φθορὰ ψυχῆς*».

Ἦστερα ἀπὸ ὅσα ἀκούστηκαν στὸ Συνέδριο, σχετικὰ, ὁ γιατρός ἀκροατῆς κάνει

τις σκέψεις του... Τὰ προβλήματα καὶ τὰ διλήμματα πού ἐτέθησαν, «στήνουν καρτέρι» κάθε μέρα καὶ ὁ γιατρός πρέπει νὰ ἀποφασίζει γιὰ τὴν λύση τους!...

Τὰ διάφορα βιοϊατρικὰ ἐπιτεύγματα δὲν πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζονται ἀπλοϊκὰ, ἐνθουσιαστικὰ ἢ ἀπορριπτικὰ. Ἀντιμετωπίζονται ρεαλιστικὰ καί, βεβαίως, ποτὲ χωρὶς τὴν ἠθικοκοινωνικὴ καὶ νομικοοικονομικὴ διάστασή τους. Σὲ κάθε περίπτωση νὰ μὴ διαφεύγει τῆς προσοχῆς ἡ ἱ α τ ρ ι κ ῆ ε ὑ θ ῦ ν η καὶ τὸ ὅτι ὁ γιατρός θὰ ἐλέγχεται ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἀποφάσεων καὶ ἐνεργειῶν του.

Μπροστὰ στὰ ποικίλα βιοϊατρικὰ ἐπιτεύγματα καὶ τὶς δυσκολίες τους, ὁ γιατρός πρέπει νὰ κρατᾶει μιὰ ἰσορροπία, γιὰ τὴν υπεράσπιση τοῦ ἀτόμου (πρὶν ἀκόμη γεννηθεῖ, ὡς καὶ μετὰ τὸ θάνατό του) ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴ τῆς ἱατρικῆς ἢ κοινωνικῆς «θελήσεως». Καὶ γιὰ τὴν υπεράσπιση τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ἀπὸ τὴν ἀπαίτηση ἢ ἀδιαφορία τοῦ ἀτόμου. Ὁ γιατρός ποτέ, μὲ κα-

νένα τρόπο καὶ γιὰ κανένα λόγο (ἐπιστημονικό, κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό) δὲν μπορεῖ νὰ ἀσκεῖ ἱατρικὴ «ἀπρόσωπη» καὶ αὐταρχικὴ.

Ἡ ἀνθρώπινη ἱατρικὴ δὲν μπορεῖ νὰ προχωρεῖ μόνο μὲ τὸν ἐνθουσιασμό τῆς τεχνολογίας. Γιὰ τὴ σύγχρονη ἱατρικὴ πρέπει νὰ ἰσχύει τὸ ὅτι «*ἡ τεχνολογία τῆς εὐφυΐας πρέπει νὰ δώσει τὴ θέση της στὴν τεχνολογία τῆς σοφίας καὶ τῆς συνέσεως*». Μὲ μιὰ πνευματικὴ θεμελίωση τῆς ἱατρικῆς «*ἡ τεχνολογία ἀποκτᾶ αὐτὸ πού τῆς λείπει: τὰ συστατικὰ τοῦ ὀνόματός της, τ ἔ χ ν η καὶ λ ὅ γ ο*».

Μὲ μιὰ τέτοια θεώρηση πνευματικῆ, ἡ Ἱατρικὴ τῶν ἐπιστημονικῶν «*θαυμάτων*» θὰ γίνεῖ ἀληθινὴ προσφορά πρὸς τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ θὰ διαλύσει κάθε ἀνησυχία τους γιὰ ὅλα τὰ ἱατρικὰ δρώμενα, σημερινὰ καὶ μελλούμενα.

Μὲ τιμὴ καὶ ἀγάπη

ΜΙΧ. Θ. ΜΗΛΙΓΚΟΣ

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἰατρίδης, Παρθενώνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δοῦρος, Ἱπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τιμὴ τεύχους δρχ. 200. Ἔτησίᾳ συνδρομῆ, ἐσωτερικοῦ δρχ. 2000, ἐξωτερικοῦ 20 \$ U.S.A. Ἡ διεύθυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἐαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνη κατὰ τὴν κρίσιν της οἰονδήποτε χειρόγραφοι. Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελία ἐντύπων ἐν γένει καὶ διβλαιοκρίσιαι δὲν δημοσιεύονται.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Ἰούλιος 2000

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»
Άπο τίς έκδόσεις «Η Δαμασκός» κυκλοφορούν:

ΑΡΧΙΜ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ
ΦΩΤΑ ΚΑΙ ΣΚΙΕΣ
Δοκίμια πνευματικού προσανατολισμοῦ

*

ΑΡΧΙΜ. ΙΩΑΝΝΟΥ Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ
**ΤΟ ΠΑΡΑΞΕΝΟ
ΤΗΛΕΦΩΝΗΜΑ**
Σκηνές καί χρονογραφήματα.

*

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΛΑΙΟΥ
ΕΛΠΙΔΑΣ ΧΑΜΟΓΕΛΑ
Χαριτωμένη ποιητική συλλογή.

*

ΕΛ. Χ. ΚΟΥΛΟΥΜΠΑΡΙΤΣΗ
**ΟΤΑΝ Η ΕΥΛΑΒΕΙΑ
ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙ**
Η γέννηση καί ή εξέλιξη τῆς πολυφωνικῆς
θρησκευτικῆς μουσικῆς στήν Εὐρώπη.

*

Γ. Δ. ΚΟΥΒΕΛΑ
**Η ΣΥΓΧΥΣΗ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ ΜΑΣ
ΚΑΙ Η ΔΙΕΞΟΔΟΣ**

Έκδόσεις «Η Δαμασκός»
Καρότση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

Κατάλογος τῶν βιβλίων πὸν ὑπάρχουν σήμερα
στὰ γραφεῖα τῶν «Ἀκτίνων»

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α΄	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β΄	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Β΄	1000
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (για ἀγόρια ἀπὸ 16 ἐτῶν καὶ ἄνω)	1500
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ	100
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ - Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ	1000
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ - Η ΑΡΜΟΝΙΑ	1000
Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ	500
ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ	500
Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ	800

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Ἀκτίνων» πὸν ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευθοῦν βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογο παρακαλοῦνται νὰ τηλεφωνήσουν στὸ τηλέφωνο 32 23 560.